

Česká zemědělská univerzita v Praze
Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů
Katedra zahradní a krajinné tvorby

Historický vývoj zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části
Praha 12

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Dana Doleželová, Ph.D.

Konzultant: RNDr. Oldřich Vacek, CSc.

Autor: Bc. Matěj Mlčoch

© 2014 ČZU v Praze

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Historický vývoj zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části Praha 12“ vypracoval samostatně a použil jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

V Praze dne 1. 4. 2014

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval paní Ing. Daně Doleželové, Ph.D. za počáteční vedení diplomové práce. Dále panu RNDr. Oldřichu Vackovi, CSc. za nesmírnou ochotu a odbornou pomoc při vytváření práce během nepřítomnosti Ing. Dany Doleželové, Ph.D., kterou posléze zcela zastoupil.

V neposlední řadě bych také rád vyjádřil obrovské poděkování své rodině a nejbližším přátelům, kteří mě během studií soustavně podporovali.

Historický vývoj zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části Praha 12

SOUHRN

Tato diplomová práce se věnuje problematice historického vývoje zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části Prahy 12. Jedná se především o dokumentaci území, a to jak se proměňovalo v průběhu 20. a na přelomu 21. století. Pro potřeby detailní analýzy se práce v rámci městské části orientuje na katastrální území Modřany.

Práce je rozdělena do několika částí, které na sebe plynule navazují. Literární přehled postupuje od obecného vnímání krajiny, přes odborné teze až k samotné podstatě tématu. Součástí literárního přehledu, ale i celé práce jsou komentované fotografie, které se snaží vhodně doplňovat konkrétní problematiku.

Kapitola „Materiál a metody“ v sobě zahrnuje charakteristiku zájmového území, přírodní podmínky a historický vývoj. Klíčovou částí je podkapitola „metodika práce“, kde jsou detailně vysvětleny postupy a další důležité aspekty, na jejichž základě byly vytvořeny výsledky.

Výsledky reprezentují jednak číselná data využití ploch z let 1938, 1953, 1975 a 2002, dále pak mapové výstupy k jednotlivým obdobím. To vše za pomoci leteckých snímků digitalizovaných v prostředí GIS.

Diskuze podrobně komentuje a porovnává výsledky, které zasazuje do širších kontextů. Jednotlivé proměny jsou podloženy grafy, na jejichž základě si lze udělat lepší představu o zastoupení ploch v konkrétních časových obdobích. Důraz je zde kladen především na vysvětlení nejvýraznějších zvrátů, hledání jejich příčin a snahou o možný nástin budoucího vývoje v území.

Vzhledem k tomu, že dané území sumarizuje výsledky na základě čtyř výše zmiňovaných období, objevuje se zde obrovský potenciál pro další analýzu změn ve využití území. Jedině detailní znalost historického uspořádání jednotlivých katastrálních území hl. m. Prahy může zcela zásadním způsobem napomoci v prognóze budoucího vývoje města a vyvarováním se tak mnohým chybám, které byly v minulosti učiněny.

Klíčová slova: vývoj krajiny, urbanismus, GIS, rozvoj měst

Historical development of agriculture landscape in the context urbanism of Prague district 12

SUMMARY

This thesis deals with the issue of the historical development of the agricultural landscape in the context of urbanization of Prague 12. This is essentially a documentation territory, as has been transformed during the 20th a turn of the 21st century. For the purposes detailed analysis of the work of the district focuses on cadastral Modřany.

The work is divided into several parts, which are contiguous. Review of literature proceeds from the general perception of landscape through professional thesis to the very essence of the topic. Part of the literature review, but also the entire work is commented photos, which are trying to usefully complement specific issues.

The chapter "Material and Methods" includes characteristics of the area, natural conditions and historical development. A key part of the subchapter methodology, which are explained in detail the procedures and other important aspects on the basis of the results generated.

The results represent one hand the number of land use data from 1938, 1953, 1975 and 2002, as well as map outputs for each period. All this with the help of aerial photographs digitized in GIS environments.

Discussion comments in detail and compares the results which puts into broader contexts. Individual changes are supported by graphs, on which you can get a better idea about the representation of space in specific time periods. Emphasis is put on the explanation of the most distinctive twists, finding their causes and attempt to outline possible future developments in the area.

Given that the area in question summarizes the results based on the four above-mentioned period, it appears there is a huge potential for further analysis of changes in land use. Only a detailed knowledge of the historical arrangement of the cadastral territory of the capital Prague can be developed, quite fundamentally in the forecast of the future development of the city, and avoiding so many mistakes that were made in the past.

Keywords: Landscape development, Urban planning, GIS, Urban development

OBSAH

1	Úvod	1
2	Cíl práce.....	2
3	Literární přehled	3
3.1	Krajina jako součást našeho života	3
3.2	Pojetí krajiny a krajinného rázu	5
3.2.1	Krajina	5
3.2.2	Krajinný ráz	6
3.3	Tradiční a kulturní krajina.....	7
3.3.1	Paměť krajiny	8
3.4	Historický vývoj krajiny	10
3.4.1	Historický vývoj od pravěku po středověk.....	11
3.4.2	Historický vývoj od středověku po současnost	13
3.5	Pozemkové úpravy	20
3.6	Historické mapování krajiny	24
3.6.1	I – III. vojenské mapování.....	25
3.6.2	Stabilní katastr	26
3.7	Ochrana krajiny a legislativní nástroje.....	26
3.7.1	Zákon č. 114/1992 sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění	27
3.7.2	Zákon č. 289/1995 sb. o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) v aktuálním znění.....	28
3.7.3	Zákon č. 254/2001 sb. o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) v aktuálním znění	28
3.7.4	Ostatní související zákony	28
3.7.5	Mezinárodní úmluvy	28
3.8	Současná struktura krajiny	29
3.9	Vývoj hl. m. Prahy v kontextu urbanizace a suburbanizace	29

3.10	Hodnocení změn v krajině.....	32
4	Materiál a metody.....	34
4.1	Charakteristika zájmového území.....	34
4.2	Přírodní podmínky	35
4.2.1	Geologie a geomorfologie.....	35
4.2.2	Půdní poměry	36
4.2.3	Hydrologické poměry.....	36
4.2.4	Klimatické poměry	37
4.2.5	Biogeografické členění.....	37
4.2.6	Potencionální přirozená vegetace.....	38
4.2.7	Maloplošné chráněné území – PP Modřanská rokle	39
4.3	Historický vývoj Modřan	40
4.3.1	Zemědělství	43
4.3.2	Demografický vývoj a bytová výstavba.....	44
4.4	Metodika práce.....	46
4.4.1	Kategorie využití území/ploch (land use) a jejich charakteristika	48
5	Výsledky.....	52
6	Diskuze.....	58
7	Závěr.....	76
8	Seznam použité literatury	78
8.1	Zákony.....	84
9	Seznam použitých obrázků.....	85
10	Přílohy.....	87
10.1	Historické snímky.....	90
10.2	Proměny Modřan v čase	92

1 Úvod

„S krajinami je to jako s lidmi, nikdy je úplně nepoznáme. Každý člověk a každá krajina mohou za určitých okolností projít všemi fázemi, od té nejubožejší ošklivosti až po tu nejvznešenější krásu“, pravil německý básník Christian Otto Josef Wolfgang Morgenstern.

Po celý svůj život jsme někým a něčím ovlivňováni. Od narození jsou nám vkládána určitá společenská dogmata, která posléze přejímáme a podle kterých se většinou snažíme řídit. Jak již bylo v předchozích větách naznačeno, společnost ve které žijeme, nás bezesporu ovlivňuje a utváří. Málokdo z nás si ovšem uvědomuje fakt, že to není pouze společnost, nýbrž také okolí, jakožto fyzický prostor kolem nás.

Každý prostor se dá určitým způsobem vnímat jako krajina. V zásadě lze hovořit i o tzv. městské krajině, protože přesné definice vesměs neexistují a pojem je tudíž v mnoha případech možné vnímat značně abstraktně.

Pokud budeme hovořit o „klasické - venkovské“ krajině, tak jak si jí představují mnozí z nás, je třeba si uvědomit, že ji po celá staletí ovlivňuje antropogenní činnost, bez jehož vlivu by bezesporu vypadala zcela jinak. V zásadě lze konstatovat, že bez vlivu člověka bychom nebyli svědky takové diverzity a na místo pestrých krajinných kompozic bychom mohli obdivovat spíše jen lesní komplexy.

Na druhé straně ovšem stojí člověk v takové pozici, kdy zcela nenávratně dokáže v poměrně krátkém časovém horizontu rozvrátit a degradovat přírodní a krajinné systémy, které utvářeli po několik generací naši předkové a příroda samotná.

Ačkoliv je v posledních letech termín „trvale udržitelný rozvoj“ stále více zmiňován, je třeba si uvědomit, že lidstvo (nejen) 21. století se v rámci svého pokroku bude stále více snažit o podmanění přírody a krajiny ke svým potřebám a užitkům. A to v takovém rozsahu, jak mu to jen politické, ekonomické, sociální a kulturní okolnosti v daném časovém okamžiku dovolí.

2 Cíl práce

Cílem diplomové práce je detailně analyzovat a zhodnotit historický vývoj původní zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části Praha 12 a to konkrétně na modelovém území katastru Modřany. Obzvláště pak zachytit krajinné proměny lokality během 20. – 21. století. Základem této analýzy se staly dostupné letecké snímky, které svým charakterem napomohly určit využití jednotlivých ploch území v určitých časových horizontech.

Tato práce si především klade za cíl vystihnout změny zemědělsky využívané krajiny, která v daném území až do 70. let minulého století hrála významnou roli. Přesněji řečeno, zdokumentovat využití ploch katastru v letech 1938, 1953, 1975 a 2002.

Hypotéza

Lze využít historické mapové podklady (ortofotosnímky) k detailní analýze vývoje krajiny v daném území.

3 Literární přehled

3.1 Krajina jako součást našeho života

*„Okolo mého domu,
takovou vybral bych si krajinu:*

*Les, co by děcko dohodilo kamenem,
pod lesem rybník, hladký jako dlaň,
kterou jen práce větru občas zvlní,
lán pšenice, šeptající lán,
nad pšenkou nebe
se stříží obláčky,
s chomáči nečesané vlny.“*

Jan Skácel

Obr. 1: Jihočeská vesnice Urbaneč (autor, 2013)

Malíř Josef Rabas říkal, že je důležité nalézt si svůj čtvereční kilometr krajiny, a ten se snažit pochopit. Přirozená touha člověka spočívá v poznávání nových krajín za hranicemi rodného státu, ale v zásadě se stále vrací do krajín domova, kde stárne společně se zemí a stromy. Málokdo umí být doma ve dvou a více krajínách, proto se člověk po letech rád vrací na stejná místa, kde vrší své vzpomínky a vrůstá do krajiny. Doma je totiž tam, kam se vrací a odjíždí právě proto, aby se mohl vracet (Cílek, 2008).

V současnosti nelze žít podle starých receptů, ale je možné se mnoho naučit z vědomostí zakódovaných ve starých místech, městech, stavbách a krajínách. Základním principem civilizace jsou vztahy mezi lidmi, lidmi a přírodou, mezi přítomností, minulostí a budoucností (Day, 2002).

Zemský povrch u nás je stále poměrně hojně reprezentován dosud více nebo méně zachovalém a člověkem nedotčeném přírodním stavu. Daleko větší díl povrchu našich zemí je však upraven, dalekosáhle přeměněn a zpracován tisíciletou činností hospodářství, odvěkou kultivací polí, lesů, pastvin a luk. Nevyjímaje zahrady, sadů, či úpravou všech umělých, obytných, komunikačních a jiných ploch. Stupeň této přeměny je různý, od poměrně přirozené tvorby až po zcela umělé, necitlivé zásahy do okolního prostoru (Žák, 1947).

Soudobá historiografie se shoduje v názoru, že nejvýznamnějšími změnami vývoje pro druh *Homo sapiens* ve vztahu k přírodě a krajině byl vznik zemědělství a průmyslová revoluce (Löw a Míchal, 2003).

Zemědělství již v minulosti bezesporu určovalo krajinný ráz, příkladem je vytvoření kulturní zemědělské krajiny v oblastech, které by jinak pokrýval les, což platí pro většinu střední Evropy. Založením polí, pastvin, úhorů a stálých sídlišť člověk zcela změnil tvář krajiny. Zemědělská činnost zabránila téměř souvislému zalesnění a významně se podílela na zachování mnoha stepních prvků z konce pleistocénu. Mozaiky otevřených i zalesněných ploch nahradily souvislý les. Člověk se tak již od pradávna stal spolutvůrcem krajiny, neboť svou činností vytvořil řadu zcela nových ekosystémů (Němec a kol., 2007).

Zemědělství nutně vedlo k usedlému způsobu života, vzniku stálých sídel a v důsledku lepších zdrojů výživy i k poměrně rychlému a postupnému zalidnění evropských krajin (Petráň a Petráňová, 2000).

Krajina, a především ta venkovská, vznikala z velké části jako neúmyslný vedlejší produkt činnosti tehdejších zemědělců. Krajina byla vedlejším výsledkem jejich hospodaření, nikoliv estetickým záměrem. Zkušenosti se zemědělskou činností naučily hospodáře např. dodržovat meze, chránit pole a krajinu před erozí, zbytečně nerozšiřovat polní cesty a lesy udržovat v přiměřeném stavu (Lokoč a Ulčák, 2009).

Teprve v době, kdy se přibližně od poloviny druhého tisíciletí v důsledku stále zvyšujícího množství měšťanů příroda vzdaluje jejich bezprostřednímu okolí a životní zkušenosti, se začíná krajina stále více chápat jako artefakt, jako objekt s vnitřním tajemstvím, poetikou a dynamikou, jako místo hodné pozornosti umělců. V období evropského romantismu, který je reakcí člověka na racionalismus, deziluzi a odcizení z novověké civilizace, tento vztah ke krajině vrcholí. Příroda jako taková se stává zapomenutým rájem a chrámem, kam je třeba se vracet a kde je nutné hledat kořeny prastaré lidské přirozenosti (Gojda, 2000).

Činnost člověka až do 19. století a někde až do 50. let 20. století krajinu spíš obohacovala, než ničila. Důležitým mezníkem se staly zejména napoleonské války, po

kterých dochází k demografickému růstu a agrárně-industriální revoluci, jejíž výtěžky mají další pozitivní dopady na růst evropské populace. Zejména zavádění průmyslových hnojiv a pícího jetele přispělo k odstranění hrozby hladu, vedlo k další specializaci výroby a uvolnilo pracovní síly pro průmyslovou výrobu. Zároveň jsou napoleonské války jedním z posledních mezníků, kdy se širší lidové masy ztotožňují s úmysly vládce a dobrovolně přijímají životní styl založený na skromnosti, nebo dokonce na chudobě (Cílek, 2010).

Od dob napoleonských válek proběhla v historii Evropy celá řada dalších významných událostí, které bezesporu změnily charakter a uspořádání společnosti jako takové. Bouřlivý vývoj 19. – 20. století se samozřejmě dotýkal krajiny spíše v negativním smyslu, byť zejména v posledních letech čelí krajina a otázky její ochrany zvýšenému zájmu společnosti. Krajinný potenciál je sám o sobě většinou pestrý a umožňuje řadu možností využití ploch. Záleží pouze na lidech, jak s bohatstvím krajiny budou hospodařit. Představy o využití konkrétního místa se mění v čase v souvislosti s vývojem společnosti a krajiny (Němec a kol., 2007).

3.2 Pojetí krajiny a krajinného rázu

V užším pojetí je třeba definovat, co si pod termínem krajina a krajinný ráz lze představit. Definice jsou různé, avšak většinou vychází ze tří aspektů: živé přírody, neživé přírody a historie (Němec a kol., 2007).

Obr. 2: Krajina v okolí Kralického sněžníku (autor, 2013)

3.2.1 Krajina

- Dle zákona ČNR č. 114/1992 Sb., § 3 o ochraně přírody a krajiny je to „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“.
- Krajina je v podstatě soubor abiotických a biotických faktorů vázaných na daný krajinný celek, které se určitý čas vyvíjejí společně (Němec a kol., 2007).

- Schama (1995) zmiňuje krajinu především jako kulturní jev, nikoli přírodní. Jsou to konstrukty imaginace do kamene, dřeva a vody.
- Cílek (2010) uvádí, že krajina je jako neuronová síť, ve které jednotlivé body zapadají a jiné se zase vynořují, přičemž vztahy mezi nimi někdy mizí nebo jen dlouze spí a neví se, zda je někdy někdo či něco probudí.
- Krajina je heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně ovlivňujících ekosystémů, který se v podobných formách opakuje na určité části povrchu (Forman a Gordon, 1993).
- Antrop (2005) popisuje krajiny jako neustálé měnící, protože jsou výrazem dynamické interakce mezi přírodními a kulturními silami v prostředí.
- Z hlediska psychologie lidského vnímání lze krajinu vnímat jako specifický případ prostoru. Z fyzikálního hlediska je trojrozměrnou částí přízemní atmosféry Země, která je vyplněna různými objekty – v našem případě krajinnými prvky (Löw a Míchal, 2003).
- Sklenička (2003) upozorňuje na řadu definic z hlediska různorodosti pojetí a vnímání krajiny. Jak již bylo zmíněno výše, krajina může být definována nejen např. z právního pojetí, ale i geomorfologického, geografického, ekologického, architektonického, historického, demografického a v neposlední řadě také uměleckého.

3.2.2 Krajinný ráz

- Zákon č. 114/1992 sb. o ochraně přírody a krajiny definuje a upravuje ochranu krajinného rázu následovně: „*Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu*“.

- Žák (1947) charakterizuje krajinný ráz neboli charakter jakožto společný soubor znaků a vlastností, jimiž krajina působí na lidského ducha a jimiž se také ve skutečnosti vyznačuje.
- Hlavními určujícími znaky krajinného rázu je početnost, pestrost a charakter krajinných prvků (Klvač, 2009).

3.3 Tradiční a kulturní krajina

Antrop (2005) charakterizuje tradiční krajiny, jako stále ještě zachovalé mozaiky, jejichž struktury jdou zpět do dávné minulosti. Typický ráz těchto krajin se utvářel do 18. století.

Petráň a Petráňová (2000) k tomu připisují tradiční kulturu, která se obecně vyznačuje trváním převládajících forem a závislostí na vzorech. Tehdejší rolník totiž utvářel svou každodennost v jakémsi po generace stále znovu obnovovaném uzavřeném cyklu, který se jen nepatrnými krůčky obohacoval v procesu kulturní praxe.

Obr. 3: Tradiční lidová architektura - rodný dům F. Palackého v Hodslavicích (autor, 2012)

Tradiční lidová architektura s tím spojená, vycházela z podvědomé, zvykové intuice, moudré, ale nsvobodné. V době před průmyslovou revolucí jen málo lidí cestovalo za hranice své farnosti. Každodenní život se utvářel podle krajiny, vegetace, klimatu a společnosti natolik, že se jeho vlastnosti promítly do lidského charakteru (Day, 2002).

Kulturní krajiny jsou výsledkem po sobě jdoucích reorganizací pozemků za účelem přizpůsobení jejich prostorovému využití, reagující na aktuální společenské požadavky. V evropské historii proběhly mnohé ničivé změny v krajině, jejichž důsledky můžeme vnímat ještě v současnosti. Současná krajina je převážně kombinací přírody a kultury.

Nejvýznamnějšími faktory, které způsobily přeměnu přírodní krajiny na kulturní, jsou zemědělství a lesnictví (Antrop, 2005).

Kulturní krajina České republiky je výsledkem dlouhodobé snahy lidí využít potenciálu, který příroda poskytuje. V kotlinách u řek postupně vyrostla města, v nížinných oblastech s úrodnými půdami vznikala zemědělská krajina, v horninách

většinou dodnes převažuje krajina využívaná lesním hospodářstvím. Zatímco na většině našeho území se krajina vyvíjela pozvolným tempem a základní cíl využití ploch zůstával po staletí víceméně podobný, někde existují i místa, jejichž využití se měnilo daleko zásadněji (Němec a kol., 2007).

Obr. 4: Kulturní krajina Českého středohoří (autor, 2012)

3.3.1 Paměť krajiny

Obr. 5: Kombinace přírodních procesů a lidské činnosti projevující se v paměti krajiny. Na snímku Čertovy hlavy V. Levého vytesané do Mělnických pískovců (autor, 2012)

„Paměť krajiny neznamena nic jiného než schopnost čelit rozmarům své doby a nenechat se jenom vláčet neustále se proměňující přítomností. Právě proto je tento pojem svůdný a inspirativní, ale také mnohoznačný a v podstatě vágní. A možná, že je proto ohrožen i profanací a vnitřním vyprázdněním.“
(Sádlo a kol. 2008).

Paměť krajiny, resp. minulost určitého místa nemusí být nutně fyzická. Celistvost a integrita závisejí na neviditelné, podpovrchové ekologii místa. Genius loci je ovlivněn lidským myšlením a konáním. Působí na něj to, jak jsou místa uctívána, užívána, zda je jimi pohrdáno nebo jsou zneužívána. Kulturní krajina Evropy v sobě nese stopy tisíce let křesťanství. Sociální struktury a duchovní hodnoty pronikaly každým obydleným a obhospodařovaným kouskem země stejně jako zvuk kostelních zvonů. Celý svět, zemědělská půda, osady, silnice, dokonce i hory byly až donedávna prosyceny sakrální hudbou. Různá hudba znamená různé

hodnoty každého místa. Krajiny „starého světa“ tak mohou mít podobnou geologii, topografii a klima, ale vzbuzují odlišné pocity (Day, 2002).

Paměť krajiny je v dnešní době velmi často užívaným termínem. Objevuje se v krajinné ekologii, v architektuře, v antropologii i v archeologii, přičemž význam napříč těmito disciplínami je velmi široký. Paměť krajiny reflektuje jak hmotné, tak i psychické či duchovní atributy (Sklenička, 2003).

V krajině je třeba udržet nejenom kostru ekologické stability, ale také paměťovou strukturu. Ta je dána přírodními podmínkami a využíváním krajiny člověkem. Hlavními prvky paměťové struktury krajiny jsou reliéf, klima a mikroklima, substrát a využití a péče o krajinu (Cílek, 2010).

V případě kulturní krajiny, která je výsledkem střetu různých přírodních procesů a činností člověka, zanechává za sebou stopy a znaky, z nichž některé mohou být smazány nebo nahrazeny vzápětí. Jiné ovšem přetrvávají dlouhá staletí i tisíciletí a jdou z krajiny smazat jen velmi obtížně (Sklenička, 2003).

Historické a kulturní souvislosti, jež zasazují krajinu do širšího kontextu, i to představuje paměť krajiny. Krajina je také kulturní pamětí národa. Konkrétní místa a určité typy krajin mají totiž vazbu na mnoho pověstí, literárních a výtvarných děl, stejně tak jako život našich významných osobností. Krajina tak může být zdrojem informací a poučení, může mít svá tajemství či konkrétní význam. Informace, které poskytuje, slouží k tomu, aby člověk lépe porozuměl krajině jako takové, a aby si k ní vytvořil vlastní vztah (Němec a kol., 2007).

Mimo řady dalších krajinotvorných prvků, které hrají bezesporu důležitou roli v paměti krajiny, stojí za zmínku památné stromy. Stromy byly od pradávna významnými a vážnými společníky člověka, proto byly často sázeny na rozcestích jako hraniční či orientační body, u kapliček a křížků, na hradních nádvořích, návsích, a na místech význačných událostí připomínající jejich paměť (Kolařík a kol., 2003).

Obr. 6: Svatováclavský dub zachycuje svou paměť stovky let (www.fotomapy.cz, 2014)

Němec a kol. (2003) jako typický příklad pamětihodného stromu uvádí Svatováclavský dub ze Stochova, který patří mezi nejvýznamnější v České republice. Podle pověstí ho zasadila na počátku 10. století sv. Ludmila, na památku narození vnuka Václava. Na počátku 20. století byla pod dubem umístěna socha sv. Václava, jenž má připomínat tuto vzácnou událost.

Zajímavou ukázkou mezi drobnými památkami civilizačního působení v krajině a její paměti jsou též kamenné kříže (u nás většinou nazývané smírčími), které zaujímají zvláštní postavení. Kříže inspirovaly k literární i výtvarné tvorbě. Především k nim vznikaly legendy a příběhy s ambicemi faktografie. Mnohé měly folklórní základ a v nejrůznějších variacích interpretovaly tragické osudy (Urfus a kol., 2001).

Cílek (2008) připomíná také důležitou funkci map, jako základu paměti krajiny. Především od dob Marie Terezie, kdy docházelo k systematickému mapování celé monarchie, a to ve třech vlnách vojenského mapování. Nejstarší vrstva těchto mapování zachycuje totiž ještě české země v pozdně barokní době se všemi významnými osadami, cestami, potoky a rybníky. To vše hraje významnou roli v krajině paměti, ale také jako vodítko ohledně dalšího rozvoje osídlení naší země či obnovování starých cest (viz kap. Historické mapování krajiny).

3.4 Historický vývoj krajiny

Vývoj krajiny je evidentně členitý, článkovaný svými zlomovými periodami. Střídají se v něm etapy stability či pozvolného vývoje s epizodami rychlých změn, které lze v extrémních případech zahlédnout i v průběhu lidského věku. Tuto dynamiku můžeme nekonečně rozkládat do sérií stále drobnějších krajiných revolucí, až dospějeme k představě jakési permanentní revoluce totožné s celým vývojem kulturní krajiny (Sádlo a kol., 2008).

Základní rysy současné podoby přírody a krajiny se začaly utvářet již na přelomu třetího a čtvrtého období, obzvláště pak během celého období kvartéru, které bylo synonymem častého střídání podnebí (Kholová a Červený, 2010).

V rámci geologických základů české krajiny Cílek (2010) upozorňuje na velké variské vrásnění, ke kterému došlo již koncem prvohor. Během této činnosti byly velkými tlaky a teplotami stmeleny různorodé horniny do pevných masivů, mezi které patří i Český masiv. Žádné další vrásnění již více závažným způsobem Čechy nezasáhlo, přičemž mladší geologické vrstvy na Českém masivu leží vodorovně a nejsou až na výjimky zvrásněny mladšími horotvornými pohyby.

Člověk archaických společností a ještě dlouho potom až do středověku žil v posvátném, mýtickém prostředí obestřen magií. Nebyl to jen projev úcty k některému objektu, stromu, háji, kameni, políčku, prameni, vodnímu toku, údolí nebo kopci, uplatňoval se i sklon k prožívání posvěcených předmětů v nejšířším prostoru žití (Váňa, 1990).

Rozdíl mezi krajinou předkřesťanských dob a tou pozdější křesťanskou krajinou je zcela zásadní. Zprvu byla posvátná celá krajina, tedy to, co bylo samotným dílem přírody. Za křesťanství se stalo posvátným jen to, co vzniklo lidskou rukou, co bylo dílem člověka. Z kopce se posvátnost přenesla na kapli postavenou na vrcholu. Vymýcené lesy a háje, obdělávané pole, upravené cesty a křesťanské symboly na nich. Tak vypadala kulturní krajina, jak ji upravil člověk během našeho tisíciletí až do doby osvícenství v 18. století. Právě pro tyto křesťanské znaky, které jen potvrzují dávnou posvátnost krajiny, se označuje pozdější kulturní krajina také jako sakrální (Květ, 2003).

3.4.1 Historický vývoj od pravěku po středověk

Historickým okamžikem se stal neolit (5 tis. př. n. l), kdy se začíná činnost člověka výrazněji promítat do krajiny. S primitivními zemědělskými systémy souvisela rychlá degradace půdy a následná kolonizace dalších úrodných ploch. Zemědělské osídlení Evropy se v neolitu soustředovalo především na lehké a úrodné sprašové půdy (Beranová, 1980).

Zdroj: Semotanová, E. (2004): Atlas českých dějin 1. Kartografie, Praha.
Obr. 7: Neolitické osídlení na území ČR (www.scientica.cz, 2008)

Kostelánský a kol. (2004) uvádí, že zpočátku hospodaření se jednalo především o systémy, které byly historicky nazvány podle klimaxových rostlinných společenstev určitých ekosystémů. Na územích s trvalými travními porosty se utvářely stepní systémy, náplavové systémy v povodí velkých řek a žďárové systémy v zalesněném krajinném porostu. V rámci žďárových systémů jde v podstatě o vyklučení lesa a ničení přirozeného porostu.

V období eneolitu (3200-2000 př. n. l.) přichází první důležitý mezník v rámci formování vzhledu krajiny. Díky vynálezu rádlu pro obhospodařování obdělávaných ploch vstoupil do krajiny pravý úhel a přímka (Löw a Míchal, 2003).

Do počátku příchodu Římanů, spočívá využívání krajiny v pozvolném rozšiřování zemědělské půdy na úkor lesa. Pozemky jsou stálé, obdělávané křížovou orbou, poté jsou ponechány ladem po dobu dvou let (travnatý příloh). Dochází k zakládání dalších osad, především podél vodních toků¹. Během mladší doby železné využívá člověk kosu a další železné zemědělské nástroje. Zvýšená spotřeba palivového dřeva pro výrobu železných nástrojů má za následek další významné odlesnění krajiny (Sklenička, 2003). Beranová (1980) též upozorňuje na počátky divoké trojpolní soustavy – přílohového zemědělství.

Obr. 8: Germáni, Keltové a příchod Slovanů
(www.ceskenarodnilisty.cz, 2014)

S příchodem Římanů (0. - 5. století) ztratila osídlená krajina charakter enkláv. Vyspělejší civilizace s sebou přinesla i strukturovanou krajinu, rozčleněnou na přesné dílce polí, luk, pastvin a lesů (Gojda, 2000).

Na západ a jich od našich hranic se po stěhování národů začala přibližně v 5. století na troskách Římské říše formovat nová kultura. Na naše území zároveň od 4. století přicházejí staří Slované. V návaznosti na to v podstatě začíná epocha raného středověku (Löw a Míchal, 2003).

¹ Při pronikání do neosídlené krajiny musel člověk překonávat nejen strach před neznámým, ale i přirozené překážky. Proto volil k putování nepochybně nejpříhodnější trasu. Předpoklady pro průchod přírodním prostředím jsou jednoznačné. Orientaci při cestě spolehlivě poskytovaly jen vodní toky (Květ, 2003).

Rekonstrukci zemědělské osady z tohoto období přibližuje Pleiner (1979) na základě archeologických nálezů sídliště Březno u Loun. Ta byla záměrně umístěná na písčitohlinitých půdách poblíž vodního toku Ohře. Z nálezů jsou patrná zuhelnatělá zrna žitná, ovesná, pšeničná a ječná. Obilí se skladovalo v hlubokých a obsažných zásobních jámách a silech. Hospodářská zvířata byla zastoupena především v chovu hovězího dobytka a prasat. V menší míře rohatý dobytek, ovce, kozy, výjimečně též pes, kůň a drůbež. Zemědělská vesnice z doby římské měla také svou vlastní malou železářnu. Zajímavostí je, že osada, resp. místo na kterém se nacházela, bylo osídleno již od neolitu.

Obr. 9: Rekonstrukce zemědělské osady Březno u Loun (www.louny.eu, 2014)

3.4.2 Historický vývoj od středověku po současnost

Jak již bylo řečeno, po pádu Západořímské říše na naše území od roku 400 n. l. přicházeli staří Slované. Teprve okolo roku 700 slovanské kmeny na našem území zakládají trvalá sídla, patrně jako důsledek přechodu na přílohové hospodářství, které se stává základem obživy, což má za následek i pevné vymezení zemědělských pozemků a cest k nim. Tyto aspekty položily trvalý základ naší krajiny v úrodných sprašových oblastech a subrecentních nivách 1. dubového a 2. bukodubového vegetačního stupně (Löw a Míchal, 2003).

Obr. 10: Rotunda sv. Martina z 11. st. (autor, 2011)

Během románské doby (10. – 12. st.) stále utváří krajinu přílohová zemědělská soustava. V té době napomohl k rozvoji zemědělství vynález zdokonaleného těžkého pluhu vhodného k hluboké orbě těžkých půd. Hromadná ves s úsekovou plůžinou byla základním typem sídel (Löw a Míchal, 2003).

Ve 12. – 13. st. probíhala na našem území rozsáhlá kolonizace, kdy se díky rostoucím výnosům v zemědělství mnohonásobně zvýšila populace. To mělo za následek přestavbu starých sídelních území (Petráňovi, 2000).

Velká kolonizace s sebou přinesla trojpolní zemědělskou hospodářskou soustavu (trojpolní systém). Trojpolní systém dal základ traťové, nepravé traťové, délkové a záhumenicové plužině. Během 13. století vlivem kolonizačních proudů vzniká také sídelní kontinuita s ustálenou prostorovou strukturou vesnic. Jedná se o následující typy uspořádání vesnic: návesní, ulicový (silniční), návesní ulicový, hromadný typ a lesní lánové vsi. Pokud se rozumí kulturní krajinou hustá síť vsí obklopená plužinou, pak v raném feudalismu ještě kulturní krajina neexistovala (Löw a Míchal, 2003).

Pozdní středověk 15. století je na našem území charakteristický husitskými válkami. Husitské války ovlivnily zcela zásadním způsobem další vývoj našich dějin. Především nastaly podstatné změny ve feudálním vlastnictví půdy, kdy téměř polovina zemědělské půdy změnila vlastníka. Po husitských válkách došlo k výraznému úbytku obyvatelstva, zpusťování řady krajů (zejména v Čechách). V důsledku toho a mnoha dalších skutečností pole ležela ladem. Během válek si totiž mnozí poddaní odvykli hospodaření, proto se postupně opět přitvrzuje ve feudálním aparátu formou různých nařízení a omezování osobní svobody (Beranová a Kubačák, 2010).

V období renesance (16. - 17. st.) je krajina stále spjatá se středověkou osnovou. Do ní však vstupuje vývoj novými stavebními akcenty a způsoby obživy. Extenzifikace využití krajin v renesanční době vedla k rozvoji pastevectví. To funkčně rozděluje každý hospodářský obvod na vlastní ornou půdu a trvalé travní porosty. Z těchto skutečností vyplývá, že v této době došlo k prvnímu otevření intravilánu. K již využívaným vodním mlýnům přistupují pily, ovčárny, valchy, rybářské bašty, myslivny. S nimi do krajiny běžně vstupuje i dříve v krajině vzácné zdivo (Löw a Míchal, 2003).

Obr. 11: Rybník Svět vybudován v 16. st. Jakubem Krčínem z Jelčan (autor, 2013)

Dochází též k likvidaci mokřin a zakládání velkých rybníčních soustav, které významně formují mnohdy i rozlehlé krajinné celky. Původně monotónní krajina mokřadů je přeměňována převážně na rozmanitější strukturovanou mozaiku kultur (Sklenička, 2003).

V barokním období (17. - 18. st.) došlo k plánovité a zásadní změně rázu kulturní krajiny spojené s novým uspořádáním lesů, luk, polí, sídel, užitkové a sakrální architektury v extravilánu, prvních projevů průmyslu i alejí a parků. Během tohoto období se výrazně

změnil poměr plochy lesa k nelesní krajině. V důsledku rostoucího počtu osídlení a obyvatel vedoucího k potřebě stále intenzivnějšího využití půdy i hospodaření s krajinným prostorem vedl k ústupu přírodní krajiny před jasně vymezenými jednoúčelovými plochami kulturní krajiny. Lidové krajinářství vkomponovalo osídlenou krajinu božími muky, křížky, soliterními stromy a také řadami venkovských alejí podél zemědělských cest za humny a všude tam, kde nedosáhla šlechtická nebo církevní moc (Němec a kol., 2007).

Obr. 12: Křížek v poli - typický prvek barokní krajiny (autor, 2011)

V zemědělství barokní doby převládá stále trojpolní soustava, která na konci tohoto období dosahuje svého maximálního možného rozvoje. V této době je klíčové využívání nových plodin, zejména pak brambor, píce, kukuřice a jetelovin. Barokní krajina u nás představovala diferenciaci všech typů krajiny na tři základní funkční zóny: intenzivní (orná půda), extenzivní (louka či pastvina) a rezervní (Löw a Míchal, 2003).

Krajina evropského středověku je zajímavým tématem. Je třeba si uvědomit, že dnešní krajina nese někde více a jinde méně viditelně stopy středověku, protože základy její podoby byly položeny právě v onom „temném“ období. Dodnes v sobě krajina zrcadlí poselství našich středověkých předků (Gojda, 2000).

3.4.2.1 Průmyslová revoluce (18. – 19. st.)

Po vydání patentu Josefa II. z 1. listopadu 1781 o zrušení nevolnictví byli poddaní vyvázáni z přímé závislosti na šlechtické či církevní vrchnosti, mohli se stěhovat za prací, mohli studovat a umožnit vzdělávání svým dětem. Migrace lidí z venkova do měst a růst vzdělanosti vyvolaly revoluci v průmyslu, kterou zesílil epochální vynález Wattova parního stroje a četné další technické vymoženosti

Obr. 13: Vítkovické železářny z počátku 19. st (www.hornictvi.info, 2013)

využívající síly páry. Mocný průmyslový rozvoj opanoval téměř celou Evropu, zejména po napoleonských válkách (Beranová, 2008). Proces vyliďňování venkova začínající vlivem industrializace a později také během 20. století zmiňuje Hájek (2008).

Průmyslová revoluce změnila tvář nejen českých zemí, ale celé Evropy radikálněji a rychleji, než kdykoli před tím. Nové hospodářství už nebylo založeno na pěstování zemědělských plodin, ale na využívání nových technologií a nerostů.

V blízkosti uhelných revírů vznikala nová průmyslová centra a ze zemědělských oblastí přicházely do továren davy žadatelů o práci. Nové dopravní prostředky spojily dříve vzdálená místa (Europe: A Natural History - Taming The Wild, 2005).

Ve všech úrodnějších oblastech se začalo přecházet na střídavou zemědělskou soustavu hospodaření (čtyřpolní). Střídají se etapy pícnin, jařin, okopanin a ozimem. Tím dochází ke konečnému rozlišení mezi polem, pastvinou, loukou, zahradou, vinicí a chmelnicí.

Díky rostoucí produkci krmiv se postupně začíná přecházet ke stájovému chovu a omezuje se volná pastva. V tomto období dochází k masivnímu nárůstu pěstování brambor, které se staly rozhodující potravinou na dlouhou dobu. Zařazení brambor do osevních postupů ovšem vedlo ke značné vodní erozi. Krom brambor se v našich krajinách zvyšoval zájem též o pěstování cukrové třtiny a kukuřice. V rámci průmyslové revoluce začínají do zemědělské činnosti vstupovat také v hojném množství hnojiva (Löw a Míchal, 2003).

V důsledku intenzifikace se do roku 1913 zvyšovaly výnosy zemědělských plodin, u obilí ve střední Evropě zhruba o sedmdesát procent, u brambor přes třicet pět procent a u cukrovky o více než padesát procent. Zatímco roku 1800 zajišťovala v evropských krajinách intenzivního hospodaření jedna pracovní síla výživu pro tři osoby, pak v roce 1900 stačila uživit pět osob a v roce 1950 zhruba deset. To vše díky nově nasazené moderní agrotechnice a strojů (Petráň a Petráňová, 2000).

3.4.2.2 Období kolektivizace a socialismu (1950-1989)

Po únorových událostech roku 1948 se kolektivizace stala jednou z priorit KSČ. Spočívala v likvidaci většiny soukromě hospodařících rolníků a přiměnění k jejich vstupu do jednotných zemědělských družstev. Kolektivizační kampaň byla zahájena již na jaře 1949. Zpočátku počítala s dobrovolným vstupem rolníků, po neúspěchu však přistupovala k různým formám nátlaků a zastrasování (Březina a Pernes, 2009).

Lapka a Gottlieb (2000) připomíná rolníky, kteří odmítli myšlenku jednotných zemědělských družstev, byli vyháněni z vlastních rodových statků, věznění na základě tvrdých rozsudků, neustále pod různými záminkami pokutováni atp. Ve výjimečných případech docházelo i k obětem na životech. Za zmínku stojí též rolníci obhospodařující plochy nad 15 ha, ti byli označováni jako kulaci, tedy selští nepřátelé režimu.

Obr. 14: Rozorávání mezi zachycené v agitačním snímku "Cesta ke štěstí" Jiřího Sequense st. z roku 1951 (www.youtube.com, 2013)

Období zemědělské kolektivizace 50. let zcela změnilo nejen charakter pozemkové držby a způsobu hospodaření, ale veškerý ráz kultivovaných krajín, jak se utvářely od středověku (Petráň a Petráňová, 2000).

V této periodě dochází k odstraňování menších prvků rozptýlené trvalé zeleně z krajiny. Tento trend je zesílen scelováním orné půdy do větších celků jak z důvodů přizpůsobení krajiny stále výkonnější mechanizaci, tak těch ideologických (odstranění mezí nepřipomínalo jednotlivé vlastnické vztahy sedláků). Výsledkem těchto zásahů byla ztráta rozmanitosti krajiny. Výrazně se pozměnila i sídelní struktura, kdy ubylo menších sídel a došlo k stěhování obyvatel z venkova do měst (Němec a kol., 2007).

Druhá vlna socialistických pozemkových úprav probíhala od roku 1960 do roku 1972. Je to etapa, kdy družstva jsou hospodářsky a organizačně stabilizována. Dochází k slučování malých družstev ve větší celky s výměrou do 1000 ha (Lapka a Gottlieb, 2000).

Přelom 70. a 80. let byl ve znamení zvětšování bloků orné půdy často ke kritickým až nesmyslným rozměrům. Vlivem vznikajících bloků, dosahujících rozlohy až stovky hektarů, docházelo k přeměně cenných ekosystému na ornou půdu. S tím samozřejmě souvisela i vysoká míra půdní eroze. Za zmínku stojí též mnohé neuvážené úpravy vodních toků či změn vláhových režimů (Němec a kol., 2007).

Toto téměř zcela eliminovalo vztah rolníka k půdě. Vznikající zemědělské továrny na živočišnou a rostlinnou výrobu se chovaly nešetřně k původní krajině. V krajině docházelo

často k protismyslým melioračním úpravám půdního fondu, což vedlo k poměrně značné, již zmíněné erozi. Vytvářely se obrovské zemědělské plochy s cílem maximalizace výnosů. To mělo za následek likvidaci veškerých překážek. Za opětovnou zmínku stojí zejména rozorávání mezí, remízků, polních cest, mokřadů aj (Löw a Míchal, 2003).

Kolektivizace a socializace venkova jako celek znamenala hluboký a do dnešních dnů nezhojený zásah do celého systému české a moravské vesnice. Zásah do její společenské struktury, vztahu mezi lidmi, utváření krajiny, a v neposlední řadě vztahů k místu a půdě (Březina a Pernes, 2009).

Dramatická homogenizace a fragmentace krajiny spolu s dodatkovou energií v podobě vysokých dávek pesticidů a průmyslových hnojiv se staly hlavními příčinami vyvrcholení estetické degradace a ekologické destabilizace české krajiny ve 20. století. Po roce 1989 se však zcela zásadně mění využívání zemědělské půdy, vlastnické vztahy a interakce zemědělství vůči krajině (Němec a kol. 2007).

Obr. 15: Rozsáhlé lány z dob kolektivizace jsou stále v současné krajině hojně zastoupeny. Na snímku orná půda v okrese Benešov (autor, 2013)

3.4.2.3 Současnost

Dle Skleničky (2003) společenské změny po roce 1989 znamenaly výrazný obrat ve všech krajinných atributech. Restituce, privatizace, nové formy pozemkových úprav, územního plánování či krajinotvorných programů dokázaly významně ovlivnit současný stav přírody a krajiny. Výše zmíněné polistopadové procesy měly sice významný podíl v pozitivním uspořádání a stabilizaci, nicméně je třeba neopomenout i významné negativní jevy, které s sebou kapitalismus a 21. století jako takové do krajiny přináší.

Antrop (2004) upozorňuje na stále zvyšující se kontrast mezi městy a venkovem. Zatímco explozivní růst urbanizace ve městech většiny evropských zemí dosahuje zhruba

80 %, venkov se oproti tomu stává stále více vylidněný. Urbanizace je jednou ze základních charakteristik evropské civilizace a je vyjádřena jako podíl lidí žijících ve městech oproti celkovému počtu.

Města byla vždy důležitým faktorem ve vývoji a formování jejich okolních regionů, avšak polarizace území mezi městem a venkovem je stále důležitým aspektem v krajinné dynamice.

Ještě na počátku 20. století žila totiž většina světové populace na vsích, kdy jejich životní způsoby byly bližší k jejich předkům z dob železné než životním způsobům jejich dnešních vnuků, kteří žijí ve velkých městech. Uzavřený cyklus soběstačné vsi totiž donedávna omezoval inovační podněty, vymezoval pouze úzké horizonty kulturně-společenského potenciálu a tudíž i pevnějšího vztahu k okolní krajině (Löw a Míchal, 2003).

Analogii tohoto problému na našem území přibližují Miko a Hošek (2009), kteří dále zmiňují zvětšování rozdílů mezi regiony na základě jejich socioekonomických a přírodních charakteristik, které se po roce 1990 staly dlouhodobým trendem. Význam okrajových oblastí státu se výrazně snižuje vlivem stále prohlubující se polarizací prostoru. Periferie, vyskytující se jak v pohraničních oblastech, tak i ve vnitřních částech republiky, se pro nedostatek pracovních míst vylidňují.

Hlavním problémem současné krajiny ČR je ubývání krajinného prostoru, který je zastavován, a to často v nejkrásnějších místech krajiny nebo na velmi úrodných půdách a dále fragmentován sítí komunikací. Rozloha zastavěné plochy je u nás 10,4 % území ČR a dále každým dnem roste. Původně rozsáhlé krajinné celky jsou drobeny do menších a zranitelnějších okrsků, které jsou od sebe rozděleny bariérami rychlostních komunikací. Jedná se o tragický vývoj nejenom z hlediska krajiny a přírody, ale také proto, že vlastní ochrana běžné krajiny se vymkla z rukou ochranářů a ocitla se v rukách developerů a stavebních podniků a úřadů (Němec a kol., 2007).

Změny ve využití struktury území ve vztahu k restrukturalizaci zemědělství posledního desetiletí zmiňují Miko a Hošek (2009). Jedná se především o omezený nárůst rozlohy orné půdy zejména v zemědělských úrodných a produktivních oblastech. Jak již bylo

zmíněno, hlavním problémem je také zábor orné půdy v důsledku bytové i nebytové zástavby, případně výstavby logistických center, skladů, průmyslových areálů či dopravní infrastruktury v hlavních sídelních oblastech nebo v jejich bezprostřední blízkosti. Příkladem může být zábor kvalitní černozemě v okolí Jesenice u Prahy či výstavba logistických center ve středu CHKO České středohoří, které mj. i zcela negativně ovlivňují tamní krajinný ráz.

Obr. 16: Ztráta krajinného prostoru v okolí Ondřejníku, kterou postupně pohlcuje stále více rozrůstající se Čeladná (vlevo) a Frýdlant n. Ostravicí (vpravo) (autor, 2012)

Uvažovat 50 - 100 let do budoucnosti je samozřejmě v mnoha směrech obtížné, ale určitá vodítka zde může poskytnout zásada trvale udržitelného života a důraz kladený na ochranu půdy, vody a prostoru krajiny. Zjednodušeně řečeno se jedná o to, že „zastavovat“ zemi do

nekonečna není možné a vzhledem k možnosti klimatických i sociálních změn je vhodné pamatovat na zadní vrátka, na rezervy, které krajina může poskytnout (Cílek, 2010).

3.5 Pozemkové úpravy

Váchal a kol. (2011) charakterizuje pozemkové úpravy v širším slova smyslu jako každý lidský vědomý zásah do krajiny, s cílem vytvoření podmínek pro racionální uspořádání vlastnických vztahů k zemědělským a lesním pozemkům s ohledem na hospodaření a na potřeby krajiny.

Samotný počátek pozemkových úprav na našem území spadá do rozmezí 12. – 14. století, kdy dochází k velké kolonizaci (Váchal a kol., 2011).

Feudálové, kteří půdu vlastnili, mohli pokračovat v jejím rozšiřování jen s využitím cizí pracovní síly. Během období tzv. velké kolonizace přicházejí němečtí a holandské kolonisté, kteří zakládají nové vesnice. Noví kolonisté zavádějí užívání pluhu, a proto vzniká i nový protáhlý tvar pozemků. Organizace půdního fondu byla svěřena tzv. lokátorovi (Dumbrovský, 2004).

V období doznívání a dokončování velké kolonizace (15. - 17. století) bylo českým zemským sněmem v rámci stabilizace hranic dominikálních (feudálních) pozemků schváleno mezní a hraniční právo. Lomové body hranice panství byly osazovány kamennými hraničníky (Maršíková a Maršík, 2007).

Třicetiletá válka (1618 – 1648), která po sobě zanechala nejen obrovské ztráty na životech, ale i množství opuštěných a vyhořelých usedlostí, jejichž zemědělské a lesní pozemky si šlechta neprávem zapojovala do svých panství, bylo v rámci obnovy říše rozhodnuto o zavedení tzv. První berní ruly (První rustikální katastr). Ta spočívala ve výběru daní poddaných sedláků, vč. ostatních obyčejných poplatníků (farářů, svobodníků, měšťanu, mlynářů apod.). Na základě stále vzrůstajících stížností nespravedlivého zdanění byla vytvořena Druhá berní rula (Druhý rustikální katastr), značné nedostatky řešila pouze částečně. Za vlády Marie Terezie vstoupil v platnost dokonalejší, tzv. První tereziánský katastr rustikální a posléze ho vystřídal Druhý tereziánský katastr rustikální. V podstatě se neustále jednalo o změny spočívající ve spravedlivějším, strukturovanějším a komplexnějším výběru daní a v neposlední řadě také dokonalejší a podrobnější evidenci pozemků (Bumba, 2007).

Poměrně významnou událostí pozemkových úprav 18. století byla na základě podnětu Marie Terezie tzv. raabizace, která spočívala v rozdělování panské půdy, hospodářských budov a dobytka do dědičného pachtu (nájmu) poddaným. Ti byli za tuto požitkovou držbu povinni odvádět vrchnosti ročně peněžní nebo naturální dávky, stanovené podle výměry a zařazení do jedné ze čtyř nově stanovených bonitních tříd. Důsledkem raabizace bylo rozdělení velkostatků a vznik přibližně 245 nových vesnic na území Čech a Moravy (Váchal a kol., 2011).

Patent císaře Josefa II. ze dne 26. května 1791 znemožňoval rozměňování rustikálního majetku, proto v podstatě neexistovala možnost rozdělení souvislé majetkové držby na několik částí. Po událostech z roku 1848 začalo však docházet k dělení jednotlivých pozemků na části předávané jednotlivým právním nástupcům. Dělení probíhalo zpravidla tak, aby každý z nových držitelů disponoval jak kvalitnější, tak i méně hodnotnou částí (Bumba, 2007).

Výše popisovaný zlom v podstatě charakterizuje počátek období kapitalismu, který trvá až do 50. let minulého století. Kapitalismus pozemkové držby spočívá v tom, že značná část půdy je soustředěna v rukou velkostatkářů, kteří se snaží zvětšovat výměru statků i jednotlivých pozemků. Jak již bylo naznačeno v předchozím odstavci, po roce 1848 se bývalý poddaný stává majitelem dosud jím obdělávaných pozemků, ovšem převzetí pozemků do vlastnictví bylo spojeno se značnými finančními potížemi. Vznikla zadluženost rolníků a dochází k rozsáhlému dělení gruntů, které do zániku feudalismu nebylo bez souhlasu vrchnosti možno, až na výjimky, dělit (Dumbrovský, 2004).

Po roce 1848 k roztržitosti pozemků přispívala i výstavba technických děl, zvláště pak železnice, silnice, regulace toků apod. Neupravenost pozemků je charakterizovaná zejména rozptýleností a rozdrobením, jejich nevhodným tvarem a nepřístupností (Váchal a kol., 2011).

Roku 1883 vydává rakouský kongres zákon o scelování hospodářských pozemků. Scelování bylo postaveno na principu majority, tj. se scelováním museli souhlasit všichni vlastníci půdy v obci. Po vydání tohoto zákona se k pozemkovým úpravám přistupovalo organizovaně a promyšleně. Práce prováděné v rámci tohoto zákona se souhrnně nazývaly jako komasace (scelování). Je třeba připomenout, že zákon byl přijat pouze Moravským a Slezským sněmem, proto se v Čechách pozemkové úpravy na této bázi neprováděly (Maršíková a Maršík, 2007).

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 vznikla v důsledku konfiskace a přerozdělení šlechtického majetku první pozemková reforma. Velmi významně se dotkla uspořádání zemědělské půdy, stabilního katastru i pozemkového katastru. I v dnešní době je někdy potřeba se k elaborátu první pozemkové reformy vracet (Bumba, 2007).

Po druhé světové válce byly zahájeny práce na přípravě nového „scelovacího“ zákona, ve kterém by byly uplatněny všechny požadavky a poznatky pro vybudování moderního zemědělství spočívajícího na soukromo-vlastnických vztazích. Vznikla tzv. druhá pozemková reforma, jejímž důsledkem bylo přidělové řízení (Dumbrovský, 2004).

Ve volbách v roce 1946 zvítězila KSČ a postupně začala uplatňovat svůj vliv na rozvoj národního hospodářství tedy i zemědělství, směrem k socializaci celé společnosti. Po únorových událostech roku 1948 začala svůj vliv uplatňovat téměř neomezeně. V zemědělství se začalo pomalu schylovat k vytváření velkých zemědělských celků, potlačení soukromého hospodaření a vlastnictví (Maršíková a Maršík, 2007).

Do popředí stále více vystupuje politické řešení zemědělské problematiky. V roce 1949 byl přijat zákon č. 69/1949 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, který dal pozemkovým úpravám zcela nový politický směr - co nejrychleji zavést socialistickou velkovýrobu v zemědělství.

V období socializace zemědělství prodělaly pozemkové úpravy tři hlavní etapy vývoje. První etapa spadá do období 1950-1960. Vláda vydává tzv. „hospodářsko-technické úpravy pozemků“ (HTÚP). Projekt HTÚP řešil jednoduchým způsobem scelení roztržštěných pozemků zemědělců, tvořících družstvo, do půdních celků v rámci stávající sítě polních cest, vodohospodářských zařízení a trvalých hranic kultur. Socializace vesnice byla v podstatě roku 1960 dokončena (Váchal a kol., 2011).

Druhá etapa pozemkových úprav probíhala od roku 1960 do roku 1972. Družstva jsou již organizačně a hospodářsky stabilizována, v důsledku toho dochází k prvnímu slučování malých družstev ve větší celky s výměrou do 1000 ha. Pro tato JZD se začínají zpracovávat projekty vyšší úrovně (Dumbrovský, 2004).

Třetí etapa začala po roce 1974 a počítalo se, že bude dokončena v první polovině 90. let. Projekty pozemkových úprav měly řešit nejen organizaci půdního fondu a ekonomiku provozu podniků, ale i ochranu a tvorbu krajinného prostředí. Maximální využitelnost mechanizace a dalších ekonomických ukazatelů většinou však v projektech převládala. V posledním období této etapy se nicméně podařilo v mnoha směrech zlepšit úroveň projektů ve smyslu řady výraznějších opatření směřujících k zlepšení životního období. Vzhledem k polistopadovým událostem zůstala většina z nich pouze v návrhu (Váchal a kol., 2011).

Po roce 1990 bylo nutno přijmout zákonná opatření, která by umožňovala soukromé hospodaření na pozemcích o nárokované výměře vlastníků, kteří je obhospodařovali před rokem 1950. Původní pozemky soukromých vlastníků mnohdy již neexistovaly v rámci

scelovacích procesů socialismu. V roce 1991 byl přijat zákon č. 284/1991 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, který byl nesčetněkrát novelizován. Poslední zákon o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech nabyl platnosti 1. ledna 2003. V § 2 tohoto zákona je stanoven princip pozemkových úprav v současnosti (Maršíková a Maršík, 2007).

Pozemkové úpravy v České republice se přesunuly do širší polohy. Původně byl důraz kladen na vytvoření podmínek racionálního hospodaření vlastníků a uživatelů půdy. V současnosti se důraz klade především na zaštitění podmínek pro zlepšení životního prostředí, ochranu a zúrodnování orné půdy, efektivního vodohospodářství a zvýšení ekologické stability území. Významným přínosem je obnova katastrálního operátu a vytvoření podkladů pro obnovu státního mapového díla novým mapováním. Komplexní pozemkové úpravy jsou nejdůležitějším nástrojem pro racionální uspořádání vlastnických vztahů polnohospodářských a lesních pozemků s ohledem na hospodaření a zároveň na potřeby krajiny (Gallo a Kaulich, 2007).

Pozemkové úpravy celostátně organizují a ze státních prostředků financují pozemkové úřady. V současnosti je v našem státě celkem 77 pozemkových úřadů. Činnost těchto úřadů řídí Ústřední pozemkový úřad ministerstva zemědělství (Maršíková a Maršík, 2007).

3.6 Historické mapování krajiny

Snaha graficky znázornit okolí, ve kterém žijí lidé, je velmi stará a sahá až do doby předcivilizační, tj. do doby, než lidé znali písmo. Počátky kartografie v dnešním slova smyslu lze nalézt až v antickém Řecku (Maršíková a Maršík, 2007).

Na starých mapách zaujme kromě výtvarné hodnoty a techniky zpracování mapový obsah, jenž vypovídá o zakreslené krajině, o její tvorbě, proměnách, ničení i obnovování. Staletí kartografické tvorby představují velké množství atlasů, map a plánů. O mapy se opírá poznání historických krajin českých zemí, z nichž se lze dovědět, kde se vypínaly horské masivy, kudy tekly bystré řeky a mnoho dalších. Z každého vyobrazení dávných kartografických dokumentů vyzařuje genius loci, jakožto duše zmizelých krajin. Studium

těchto děl pomůže pochopit pouto člověka s krajinou, sahající přes staletí (Semotanová, 2008).

Nejstarší vytvořenou mapou na našem území byla nejspíše Klaudyánova mapa Čech z roku 1518. Další mapa, kterou pořídil P. Fabricius, pochází z roku 1569 a zobrazuje Moravu a dolní Rakousy. Tato mapa se stala podkladem Komenského mapy z roku 1627. Navzdory mnohým nepřesnostem začíná Komenského mapa rozlišovat i některé zemědělské kultury, např. vinice.

Významným dílem jsou Müllerovy mapy z roku 1708-1720, které na tehdejší dobu poměrně detailně zachycují naše území. Na počátku 18. století začalo souběžně s vojenským (kartografickým) mapováním také katastrální, které svým charakterem významně napomohlo k bližšímu zobrazení stavu tehdejší krajiny. Pro účely odvodu daní byly totiž zobrazovány zejména hranice pozemků s vyznačením kultur, podrobným zákresem budov atp. (Maršíková a Maršík, 2007).

Sklenička (2003) upozorňuje na nejrůznější plány církevních i světských velkostatků a panství ze 17. a 18. století. Jednalo se pouze o územní fragmenty, které nebyly zakomponovány do systematického mapování. Z hlediska dané lokality jsou ovšem významným podkladem, který může doplnit historickou mozaiku vývoje krajiny.

3.6.1 I – III. vojenské mapování

První vojenské mapování, tzv. Josefské, probíhalo v letech 1763-1785. Vzhledem k malému měřítku mapování, které činilo na tehdejší dobu pouhých 1:28 800, se jednalo o nejpodrobnější mapování v Evropě. Rakousko-Uherské monarchii se však nepodařilo sestavit ucelený mapový obraz říše díky nekvalitním geodetickým základům (Veverka a Čechurová, 2003).

Obr. 17: II. vojenské mapování - Modřany (www.mapy.cz, 2014)

Druhé vojenské mapování (Františkovo) se uskutečnilo v letech 1836-1852. Měřítko bylo stejné jako u prvního vojenského mapování, tedy 1:28 800. Některé důležité oblasti byly zaznamenány v měřítku 1:14 000 (stejně jako v případě I. vojenského mapování). Mapy

zobrazovaly veškeré důležité vojenské prvky, podobně jak tomu bylo v případě Josefského mapování. Členitost terénu byla znázorněna šrafami, které vyjadřovaly směr největšího spádu a jeho velikost (Fiala a Karas, 2008).

Třetí vojenské mapování bylo provedeno na území Rakouska-Uherska v letech 1870-1883. Toto ucelené mapové dílo bylo na svou dobu velmi vysoké kvality, a proto se stalo po roce 1918 podkladem pro nově vznikající Československou republiku. Obsahově mapy zachycují půl století vývoje geografických prvků na našem území. Z toho důvodu je často jediným a velmi vyhledávaným zdrojem informací tohoto období (Veverka a Čechůrová, 2005).

3.6.2 Stabilní katastr

Obr. 18: Císařské otisky Stabilního katastru - Modřany (wgp.urm.cz, 2014)

Rostoucí potřeba habsburského státního aparátu zvýšit příjmy plynoucí z výběru daní podnítila vznik Stabilního katastru. V zásadě šlo o podchycení všech potencionálních plátců, stanovení rozsahu jejich majetku a na základě toho stanovit výši daně. Stabilní katastr obsahuje tři operáty: měřický (mapový), písemný a vceňovací.

V rámci mapového operátu, který byl nejčastěji vyhotoven v měřítku 1:2 880, jsou v současnosti nejvhodnějším podkladem pro sledování krajiny tzv. povinné císařské otisky, zachycující stav krajiny v letech 1826-1843 (Čechy) a 1824-1836 (Morava a Slezsko) (Brůna a Křováková, 2005).

3.7 Ochrana krajiny a legislativní nástroje

V rámci ochrany přírody a krajiny je třeba rozlišit obecnou a zvláštní ochranu. Obecná ochrana přírody a krajiny spočívá v ochraně krajiny, rozmanitosti druhů, přírodních hodnot, estetických kvalit, ale také v ochraně a šetrném využívání přírodních zdrojů. Týká se nejširších zájmů, největší plochy území státu a největšího okruhu subjektů. Tato obecná ochrana je zajišťovaná prostřednictvím zákona č. 114/1992 sb. o ochraně přírody a krajiny

v platném znění, který rozlišuje tři úrovně: obecnou ochranu územní, obecnou ochranu druhovou a obecnou ochranu neživé části přírody a krajiny (Anon., 2014a).

Zvláštní ochrana přírody a krajiny se týká zvláště chráněných území, která jsou dle zákona č. 114/1992 sb. „*území přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná*“. Zvláštní ochrana tedy řeší problematiku národních parků, chráněných krajinných oblastí, národních přírodních rezervací, přírodních rezervací, národních přírodních památek a přírodních památek (Anon., 2014b).

Mapa vybraných zvláště chráněných území ČR je uvedena v příloze.

3.7.1 Zákon č. 114/1992 sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění

Dle § 1 je účelem zákona přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás a k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji.

Ochrana přírody a krajiny v § 2 vymezuje péči státu, fyzických a právnických osob mj. o nerosty, horniny, geologické celky, ekologické krajinné systémy a krajinné celky, jakož i péči o vzhled a přístupnost krajiny.

Dále zákon zajišťuje ochranu a vytváření územního systému ekologické stability krajiny (ÚSES), spoluúčast v procesu územního plánování a stavebního řízení s cílem prosazovat vytváření ekologicky vyvážené a esteticky hodnotné krajiny, účastí na ochraně půdního fondu, zejména při pozemkových úpravách a v neposlední řadě ochranu krajiny pro ekologicky vhodné formy hospodářského využívání, turistiky a rekreace.

§ 3 tohoto zákona vymezuje některé základní pojmy, jako je krajina, územní systém ekologické stability², významný krajinný prvek aj.

² Územní systém ekologické stability je dle zákona č. 114/1992 sb. „*vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodně blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Rozlišuje se místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability*“.

3.7.2 Zákon č. 289/1995 sb. o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon) v aktuálním znění

„Účelem tohoto zákona je stanovit předpoklady pro zachování lesa, péči o les a obnovu lesa jako národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí, pro plnění všech jeho funkcí a pro podporu trvale udržitelného hospodaření v něm“.

3.7.3 Zákon č. 254/2001 sb. o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon) v aktuálním znění

„Účelem tohoto zákona je chránit povrchové a podzemní vody, stanovit podmínky pro hospodárné využívání vodních zdrojů a pro zachování i zlepšení jakosti povrchových a podzemních vod, vytvořit podmínky pro snižování nepříznivých účinků povodní a sucha a zajisti bezpečnost vodních děl“.

3.7.4 Ostatní související zákony

- Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí
- Zákon č. 334/1992 sb. o ochraně zemědělského půdního fondu v aktuálním znění
- Zákon č. 139/2002 Sb. o pozemkových úpravách a pozemkových úradech
- Zákon č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu

3.7.5 Mezinárodní úmluvy

- Evropská úmluva o krajině (2000) – jedním z hlavních úkolů je zajištění ochrany jednotlivých typů evropské krajiny. Úmluva vychází z poznání, že krajina je předmětem veřejného zájmu, plní významnou roli v zemědělství, ekologii, kultuře a společnosti a je významnou součástí života obyvatel (Löw a Michal, 2003).
- Natura 2000 – ochrana evropsky nejceněnějších, vzácných a kriticky ohrožených přírodních stanovišť a jednotlivých druhů živočichů (Anon., 2014c).

3.8 Současná struktura krajiny

Každá jednotlivá krajinná složka lze v měřítku krajiny charakterizovat jako enkláva určité šířky, jako úzký koridor nebo krajinná matrice, přičemž ekologické objekty (živočiškové, rostliny aj.) jsou mezi těmito krajinnými složkami nestejně rozděleny. Zjistit toto prostorové rozdělení je nutné pro pochopení struktury krajiny (Forman a Gordon, 1993).

Löw a Míchal (2003) popisují tři struktury zastoupené v kulturní krajině, jejichž vývoj je vzájemně propojen, avšak každá z nich se řídí rozdílnými zákonitostmi:

Primární krajinná struktura je přírodní subsystém, který vznikl nezávisle na člověku. Z hlediska krajinného rázu se jedná o výškovou členitost georeliéfu. Jeho charakteristickým rysem je přetrvávání a trvalé působení i v krajině přeměněné člověkem.

Sekundární krajinná struktura vytváří v krajině její nejvýraznější část. Jedná se o prostorově funkční vyjádření systémů vytvářených člověkem (zemědělství, lesnictví, těžba, průmysl, bydlení, doprava, rekreace).

Terciální krajinná struktura vychází ze zákonitostí primární a sekundární struktury, přičemž svými duševními procesy je přetváří v novou skutečnost, kterou v krajině realizuje. Tato krajinná struktura je vyjádřena na základě prostorově funkčních lidských představ o vnímané realitě. Odvíjí se od lidského vnímání prostředí, řídí se sociologickými a psychologickými zákonitostmi. Tato struktura je v podstatě základem kulturnosti naší krajiny.

3.9 Vývoj hl. m. Prahy v kontextu urbanizace a suburbanizace

Z historického hlediska je ucelenější osídlení centra Prahy na základě archeologických výzkumů datováno ke konci 8. století. Jednalo se o Malou Stranu, přičemž na konci 9. století existovala již rozsáhlá sídlištní aglomerace Malá Strana – Hradčany a Hrad. V průběhu 13. a 14. století získávaly jednotlivé městské části status města. Za zmínku stojí především Havelské město a založení Nového Města pražského roku 1348. Od konce 14. století provází

Prahu dlouhodobý úpadek. Značného rozkvětu zažívá teprve na konci 16. století, kdy si ji za svou rezidenci zvolil Rudolf II. Důležitým mezníkem je rok 1784, kdy byla pražská města sjednocena v jeden celek.

Klíčovým momentem rozvoje Prahy byla průmyslová revoluce 18. a 19. století. Založení Karlína v roce 1817 odstartovalo bouřlivý rozvoj pražských předměstí. Po Karlíně následoval Smíchov (1838) a Vinohrady (1849). K vnitřní modernizaci města přispěla silně diskutovaná sanace Židovského města, zahájena v roce 1895. 50. léta 19. století jsou pro Prahu synonymem obrovské expanze průmyslu. Nejvýznamnějším pražským průmyslovým odvětvím té doby bylo strojírenství. To sebou samozřejmě neslo značný růst obyvatelstva a tím pádem i samotného města. Neúspěšný pokus o sloučení Prahy, Smíchova, Karlína a Vyšehradu v roce 1849 byl v podstatě snahou o vyřešení této situace (Matoušek, 2010).

Proces koncentrace obyvatelstva v analogii industrializace připomíná také Hampl a kol. (1989), který dále zmiňuje dynamické prohlubování územní nerovnoměrnosti v rozmístění obyvatelstva. Právě postupující koncentrace obyvatelstva do měst byla zcela rozhodujícím faktorem celého koncentračního procesu a tedy i rozhodující příčinou zvyšování územní nerovnoměrnosti v rozmístění obyvatelstva.

S průmyslovou revolucí dochází v historii vývoje Prahy k největšímu rozvoji předměstí (suburbii). Rozvoj již zmíněného Karlína, Vinohrad, Smíchova, Žižkova a dalších tehdy samostatných měst byl příkladem smíšeného uplatňování urbanizačních a suburbanizačních procesů v pražské aglomeraci. Suburbanizace je charakterizována dekoncentrací obyvatelstva z jádrových měst do zázemí.

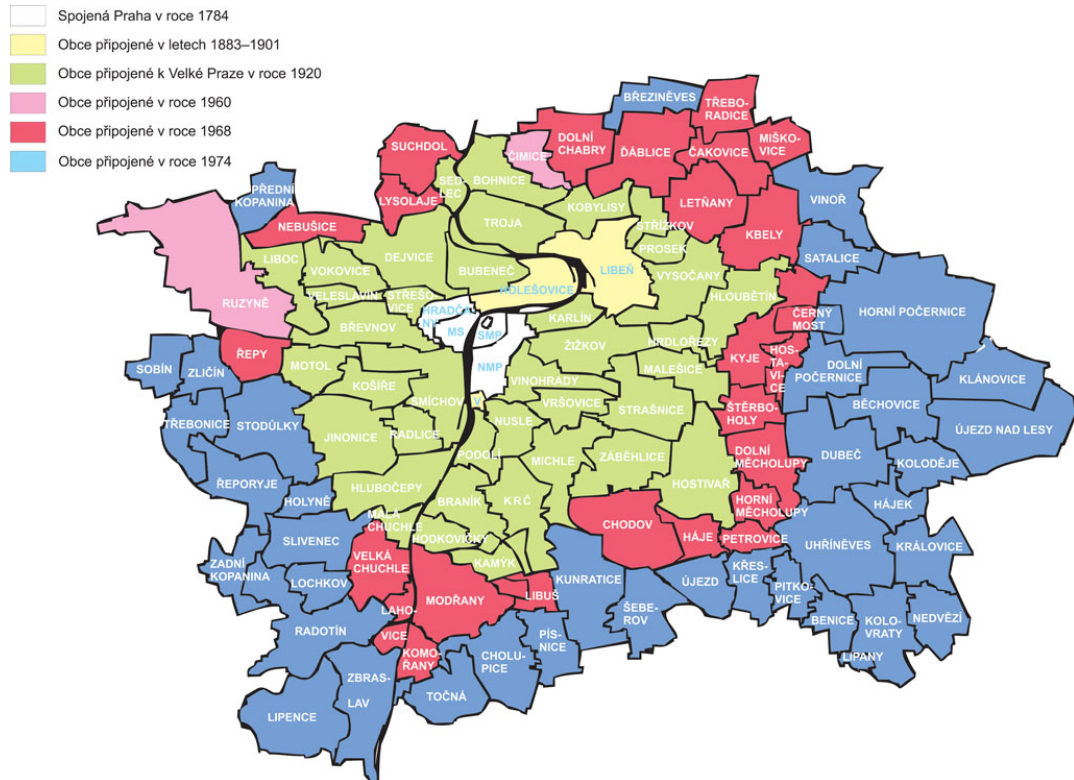
V první polovině 20. století probíhala metropolizace Prahy. V té době patrně suburbanizace ještě nebyla hlavním procesem uplatňovaným v rozvoji obcí v zázemí Prahy. Větší městečka a obce rozvíjející se průmyslovou výrobou (Modřany, Uhřetěves, Kbely, Úvaly) rostla především koncentrací obyvatelstva z bezprostředního okolí těchto center a suburbanizující se obyvatelstvo z metropole tvořilo v populačním přírůstku pouze malou část. V příměstských obcích se v této době výrazně mění sociální prostředí, zejména ekonomická struktura obyvatelstva a způsob jeho života (Ouředníček, 2003).

V roce 1974 bylo naposledy direktivním způsobem připojeno přes třicet menších obcí. Všechny zmíněné aspekty nezadržitelně rozšiřovaly hlavní město, které postupně obsazovalo

pole a lesy, pohlcovalo okolní vesnice, až se rozšířilo na dnešních téměř 500 km² a nic nenavědčovalo tomu, že by se expanze měla zastavit. Ještě před pár lety se hovořilo o připojení dalších středočeských obcí k metropoli. Nyní se však ukazuje, že Praha svých limitů dosáhla před třiceti lety a už neporoste (Švec, 2014).

Důsledkem novodobé suburbanizace, která se začala v zázemí Prahy plně prosazovat přibližně od poloviny 90. let 20. století, byla masivní výstavba nízkopodlažní zástavby na okraji původních venkovských sídel a rozvoj areálů komerční zástavby kolem dopravních uzlů a linií (Ouředníček a kol., n.d.)

Švec (2014) konstatuje, že další územní rozvoj Prahy již výrazným způsobem neproběhne. Hl. m. Praha totiž nemá dostatek finančních prostředků k vybudování potřebné infrastruktury nových rozvojových ploch. Bude tak docházet ke stále zvyšujícímu se zahušťování středu města. Opuštěné rozlehlé průmyslové areály, okolí nádraží, další nevyužívané plochy a brownfieldy se tak zřejmě stanou hlavním prostorem pro revitalizaci a následnou výstavbu. Klíčovou otázkou bude samozřejmě sehrávat dopravní dostupnost.

Obr. 19: Vývoj správního členění hl. m. Prahy (www.ahmp.cz, 2014)

3.10 Hodnocení změn v krajině

Obecně lze konstatovat, že krajina jako taková, byla, je a bude hodnocena především podle toho, jak uspokojuje proměnlivé lidské potřeby. Antropocentrický pohled vždy očekává od krajiny určité kladné působení na lidského jedince, označované jako funkce. Podle míry plnění předpokládaných funkcí pak krajinu hodnotí a přikládá jí určité hodnoty.

Veškeré složky krajiny jsou součástí našeho životního prostředí. Úroveň životního prostředí je důležitou složkou dobové kultury. Každá společnost vnímá své prostředí ve specifickém kulturně sociálním kontextu, který je daný dobovými myšlenkovými proudy a dobovou atmosférou (Löw a Míchal, 2003).

Evropa se vyznačuje heterogenní povahou kulturní krajiny. Jedním z nejnaléhavějších priorit zachování a řízení biologické rozmanitosti v Evropě je hodnocení krajinných podmínek ochrany, stejně jako analýza změn v krajině (Martínez a kol., 2010).

Evropské krajiny se utvářely v průběhu staletí procesů spojených s lidským využíváním půdy, které se odráží v regionálně odlišných modelech krajiny. Reliéf jednotlivých modelů určuje biologickou rozmanitost a další ekologické hodnoty krajin. Ráz krajiny tedy slouží jako nástroj pro ekologické posouzení udržitelnosti regionální, národní a Evropské úrovně (Renetzeder a kol., 2010).

Marcucci (2000) popisuje krajinu jako neustále měnící biologickou a kulturní strukturu, kde se vektory změn vyskytují v průběhu mnoha let. Z toho důvodu musí být pochopena v rámci svých prostorových a časových souvislostech za účelem krajinného plánování.

Při hodnocení a vymezení krajiny z historického hlediska se jako měřítko používá časových jednotek a plošných měr, aby se vyjádřily změny v krajině podmíněné vlivem člověka, působením různých etnických jednotek, rozličných populací aj. (Mezera a kol., 1979).

Hlavní důvod pro zkoumání změny historického vývoje krajiny je ten, že porozuměním minulosti můžeme lépe rozumět trajektoriím budoucnosti. Téma land use a

krajinné struktury představuje extrémně široké stejně jako velmi důležité a aktuální téma ve všech vědeckých disciplínách týkajících se krajiny. Krajinné změny představují v současné Evropě velké téma, postoje a názory k nim se mění v čase podle vývoje znalostí a nových myšlenek. V České republice se některé trendy ve vývoji kulturní krajiny zintenzivnily a některé jiné po roce 1989 změnilo na základě politických a společenských proměn. Změny ve využívání krajiny (land use) a její struktury mají mnoho závažných environmentálních důsledků. Každá kulturní krajina je totiž zrcadlem stavu a vývoje dané společnosti, existuje ohromná zodpovědnost člověka za stav krajiny a její funkce stejně jako možnost je zlepšit (Lipský, 2007).

Jak již bylo v práci několikrát naznačeno, jedním z klíčových aspektů těchto sledování a hodnocení změn v krajině jsou historické mapy převedené do digitální podoby. Na jejichž základě lze vytvořit mapy využití ploch a analytických změn v krajině na celém území České republiky. Porovnáním land use z jednotlivých let, lze totiž vyvodit hlavní trendy změn v krajině (Havlíček, 2008).

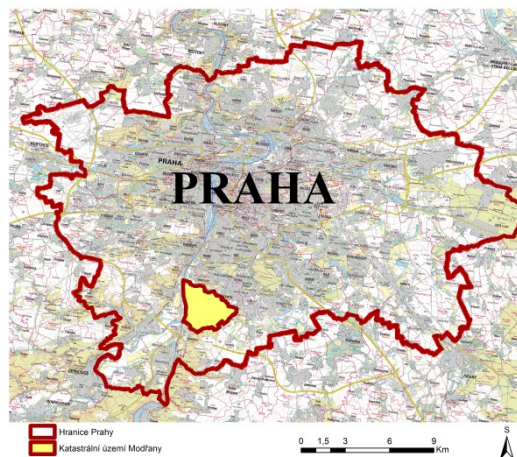
Závěrem je nutné podotknout, že důležitým aspektem sledování a hodnocení krajinných změn je i komparativní analýza, která zkoumá podobnosti a rozdíly mezi různými krajinami v širším kontextu. Tato problematika je totiž na národní úrovni zkoumaná řadou autorů, proto je důležité sledovat a hodnotit změny i na základě srovnání jiných zemí, představující z historicko-politického hlediska rozdílné pozemkové reformy (Skaloš a kol., 2012).

4 Materiál a metody

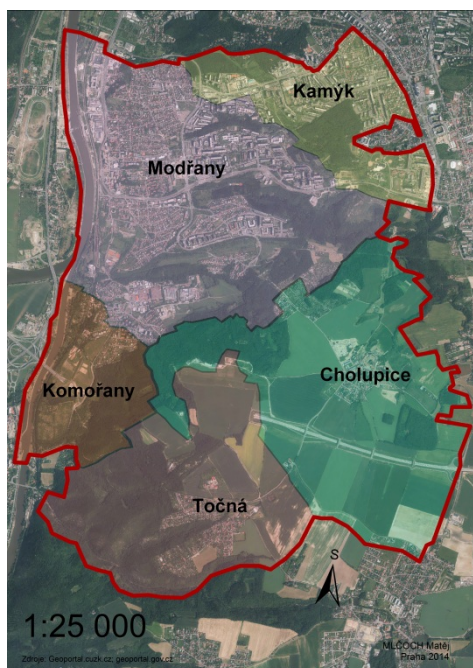
4.1 Charakteristika zájmového území

Územní část Praha 12 se nachází na jižním okraji hlavního města Prahy po pravém toku řeky Vltavy. Tvoří ji několik bývalých obcí, z nichž největší jsou Modřany. Městská část Praha 12 je složena z pěti katastrů: Modřany, Komořany, Cholupice, Točná a Kamýk. Rozkládají se na ploše 2 330 ha. Charakteristický rozvoj venkovského prostoru skončil v roce 1968, kdy byla územní část přičleněna ku Praze. Na zdejších polích a lukách začalo období výstavby panelových sídlišť, které nenávratně změnilo ráz přírody a okolní krajiny.

Přesto nabízí Městská část Praha 12 několik zajímavých lokalit – chráněných území, např. PP Modřanská rokle, PP Cholupická bažantnice, PR šance, PP V hrobech. V rámci katastrálního území Modřany se jedná o níže zmíněnou PP Modřanská rokle (Augusta a Rázková, 1997).

Obr. 20: Umístění katastru v rámci hl. města (zdrojová data: geoportal.gov.cz, 2014)

Obr. 21: Katastrální struktura MČ Praha 12 (zdrojová data: geoportal.cuzk.cz, 2014)

Ačkoliv se městská část Praha 12 skládá z výše uvedených pěti katastrů, praktická část diplomové práce bude především reflektovat katastrální území Modřany, jež bylo vybráno jako modelové území detailní analýzy. Lepší představu o katastrální struktuře městské části nabízí Obr. 21. Ve větším rozlišení je též k dispozici v kap. Přílohy.

4.2 Přírodní podmínky

4.2.1 Geologie a geomorfologie

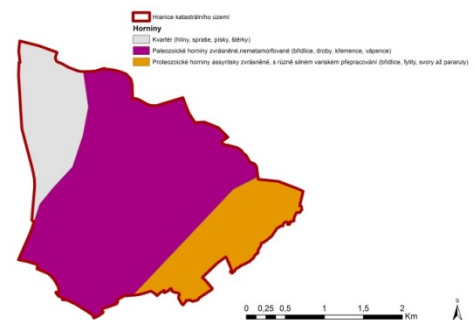
4.2.1.1 Geologie

Katastrální území Modřany spadá celkem do třech geologických ér - proterozoikum, paleozoikum a kvartér.

Největší rozlohu lokality zaujímají paleozoické horniny zvrásněné, nemetamorfované (břidlice, droby, křemence, vápence). Paleozoikum (prvohory) je na našem území zastoupeno všemi svými útvary od kambria do permu. Dokumentované území spadá v rámci paleozoika do útvaru ordoviku, tedy do doby před variským (hercynským) horotvorným procesům. Teprve až variské vrásnění stmelilo oddělené části území v celek zvaný Český masiv (Chlupáč a kol., 2011).

Východní hranici území lemují proterozoické horniny assyntsky zvrásněné, s různě silným variským přepracování (břidlice, fylity, svory až pararuly). Na území ČR je proterozoikum (starohory) spolehlivě doloženo tam, kde tvoří přímé podloží staropaleozoických uloženin, tj. v Barrandienu a v moravskoslezské oblasti. Nejmladší jednotkou proterozoika Barrandienu je štěchovická skupina, jež se nachází na výše zmíněné východní části katastrálního území. Právě zlom mezi proterozoikem (štěchovická skupina Barrandienu) a paleozoikem, který prochází Modřanskou roklí je jedním z důvodů ochrany tohoto území, viz kap. Maloplošné chráněné území – PP Modřanská rokle (Chlupáč a kol., 2011).

Severozápadní část území připadá kvartéru (hlíny, spraše, písky, štěrky). Kvartér je nejmladším a zároveň i nejkratším obdobím v historii země. Podle převládajících procesů se kvartér na našem území dělí na oblasti denudační a akumuláční. Zájmové území v rámci kvartéru představuje akumuláční oblast, konkrétně Pražskou plošinu (Chlupáč a kol., 2011).

Obr. 22: Geologické zastoupení v území (podkladová data geoportal.gov.cz, 2014)

4.2.1.2 Geomorfologie

Dnešní povrch Prahy vytvářející jedinečné panorama hlavního města je z valné části dílem odnosných pochodů, které zde probíhaly až během nejmladší geologické éry – kvartéru. Na rozdíl od terciénu, který lze podchytit jen v hrubých rysech, lze postup kvartéru modelace pražského prostoru sledovat do značných podrobností. Územím Prahy probíhá hranice mezi dvěma velkými soustavami České vysočiny – Českou tabulí a Poberounskou soustavou. Poberounská soustava se na území Prahy člení na tři celky – Pražskou plošinu, Hořovickou pahorkatinu a Brdskou vrchovinu. Nejvýznamnějším celkem pro Prahu je Pražská plošina, která se nachází téměř na celém katastrálním území Modřany. Za zmínku stojí i západní výběžek Hořovické pahorkatiny lemující pravý břeh Vltavy dotčeného katastru (Kubíková a kol., 2005).

4.2.2 Půdní poměry

Zájmové území se nachází na půdním typu hnědozemě (kambizem modální). Hnědozemě vznikaly pod původními dubohabrovými lesy. Obecně jsou nejvíce rozšířeny mezi 200–450 m n. m. Půdotvorným substrátem je nejčastěji spraš, sprašová hlína nebo smíšená svahovina. Hlavním půdotvorným procesem je ilimerizace, při které je svrchní část profilu ochuzována o jílnaté součástky, které jsou zasakující vodou přemísťovány do hlubších půdních horizontů. Vzhledem k původnímu charakteru zemědělských krajín zkoumané lokality je vhodné připomenout, že hnědozemě jsou velmi hodnotnými zemědělskými půdami, které se agronomickou hodnotou blíží černozemím. Nejvhodnějšími plodinami jsou především náročné obiloviny, jako je ječmen, pšenice, cukrovka a vojtěška (Tomášek, 1995).

4.2.3 Hydrologické poměry

Hydrologickou dominantou území je nejdelší česká řeka Vltava (celková délka toku 430,2 km), která lemuje západní okraj katastrálního území. Její průměrný dlouhodobý průtok (Q_a) činí $147,5 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Teploty vody (průměr teploty vody $8,7 \text{ }^\circ\text{C}$) ve Vltavě jsou dlouhodobě ovlivněny Vltavskou kaskádou. Ještě před napuštěním vodní nádrže ve Slapech řeka

pravidelně zamrzala, dnes již ovšem zcela výjimečně. U břehu Vltavy lze nalézt tzv. Modřanské laguny, které jsou významným biotopem řady živočichů (Kubíková a kol., 2005).

Dalšími vodními toky v území jsou libušský potok v Modřanské rokli a Cholupický potok procházející lesním porostem jižní části katastru vyúsťující v Modřanských lagunách.

Za zmínku stojí také dvě retenční nádrže. První, s názvem „Borový rybník“ se nachází v severní části katastrálního území (místní název Nad Píšovnicemi). Druhá retenční nádrž je postavena na libušském potoce. Je sice umístěna těsně za hranicemi zmiňovaného katastru, nicméně je třeba zmínit fakt, že výrazným způsobem zasáhla do celkového vzhledu potočního údolí Modřanské rokly vč. zdejší vegetace a přírodních procesů v něm (Kubíková a kol., 2005).

Lokalita je také poměrně hojná, co se pramenů týče. Z národního registru pramenů a studánek (www.etudanky.cz) jich lze napočítat třináct.

4.2.4 Klimatické poměry

Dle Quitta (1977) se zájmové území nachází v klimatické oblasti T2 (teplá oblast).

Roční srážkové úhrny činí 517 mm (měřicí stanice Komořany) a 526 mm (měřicí stanice Libuš). Dlouhodobé normály teplot vzduchu jsou 8,7 °C.

Co se týče větrných poměrů, převládá zde jihozápadní proudění, rychlost větru činí 2,9 m.s⁻¹. Uvedená data lze k dotčenému území považovat za poměrně přesná, protože měřicí místa ČHMÚ se nachází v sousedních katastrálních územích - Komořany a Libuš (Kubíková a kol., 2005).

4.2.5 Biogeografické členění

Dle Culka a kol. (1996) se řešené území nachází v hercynské podprovincii (provincie středoevropských listnatých lesů), konkrétně v řípském regionu, který patří k nejstarším

sídelním oblastem u nás. Bioregion je charakteristický svým souvislým osídlením již od neolitu. Přirozené lesní porosty jsou zde často nahrazeny druhotnými akátinami.

Zajímavostí je, že dotčený katastr leží poměrně těsně na rozhraní slapského a českobrodského bioregionu, přičemž samotná městská část Praha 12 zastupuje všechny tyto zmíněné bioregiony.

V detailnějším popisu biogeografického členění spadá katastrální území Modřany podle Culka a kol. (2003) do biochory -2PN – Pahorkatiny na zahliněných píscích v suché oblasti 2. vegetačního stupně.

4.2.6 Potencionální přirozená vegetace

V dotčené lokalitě byly na základě geoportálu životního prostředí (geoportal.gov.cz) vymezeny tři fytoecologické jednotky potencionální přirozené vegetace. Popis jednotlivých jednotek je uváděn na základě Neuhäuslové a Moravce (1998).

Severozápadní okraj katastru zaujímá jilmová doubrava (*Querc-Ulmetum*). Jedná se o společenstvo nacházející se v zřídka zaplavovaných říčních nivách nížin teplé klimatické oblasti, s optimem výskytu v nadmořských výškách pod 220 m n. m. Je vázáno na glejové a lužní půdy.

Druhou, v území nejvíce zastoupenou jednotkou je černýšová dubohabřina, která osidluje různé tvary reliéfu – různě orientované svahy, nížinné roviny i mírné terénní deprese. Černýšová dubohabřina je nejčastěji vázaná na kambizemě, představuje klimaxovou vegetaci planárního až suprakolinního stupně České republiky. *Melampyro-Carpinetum* bylo v minulosti plošně nejrozšířenějším společenstvem dubohabřin.

Severovýchodní cíp území připadá bikovým a/nebo jedlovým doubravám (*Luzulo albidae-Quercetum petraeae, Abieti-Quercetum*). Tato fytoecologická jednotka je typickým představitelem edafického klimaxu na živinami chudých substrátech (žuly, ruly, svory, kyselé břidlice aj.) v planárním a zvláště kolinním stupni se subkontinentálním klimatem. Půdy jsou nejčastěji mezooligotrofní až oligotrofní kambizemě. Tato společenstva osidlují různé reliéfové formy.

4.2.7 Maloplošné chráněné území – PP Modřanská rokle

PP Modřanská rokle byla vyhlášena roku 1988, její výměra činí 124,88 ha a nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 214-298 m n. m. Převážná část lokality se nachází v katastrálním území Modřany. Území je charakteristické svým geologickým profilem, resp. štěchovickou skupinou svrchního proterozoika a je v něm odkryt závistský zlom, který představuje významný tektonický fenomén Čech (Kubíková a kol., 2005).

Kříž (1999) upozorňuje na geologický význam tohoto území z hlediska dalšího výzkumu výše uvedené štěchovické skupině svrchního proterozoika. Největší význam mají klasické výchozy dobříšských hrubozrnných slepenců, které patří na území Prahy k nejlepším. Zmiňovaný závistský zlom lze v podobně odkryté formě spatřit i v nedalekém Břežanském údolí.

Lokalita poskytuje útočiště řadě živočichů. Je také poměrně bohatá, co se týče flóry. V části údolí je zachovaná potoční niva, v minulosti narušená výstavbou retenční nádrže. Svahy a údolní niva byly dříve využívány jako pastviny. Svahy byly od začátku 20. století zalesňovány trnovníkem akátem (*Robinia pseudacacia*) a smrkem ztepilým (*Picea abies*), což je v současnosti významným ekologickým problémem lokality.

Území má význam nejen jako krajinářský, ale i rekreační pro obyvatele okolních sídlišť. Akátové a smrkové výsadby jsou postupně nahrazovány dubem, javorem, habrem a lípou. Skalní výchozy, dosud nezarostlé stráně a lomy je třeba chránit před černými skládkami a zarůstáním dřevinami (Kubíková a kol., 2005).

Je vhodné také zmínit fakt, že PP Modřanská rokle je zároveň součástí přírodního parku Modřanská rokle - Cholupice.

4.3 Historický vývoj Modřan

„...Dávám také těmže bratřím území v městečku Modřany na dva pluchy s vinicí...“

Darovací listina knížete Soběslava., L.P. 1178

Obr. 23: Pohled na historické jádro Modřan z roku 1905 (Beranová, 2009)

Z archeologických nálezů v západní části katastru podél Vltavy je patrné osídlení území již od pozdní doby kamenné. Místní kronikář Josef Košťálek tomu věnoval značnou pozornost, snažil se proto na základě pamětí osadníků, beletrií a farních kronik rekonstruovat počátky primitivního hospodaření a život prostých lidí v krajině kolem Vltavy. V přívětivé úrodné krajině kolem řeky si první rolníci začali obdělávat svá políčka už několik staletí před Kristem. Zakládali je na slunných místech, v prostoru po vypálených lesích a tak blízko řeky nebo místních potoků, aby mohli využívat jejich vodu pro zavlažování. Na druhé straně se vyhýbali místům, kde by úrodu ohrožovaly povodně nebo kde by Vltava pracně obdělanou půdu splavovala.

Na přelomu 10. století byly Modřany, podobně jako jiné nejstarší české osady sídlem jen jednoho rodu se společným jměním a jménem. Hospodářství si obstarávali sedláci sami. Zemědělství bylo v té době trojpolní. Rodina i rody stály pod župou. Po rozpadu žup se i dříve svobodné rody a rodiny staly knížecími poddanými a musely vrchnosti robotovat.

Byť existují zápisy již z konce 10. století zmiňující se o osadě s názvem Modřany, jako první písemně podložená zmínka se však považuje výše uvedená darovací listina knížete Soběslava II z roku 1178.

Další zmínka z roku 1230 uvádí krále Václava věnující proboštovi druhý poplužní dvůr při řece Vltavě, mlýn, vinici a dva rybáře v Modřanech. Dnes lze zcela přesně odhadnout, kde se tyto majetky nacházely. Proboštův dvorec se nacházel v místě pozdějších čokoládoven. Velký mlýn stával u Vltavy na místě cukrovaru a proboštovy vinice

Obr. 24: Modřanské vinice a okolí z roku 1930 (Beranová, 2009)

se až do současnosti dochovaly na Holém vrchu.

Modřany spadaly až do 15. století pod Vyšehradskou kapitolu, tudíž podléhali jen králi a církevním hodnostářům, kteří v obci dostávali své prebendy. Žádná vrchnost poddaným nevládla. V té době zde neexistovala ani zemanská tvrz nebo jiné šlechtické sídlo, které by svědčilo o opaku. Majetek Vyšehradu obvykle spravoval některý z tamních kanovníků a prebendy pro cisterciácký klášter si mniši hlídali ze Zbraslavi.

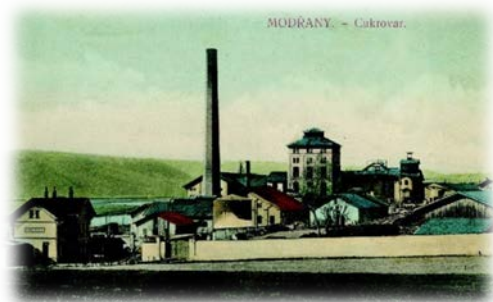
Z těchto důvodů měla katolická církev v Modřanech na konci 14. století naprostou majetkovou převahu, největší počet dvorců, lesů, polností i poddaných. Celou ves však pravděpodobně nevlastnila. Nicméně v důsledku husitských válek a bouří se majetkový poměr zcela otočil. Církevní majetek vyšehradské kapituly zabavila v roce 1421 Praha příkloněná na stranu husitů, která si ho rozdělila na dvě části a nepřetržitě pak držela až do roku 1547. Větší část připadla rychtě Nového Města, menší, ale výnosnější získalo na základě středověkého práva zákopního Staré Město (pražská arcibiskupství). Podél Vltavy začali vzápětí Staroměstští vybírat clo z plavení vorů a ze zboží, které se na vorech dopravovalo do Prahy. Katolická církev tím ztratila ekonomickou i duchovní vládu nad Modřany. Tímto okamžikem v podstatě nastává období pražských měšťanů.

Za účast v povstání českých stavů byli v roce 1547 Modřany králem Ferdinandem I téměř odňaty od Prahy a to na základě pravomocí Novoměstských. Tím pádem se poddanská ves Modřany vymanila z poručnictví Prahy. Novému městu však zůstalo právo vybírat v Modřanech clo. Po pozdějších přímluvách u císaře Rudolfa II si mohli měšťané majetky v Modřanech znovu odkoupit.

V roce 1622 po bělohorských událostech byla Novému Městu pražskému odňata i zbylá část Modřan. Královská komora tentokrát zabavila veškeré majetky, clo i poddané. Část Modřan, nejdřív původní vyšehradskou prebendu, pak i Komořany a Točnou, si od královské komory následně koupil opat zbraslavského kláštera Jiří Urat.

Rokem 1622 se tedy do Modřan vrátila církevní správa. Ve správě náboženského fondu ves zůstala až do roku 1825, kdy si Modřany a Komořany od správy fondu odkoupil kníže Bedřich z Öttingen-Wallersteinu a s nimi i zbraslavské panství. Na poměrech modřanských poddaných se tím nic nezměnilo, místo klášterních polí pracovali na panských. Po roce 1848 se situace ovšem zcela změnila. Po úplném zrušení roboty vzalo zcela za své

veškeré poručenství nad sedláky. Obce dostaly příkazem samosprávu, takže si každá zvolila svého starostu a zastupitelstvo. Jedná se v podstatě o první kapitoly nového, svobodného věku nejen v Modřanech.

Obr. 25: Modřanský cukrovar v roce 1910 (Beranová, 2009)

Mezníkem ve vývoji Modřan se stalo období průmyslové revoluce, konkrétně rok 1861, kdy byl na polích za vsí založen modřanský cukrovar. V důsledku jeho nebývalého průmyslového rozvoje nastávají významné změny v hospodářských a společenských poměrech, zároveň enormně stoupá počet obyvatel obce. Tento okamžik změnil původní čistě zemědělskou vesnici na předměstí Prahy ve významné průmyslové centrum. To s sebou neslo i změnu charakteru a tvárnosti obce. Započala význačná výstavba bytů pro zaměstnance a další novousedlíky, rozvoj doprovodných služeb a živností, budování železniční dráhy, silnic, elektrifikace a v neposlední řadě změna celé infrastruktury. Za větší zmínku stojí např. zavedení železnice v roce 1881 propojující s pražskou Krčí, postavení vodovodu, přístavu, zřízení nemocnice aj.

Cukrovar v dobách svého největšího rozvoje dal práci tisíce stálým i sezónním dělníkům, úředníkům i technikům. Zároveň zaměstnal místní rolníky pěstováním cukrové řepy, jejichž výnosy z výkupu výrobní plodiny činily v letech 1867 až 1873 hlavní část příjmů. Rolníkům modřanský cukrovar poskytoval poměrně hojný blahobyt, protože nebyli odkázáni pouze na sezónní práce v zemědělství. Řepný chrást a jiný odpad se zužitkovával na krmení hospodářských zvířat a k hnojení polí pro vyšší výnosy příští úrody. Trojdílné hospodaření na úhorech postupně ustupovalo střídavému hospodářství. K tomu přispíval i zdejší cukrovar, který poskytoval kromě výhodných cen za řepu z řepných odpadků také laciné hnojivé kaly, komposty a pro domácí zvířata živnou píci z ořezků. To se zákonitě projevilo v chovu dobytka, odkud plynuly do hospodářství další příjmy (Beranová, 2008).

Vývoj Modřan v průběhu 20. a 21. století víceméně korespondoval s celorepublikovými událostmi uváděnými v literární části diplomové práce. Následující podkapitola se proto velmi sporadicky omezí na některé skutečnosti zemědělské činnosti,

především v období kolektivizace. Závěr historického vývoje bude zakončen podkapitolou demografického vývoje a bytové výstavby Modřan.

4.3.1 Zemědělství

Obr. 26: Žně v Choluticích v roce 1913 (Beranová, 2009)

Jak již bylo v předchozí kapitole několikrát naznačeno, veškeré hospodářství Modřan, ale i celého regionu mělo po celá staletí téměř výlučně zemědělský charakter. Zemědělství reprezentovalo malovýrobu sotva postačující pro obživu rolnických rodin. Jediný velkostatek vlastnilo pražské arcibiskupství v Choluticích. Kromě polí si hospodáři od vrchnosti pronajímali i chmelnice, avšak vinařství mělo v regionu mnohem větší tradici, která sahá až ke 12. století. Místní polnosti byly reprezentovány většinou horšími bonitními třídami, proto se vinařství věnovalo tak značné pozornosti.

Po 2. sv. válce bylo v Modřanech evidováno 317 hektarů zemědělské půdy, avšak 90 procent v horších bonitních třídách. Z dostupných údajů zdejší zemědělskou půdu obhospodařovalo 11 sedláků a 60 maloročníků. Na stavech dobytka bylo k 1. lednu 1948 napočítáno 187 prasat, 104 kusů skotu, 45 koní, 197 koz a 7 ovcí. V poválečném období se s jednotlivými zemědělci uzavíraly dodávkové a výrobní smlouvy, jimiž se zavazovali, že osejí nebo osadí určité výměry ječmenem, pšenicí, žitem, bramborami a píceňkami a odvedou smlouvené množství vypěstovaných produktů. Ke kolektivnímu hospodaření panovala v městyši stejně jako v ostatních částech republiky nechuť. Spousta zdejších občanů však stihla před rokem 1950 své pozemky prodat. Nahrával tomu hlad po pozemcích na výstavbu nemovitostí v blízkosti Prahy.

Po roce 1950 byla neobhospodařovaná půda a půda z druhé pozemkové reformy zabraná Statkem lidové správy. Později, v roce 1954 přešlo hospodaření v Modřanech pod správu Československých státních statků - farmy Zbraslav. Ta obhospodařovala veškerou zemědělskou půdu v Modřanech až do roku 1961, kdy došlo k osamostatnění výroby v rámci reorganizace zbraslavského statku

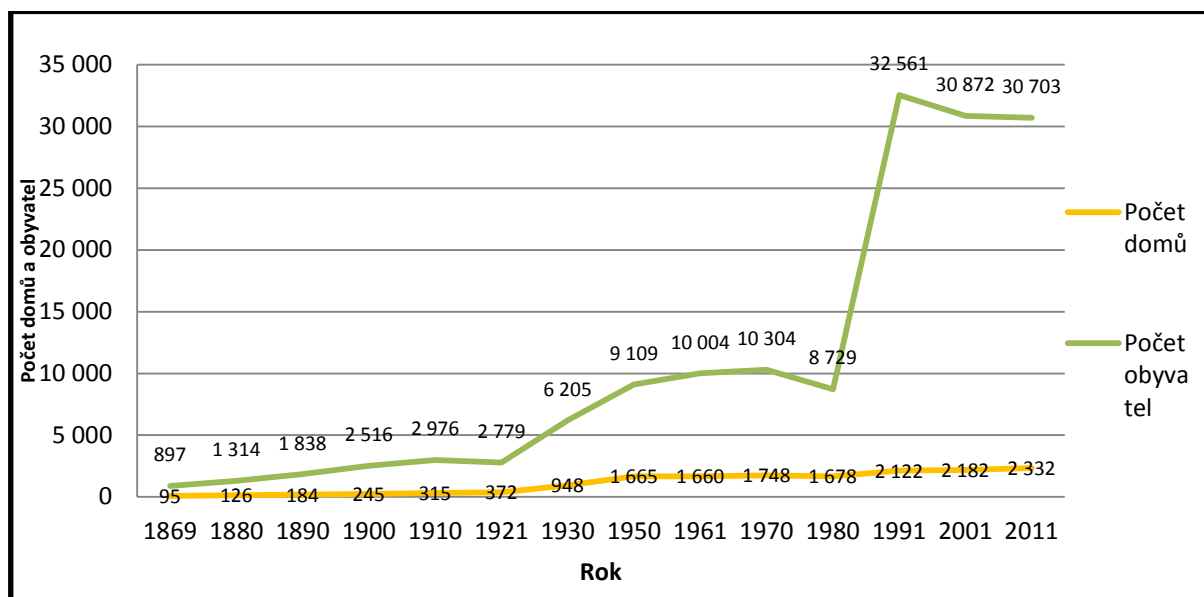
Po připojení Modřan k Praze roku 1968 byl nový obvod zahrnut do směrného plánu výstavby hlavního města. Modřanský statek, začleněný jako závod 03 pod Petrovice byl rozsáhlou výstavbou sídlišť připraven o většinu půdy a odsouzen k zániku (Beranová, 2009).

4.3.2 Demografický vývoj a bytová výstavba

Díky místním kronikářům lze v zápisech najít poměry obyvatelstva sahající až do 17. století. První zmínka o početním stavu populace v Modřanech je uvedena k roku 1655, kdy ve vsi žilo 48 obyvatel. Evidováno bylo v té době 20 domů. Údaj z roku 1840 hovoří už o 68 domech a 506 obyvatelích (Beranová, 2009).

Další demografická data jsou uvedena na základě Růžkové a kol. (2006) z historického lexikonu obcí České republiky 1869-2005 a Balcara a kol. (2013) ze statistického lexikonu obcí České republiky 2013.

Graf 1: Vývoj počtu obyvatelstva a domů 1869-2013 (zdrojová data: ČSÚ)

Z výše uvedených čísel lze poměrně snadno určit hlavní trendy vývoje k jednotlivým časovým obdobím. Zatímco v letech 1840 činil počet domů 65 a obyvatelstvo čítalo 506 lidí, v roce 1900 to bylo již 245 domů a 2 516 obyvatel. Tak masivní nárůst si lze vysvětlit hlavně postavením cukrovaru roku 1861. Zprůmyslnění oblasti si vynutilo výstavbu nových domů

pro zdejší pracovní sílu. Kromě cukrovaru se na přelomu 19. a 20. století začínají v Modřanech rozvíjet i jiné průmyslové závody, které se značně promítly do demografického vývoje. Vzrůstu Modřan napomohlo i zavedení železnice a její propojení s Prahou. Navíc v porovnání s hlavním městem byly parcely v Modřanech lacinější. Stavební a demografická expanze díky zmíněným vlivům prudce rostla až do období 2. sv. války. Mimo rozrůstání samotného historického centra Modřan tak začala vznikat mezi rokem 1930 a druhou světovou válkou u silnice směrem do Cholupic osada, pozdější čtvrť Beránek. Nahrával tomu i fakt levných parcel, které se nacházely opodál historického jádra. Méně movití občané pořizovali rodinné domky také v oblasti Na Krejcárku. Na Beránku, Na Babách, v Tyršově čtvrti, Pod Zvonící, Pod Vinicí a Nad Belárií bylo před 2. sv. válkou postaveno nejvíce domů. Během ní a ještě 30 let poté bytová výstavba stagnovala.

Obr. 27: Pohled z Lysin na jih v 70. letech (Beranová, 2009)

Jak uvádí Beranová (2009), v roce 1960 pracovalo ve zdejších průmyslových závodech 8 326 zaměstnanců což je ve srovnání s 10 004 v té době značný nepoměr. Z tehdejších statistických údajů vyplývá, že přes 6 000 lidí muselo za práci dojíždět. Činžovní domy se začaly sice objevovat v 60. letech

ve stále větší míře, avšak v regionu byla o byty stálá nouze. Domy stavěli hlavně členové bytových družstev v lokalitách za hřbitovem, ve Smetanově ulici (nyní Lehárova), na Tylově náměstí (Obchodní náměstí) a na Jiráskově náměstí (U Modřanské školy).

Po připojení Modřan k hlavnímu městu získala Praha řadu pozemků, které mohla využít pro výstavbu nových sídlišť. V samotném katastru Modřan se výstavba sídlišť promítla až v průběhu 80. let. Než byla sídliště postavena, bylo třeba zbourat řadu původní zástavby a s ní přestěhovat starousedlíky do náhradních bytů. To se promítlo i do statistických údajů z roku 1980. Sídliště na východní části katastru, oddělené komunikací

Obr. 28: Letecký snímek z konce 80. let zachycuje téměř dokončená Modřanská sídliště (Beranová, 2009)

Československého exilu vyrostlo po obou stranách Píšovického lesa v polovině 80. let. Poslední výstavba rozsáhlého sídliště byla realizována na konci 80. let v návaznosti na

původní vilkovou zástavbu na vrcholku kopce nad Modřanskou roklí. Toto načasování zcela reálně reflektuje údaje o počtu obyvatelstva katastrálního území Modřany z let 1990.

Obr. 29: Sídliště "Na Beránku" (autor, 2014)

Po roce 1990 se díky mnohým developerským projektům počet domů nepatrně zvyšoval, avšak obyvatelstvo kleslo zhruba o 2 000. Vysvětlení lze hledat krom obecného stárnutí, také v migraci obyvatelstva. Za minulého režimu dostávaly v přidělu bytů přednost mladé rodiny s dětmi. Po dovršení dospělosti se řada těchto potomků patrně přestěhovala do jiných částí Prahy či republiky.

4.4 Metodika práce

Studium a sumarizace literatury byly klíčovým aspektem k pochopení problematiky vývoje krajiny ve vztahu k člověku. Na základě literární části lze lépe pochopit souvislosti fungování vzájemných vztahů a to jak se oboustranně ovlivňují. Obecné poznatky získané z této části práce pomáhají k lepší orientaci a chápání v kontextu historického vývoje zájmového území a krajinotvorných procesů v něm.

Městská část Praha 12 nebyla vybrána náhodně. Jedná se o lokalitu, která měla až do 70. let minulého století zcela odlišný krajinný ráz, než je tomu v dnešním případě. Původně zemědělský charakter vesnické krajiny byl postupně přeměněn a pohlcen stále více rozrůstající se Prahou. V roce 1968 byly Modřany připojeny k Praze. Tento rok definitivně ukončuje 8. století trvající venkovský status obce a zároveň předesílá počátek nové epochy gigantické sídlištní výstavby, která zcela navždy a nenávratně změní okolní krajinný ráz.

Výše popisovaná městská část v sobě zahrnuje několik katastrálních území: Modřany, Komořany, Cholupice, Točná a Kamýk. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně rozsáhlou městskou část, bylo pro potřeby detailní analýzy vybráno katastrální území Modřany. Tato volba má své opodstatnění nejen z hlediska rozlohy, která je v porovnání s ostatními katastry největší, ale i svým historickým kontextem. Modřany byly totiž v osídlení historickým jádrem

městské části Praha 12. Nutno podotknout, že modelové území zcela reálně koresponduje i s ostatními katastry. Výsledná data lze tedy s určitými odchylkami vztáhnout i na ostatní katastrální území.

Popisované přírodní podmínky mají napomoci k lepší orientaci a pochopení fungování okolních ekologických systémů přírody a krajiny.

Historická analýza Modřan byla popisovaná na základě Beranové, která ve dvou svazcích Malé kroniky Prahy 12 čerpá a sumarizuje údaje místních kronik, pamětních knih a jiných dostupných dobových pramenů. Veškeré náležitosti jsou uvedeny v seznamu literatury. Kronikářství Modřan a okolí má dlouhou tradici, což se pozitivně odrazilo v komplexnosti výčtu historie. Historický vývoj byl vztahován pouze k dotčenému katastru, byť jsou poměrně hojně dostupné písemnosti i z okolních tehdejších sídel, resp. současného celku, jenž tvoří Prahu 12.

Klíčovou kapitolou celé diplomové práce jsou změny využití území (land use). Podkladem se staly letecké snímky z let 1938, 1953, 1975 a 2000, které poskytl Útvar rozvoje hl. m. Prahy, na jejichž základě byly postupně a jednotlivě vektorově digitalizovány v softwaru Esri ArcGIS (Arcmap) 10.1. Ortofotosnímky katastru z nichž byla provedena digitalizace, jsou uvedené v kap. Přílohy. K přesnému určení hranic katastrálního území napomohl GIS server geoportal.gov.cz v gesci Ministerstva životního prostředí. Výsledné digitalizované mapy jsou zasazeny do reálného souřadnicového systému, který umí s pomocí uvedeného softwaru spočítat rozlohu veškerých ploch. Autor této práce se snaží o co nejdetajnější zachycení stavu krajiny v daných časových dekadách a to tak, aby bylo možno pozorovat změny ve fragmentaci jednotlivých dílů krajiny. Cílem je mj. získat data o proměnách zemědělských ploch před a po fázi kolektivizace.

Výstup má představovat číselná data popisující změny vytvořených kategorií (land use). Krom zmiňovaných dat má práce samozřejmě poskytnout grafické, grafové a mapové výstupy, aby bylo možno si uspořádání katastrálního území v jednotlivých letech vizuálně představit. K výše zmiňovaným výstupům napomohl zejména tento software: Microsoft Expression Design 4, FastStone Image Viewer 4.8, Photomatix Pro 5.0; Microsoft Excel 2010 a Esri Arcmap 10.1.

Nutno podotknout, že k roku 1938 nebyla dostupná veškerá data, část území proto chybí. Z toho důvodu autor vytvořil dvě verze dat porovnání jednotlivých let. První z nich sleduje změny bez ohledu na tuto skutečnost, druhá verze však zachycuje plochy pozdějších období pouze k dostupnému mapovému území roku 1938. Cílem této snahy je uvést přesnější informace land use roku 1938 ve vztahu k dalším rokům.

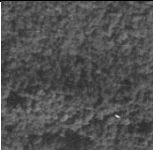

K zajímavější interpretaci změn katastru přikládá autor do Přílohy historickou a současnou fotodokumentaci, která zachycuje aktuální stav území na základě vlastního terénního průzkumu. Vybrané snímky obou kategorií jsou záměrně pořízeny na stejném místě tak, aby bylo možné zachycené okolí porovnat v proměnách času. Historické snímky jsou čerpány z přílohového CD, které je součástí publikace Beranové (2009). Historické a některé současné snímky v proměnách času jsou uváděny na základě Beranové a Kňapa (2014). Vhodné je též uvést, že ze stejné publikace se autor inspiroval při pořizování mnohých současných porovnávacích snímků.

4.4.1 Kategorie využití území/ploch (land use) a jejich charakteristika

Vzhledem k tomu, že se jedná o detailní analýzu, bylo pro dané území vytvořeno 14. kategorií. V první řadě je třeba zmínit fakt, že některé plochy musely být vyhodnoceny na základě subjektivního soudu, který se opíral jak z interpretací zdejších pamětníků, tak vlastního logického úsudku. Pro bližší vysvětlení totiž v některých případech nelze na základě černobílých ortofotosnímků (barevné snímkování je dostupné až pro rok 2012) zcela přesně rozlišit, zda se jedná o ornou půdu určenou k pěstování obilovin či louku pro potřeby píce. Z velké části lze však pro kontrolu vycházet z císařských povinných otisků map stabilního katastru, neboť struktura území zůstala v mnoha případech do roku 1938 neměnná. Charakteristika a vyobrazení jednotlivých kategorií je popisováno níže, a to jak v barevné, tak černobílé podobě. Černobílé ukázky jsou pořízeny v měřítku 1:2500 a barevné k 1:1000, oboje v rozměru 2x2 cm.

Tabulka 1: Kategorie využití území/ ploch (land use) a jejich charakteristika

Plocha	Charakteristika kategorie
	<p>Městská rozptýlená zástavba</p> <p>Reprezentována paneláky, činžovními i rodinnými domy.</p>
	<p>Do této kategorie jsou také zařazeny budovy veřejných škol (např. ZŠ Na Beránku aj.).</p> <p>Bezprostřední prostor kolem paneláků a činžovních domů s doprovodnou zelení je označován jako trvalý travní porost. Zohledňovány jsou pouze některé větší sídlištní chodníky nadmístního významu.</p>
	<p>Průmyslové a komerční plochy</p> <p>Průmyslové areály, technické, administrativní, obchodní budovy a centra.</p>
	<p>Prostor Sofijského náměstí je z důvodu těsné vazby okolních komerčních center začleněn do této kategorie.</p>
	<p>Pozemní komunikace</p> <p>Do této kategorie spadají především veškeré plochy určené k provozu motorizované dopravy. Dále také některé polní cesty, chodníky a pěšiny nadmístního významu.</p>
	<p>Silnice a chodníky oddělené pouze zanedbatelným pásem travního porostu jsou digitalizovány souhrnně, stejně tak některé bezprostřední zastávky MHD.</p>
	<p>Železniční stavby a cesty</p>
	<p>Kategorie v sobě zastupuje mimo železničních kolejí a nádraží, také železnici elektrifikované dráhy městské hromadné dopravy</p>
	<p>Lesní plochy</p> <p>Jako lesní plochy jsou označovány plochy dřevin s hustotou pokrytí porostu více než 90%.</p>

Plocha	Charakteristika kategorie
	<p>Lesní plochy</p> <p>Jako lesní plochy jsou označovány plochy dřevin s hustotou pokrytí porostu více než 90%.</p>
	<p>Rozptýlená zeleň</p> <p>Jako rozptýlená zeleň jsou označovány porosty s hustotou pokrytí v rozmezí 20-90%.</p>
	<p>Nejčastěji je to remízek, rozptýlená zeleň v intrabloku sídlišť, součást nevyužívaných ploch či přechodná část mezi lesním a trvale travním porostem. Takto označeny jsou i vykácené lesní průsmyky.</p>
	<p>Liniová zeleň</p>
	<p>Vyskytující se především podél komunikací, železnic, ale i jako meze nebo výběžek z lesního porostu do okolní krajiny.</p>
	<p>Trvale travní porost</p> <p>Do této kategorie patří louky a pastviny s hustotou porostu do 20%, dále městské a intenzivní trávníky (golfová a fotbalová hřiště).</p>
	<p>Trvale travním porostem je také označován intrablok sídlišť a okolí činžovních domů za předpokladu respektování hustoty pokrývnosti. Jedná se totiž o veřejně přístupnou zeleň. Menší chodníčky a pěšiny vně takového prostoru jsou do kategorie také začleněny.</p>
	<p>Orná půda</p> <p>Na barevných snímcích z roku 2012 se orná půda nevyskytuje. Veškeré plochy byly postupně nahrazeny zástavbou či zelení.</p>
	<p>Zahrady a sady</p> <p>Mimo zahrady a sady výlučně pěstitelského charakteru jsou také</p>

Plocha	Charakteristika kategorie
	<p>označovány některé zahrady soukromých rodinných domů.</p> <p>Zahrady rodinných domů nejsou kategorizovány plošně. Dokumentovány jsou buď rozlehlejší celky, nebo výběrové pozemky zajímavé svým měnným charakterem v průběhu sledovaných let. Příliš malé zahrady vtěsnané do intrabloku rodinných domů zpravidla označovány nejsou, ty jsou nahrazeny kategorií Městská rozptýlená zástavba.</p>
	<p>Vinice a chmelnice</p>
	<p>Autor respektoval souhrnné označení, je třeba však zdůraznit, že veškeré dokumentované plochy byly svým charakterem vinicemi.</p>
	<p>Vodní plochy</p> <p>Takto kategorizovány jsou řeky, retenční nádrže, rybníky, tůně a laguny.</p>
	<p>Drobné vodoteče jako je Cholupický, Libušský a Lhotecký potok dokumentovány nejsou.</p>
	<p>Vodní stavby</p>
	<p>Na území reprezentovány vodním jezem, přístavem, přehradou retenční nádrže a některými drobnými moly.</p>
	<p>Ostatní plochy</p>
	<p>Jedná se o staveniště, skládky, výsyvky, rozvaliny, velká parkoviště, dětská hřiště, některé větší betonové plochy, budovy nevhodné svým charakterem pro obytné, průmyslové ani komerční účely a další neurčené a těžko rozpoznatelné plochy.</p>

5 Výsledky

Následující tabulky představují krajinné proměny katastrálního území Modřany v průběhu 20. - 21. století. Tabulka č. 2 vypovídá o využití ploch v katastru bez ohledu na část nedostupných dat z roku 1938. Tabulka č. 3 pak vztahuje hodnoty pouze k té části území, která je v roce 1938 zdokumentovaná. Cílem této snahy je vypovědět přesnější informace o změnách v území k roku 1938. Detailní analýza výsledků spolu s komentáři je uvedena v kapitole Diskuze.

Tabulka 2: Využití ploch území v letech 1938-2012 (ha)

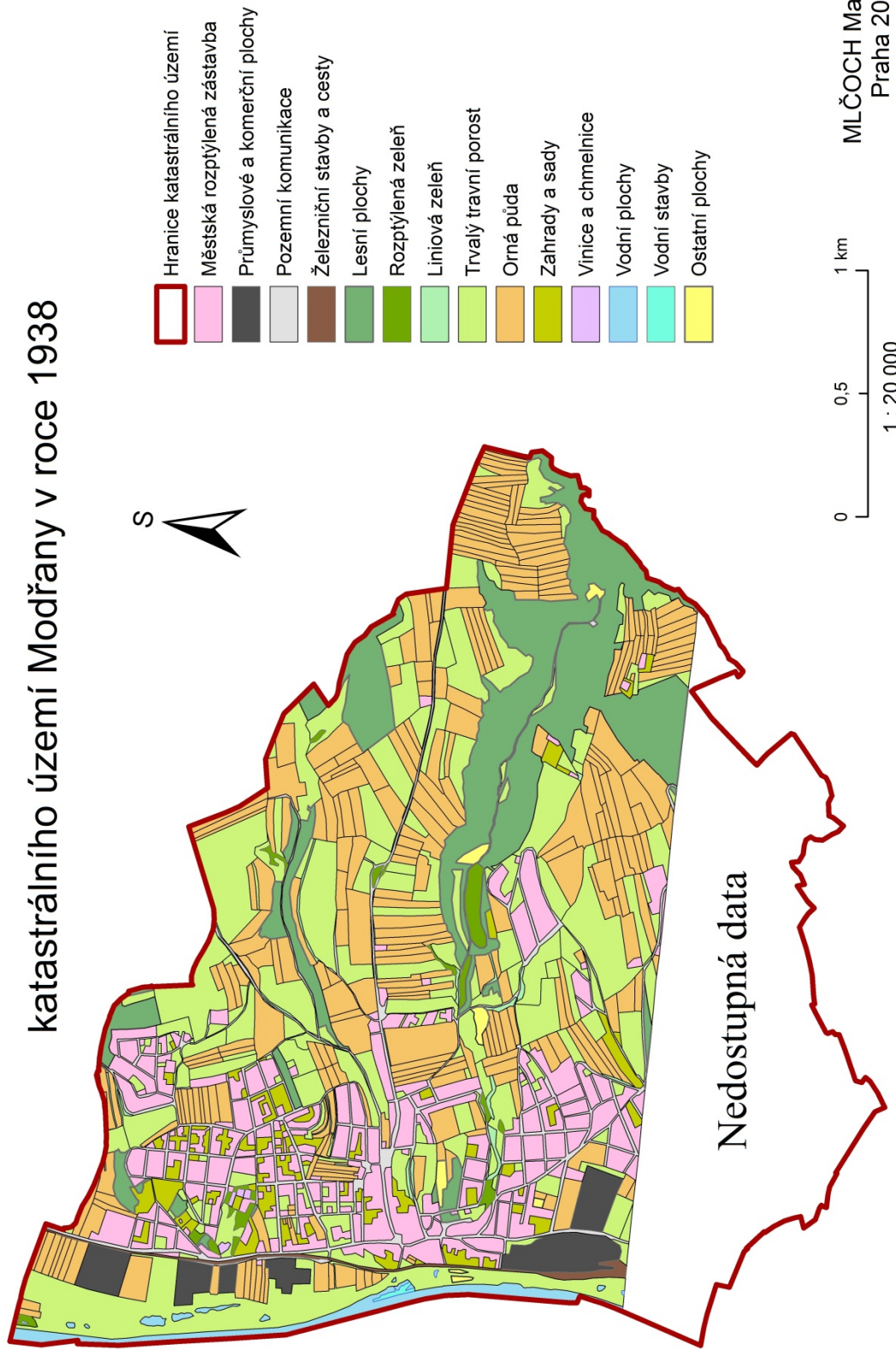
Kategorie ploch	1938	1952	1975	2012
Městská rozptýlená zástavba	79,94	102,80	111,03	143,09
Průmyslové a komerční plochy	17,65	38,12	43,15	54,41
Pozemní komunikace	32,92	44,71	48,92	101,21
Železniční stavby a cesty	3,09	5,24	4,87	9,71
Lesní plochy	87,35	137,40	137,25	163,31
Rozptýlená zeleň	5,88	4,98	28,64	63,12
Liniová zeleň	4,34	4,67	5,50	3,91
Trvalý travní porost	169,62	149,36	91,31	132,84
Orná půda	176,83	219,54	208,26	0,00
Zahrady a sady	18,40	37,24	39,44	22,81
Vinice a chmelnice	0,45	0,34	0,00	1,39
Vodní plochy	10,95	13,88	14,28	13,89
Vodní stavby	0,35	0,29	0,25	0,73
Ostatní plochy	2,64	11,04	36,73	59,21
Celkem	610,40	769,62	769,62	769,62

Tabulka 3: Využití ploch území v letech 1938-2012 ve vztahu k nedostupným datům (ha)

Kategorie ploch	1938	1952	1975	2012
Městská rozptýlená zástavba	79,94	89,02	95,76	118,11
Průmyslové a komerční plochy	17,65	26,85	26,61	28,90
Pozemní komunikace	32,92	37,87	41,74	91,37
Železniční stavby a cesty	3,09	4,14	3,15	8,67
Lesní plochy	87,35	93,13	97,04	107,50
Rozptýlená zeleň	5,88	4,31	23,96	57,28
Liniová zeleň	4,34	3,80	5,32	3,77
Trvalý travní porost	169,62	125,68	72,32	108,94
Orná půda	176,83	171,60	170,23	0,00
Zahrady a sady	18,40	32,42	32,68	16,20
Vinice a chmelnice	0,45	0,34	0,00	1,41
Vodní plochy	10,95	12,30	12,70	12,56
Vodní stavby	0,35	0,28	0,24	0,75
Ostatní plochy	2,64	8,66	28,63	54,93
Celkem	610,40	610,40	610,40	610,40

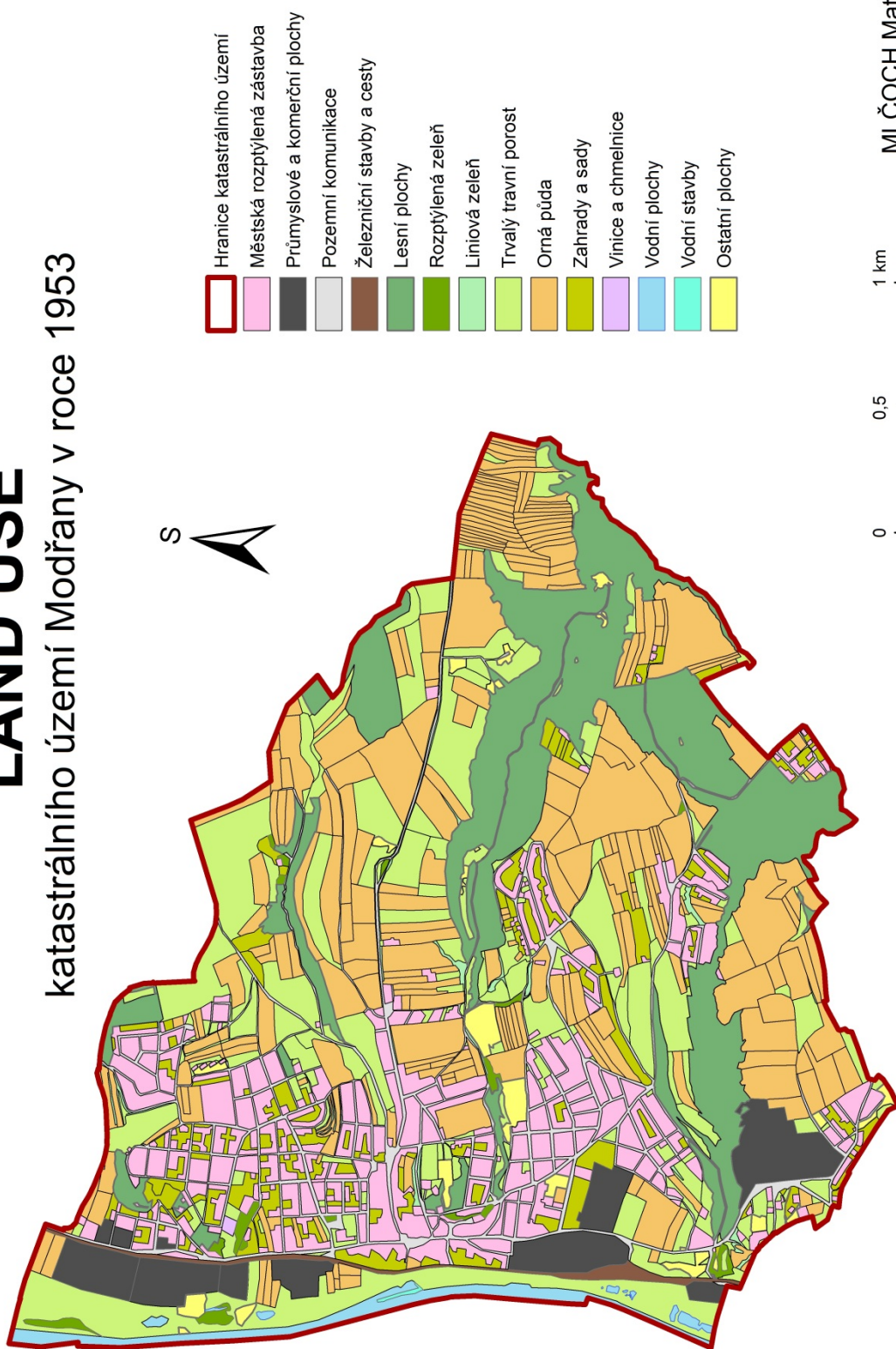
LAND USE

katastrálního území Modřany v roce 1938

LAND USE

katastrálního území Modřany v roce 1953

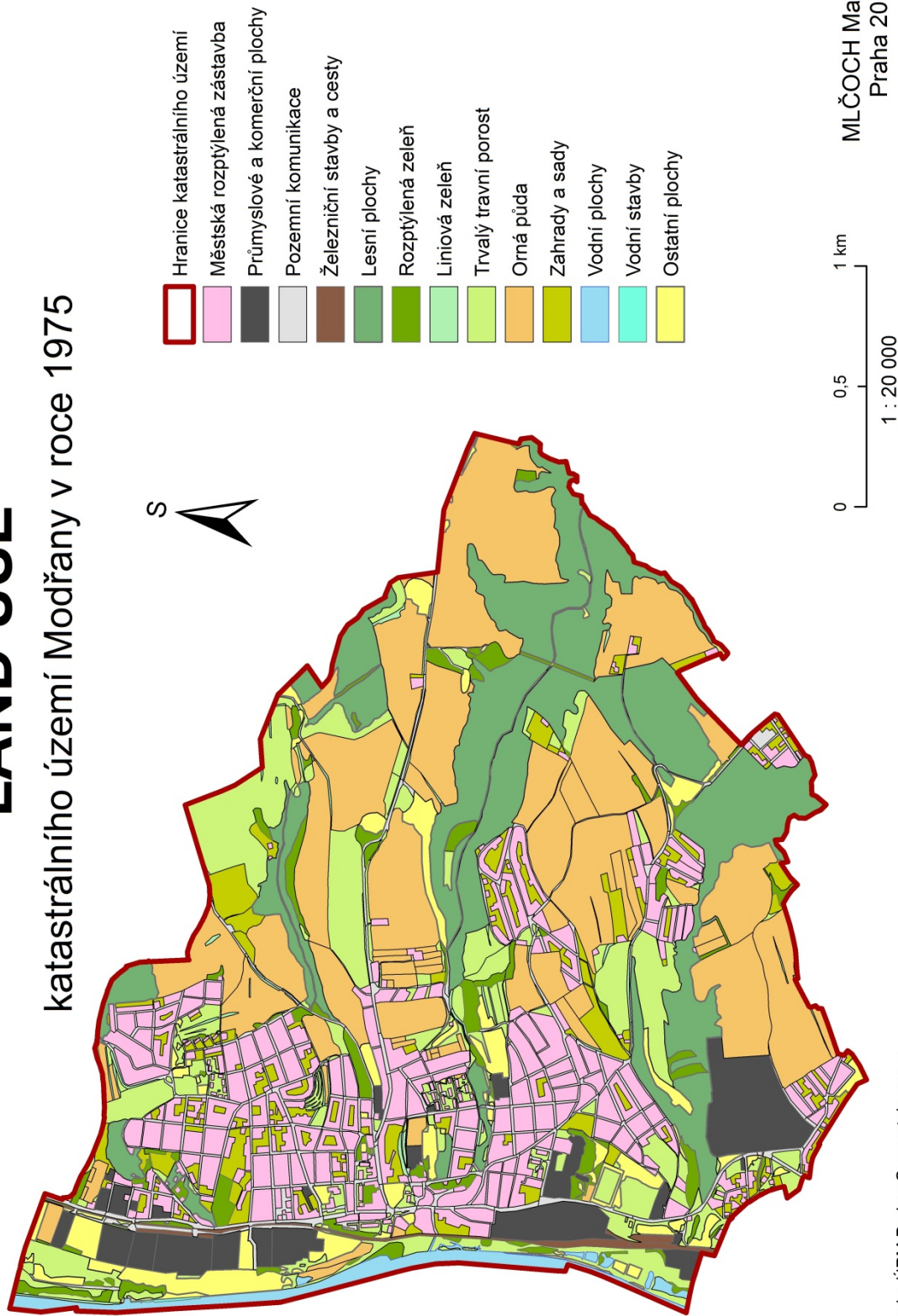

Zdroje: ÚRM Praha; Geoportal.gov.cz

MLČOCH Matěj
Praha 2014

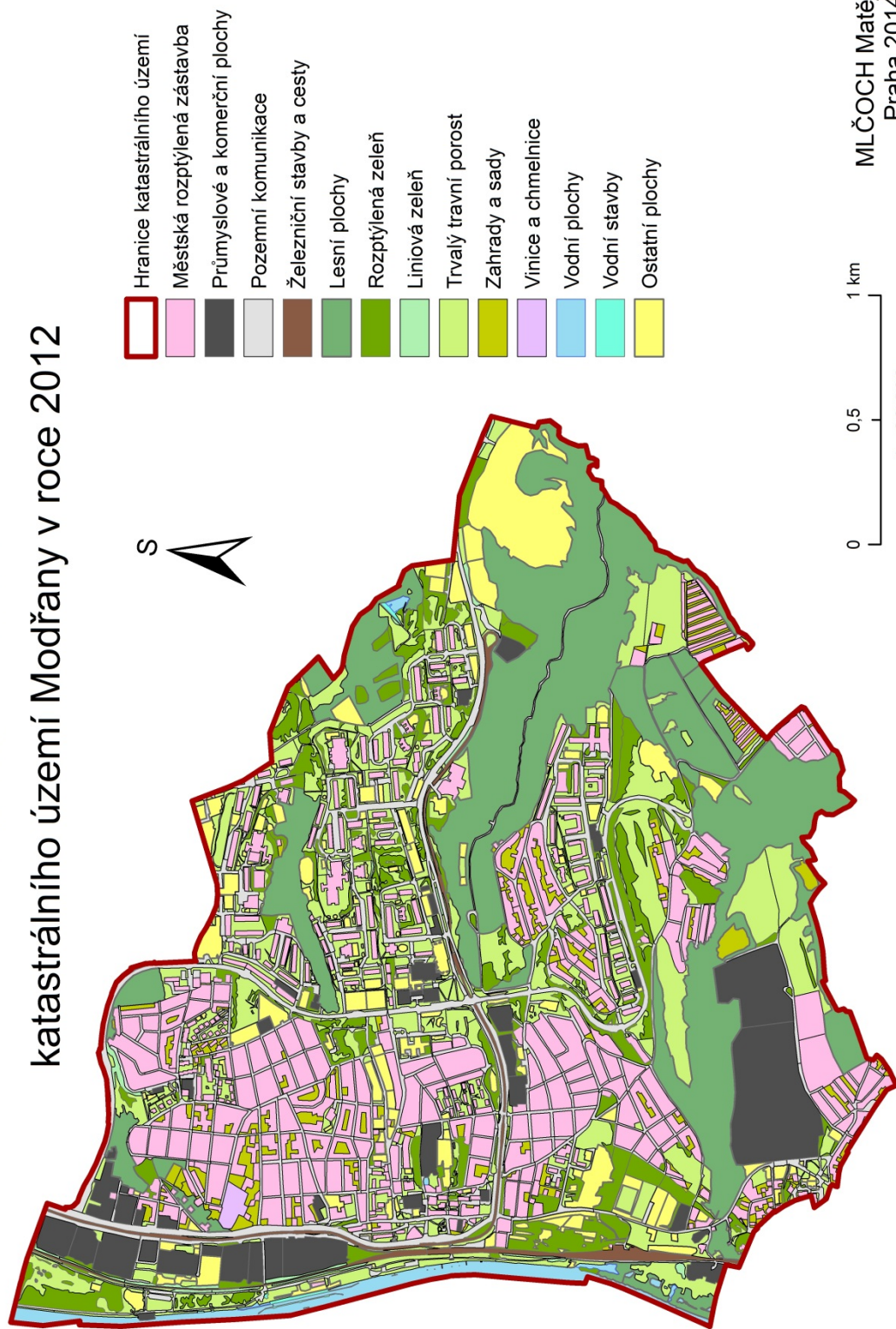
LAND USE

katastrálního území Modřany v roce 1975

LAND USE

katastrálního území Modřany v roce 2012

MLČOCH Matěj
Praha 2014

Zdroje: ÚRM Praha; Geoportal.gov.cz

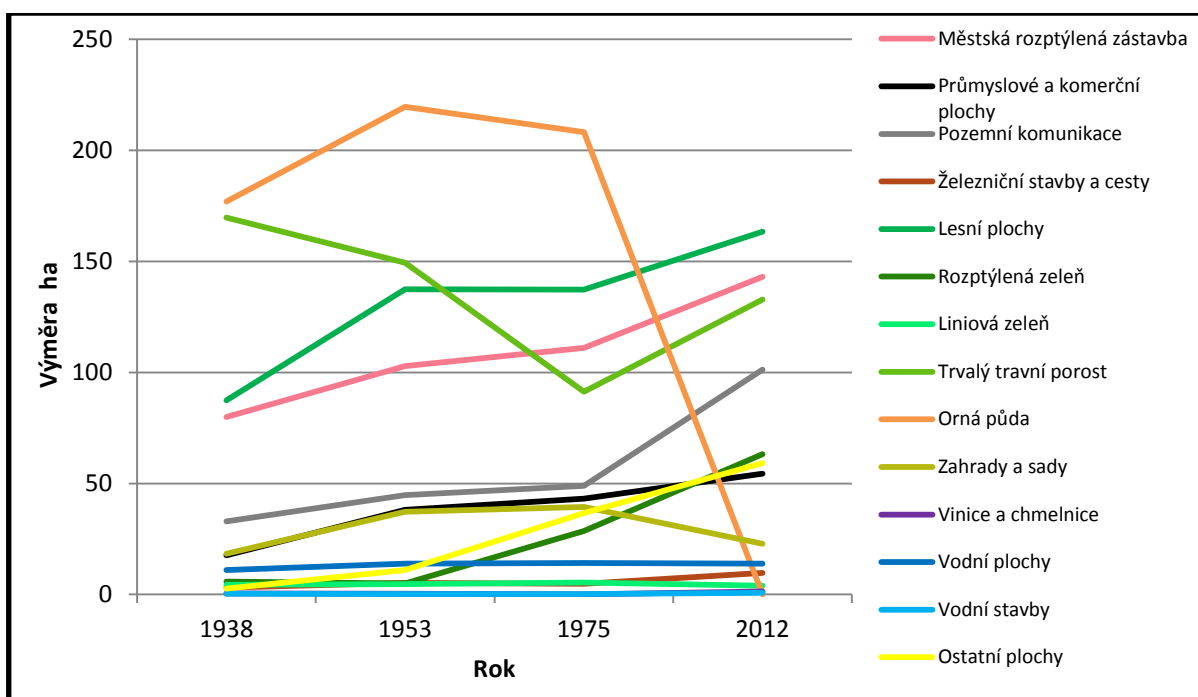
6 Diskuze

Na základě uváděných výsledků lze sledovat obecné trendy využití ploch v jednotlivých časových horizontech. V řadě případů se jedná o podobný scénář mnoha obcí, které byly v minulém století k Praze připojeny.

V prvé řadě je komentován souhrnný vývoj, dále jsou pak porovnávána jednotlivá časová období s důrazem na nejvýraznější změny ve vztahu k ostatním rokům. Další část diskuze je věnována analýze souhrnně vytvořených kategorií, zvláštní pozornosti se přitom věnuje zemědělské a orné půdě jako takové. Veškeré hodnoty výměr jsou v komentářích z důvodu přehlednosti uváděné se zaokrouhlením na celá čísla, v případě procentického zastoupení na jedno desetinné místo.

Využití ploch v letech 1938-2012

Graf 2: Využití ploch v letech 1938-2012

Úvodem je třeba zmínit nejvýraznější proměny území za celé sledované období (graf č. 2). Nejpatrnější a nejzajímavější kategorie jsou komentovány v následujících odstavcích.

Absolutním extrémem je změna výměry orné půdy. Zatímco v letech 1938 činila téměř 180 ha (29 %), v roce 2012 je tato hodnota rovna nule. Nutno podotknout, že nárůst výměry v 50. letech je zkreslen neúplnými daty z roku 1938. Pro lepší představu je poměr výměry jednotlivých kategorií k roku 1938 zobrazen v grafu č. 3.

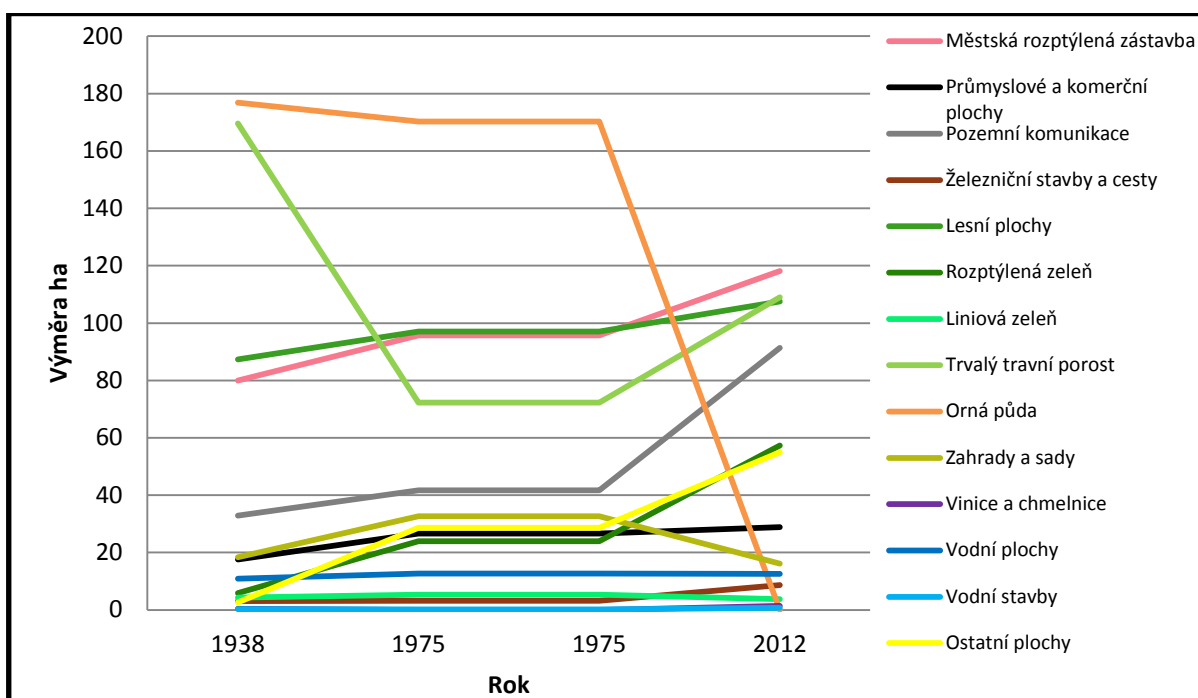
Městská rozptýlená zástavba se dle očekávání v každé dekádě zvyšuje, z původních 80 ha (13,1 %) na 143 ha (18,6 %), přičemž v dotčeném katastru by již měla být po fázi kulminace.

Trvalé travní porosty mají zprvu klesající tendenci, avšak v roce 2012 opět nabývají značného zastoupení v území. V roce 1938 to bylo 170 ha (27,8 %), absolutní minimum připadá do poloviny 70. let 91 ha (11,9 %), v současnosti pak výměra činí 133 ha (17,3 %).

Podobně jako v případě městské rozptýlené zástavby je tomu i u lesních ploch, které mají trvale stoupající tendenci (pokud budeme uvažovat k výměře vztážené k roku 1938, viz tabulka č. 3, graf č. 3). K roku 1938 činila plocha 87 ha (14,3 %), v roce 2012 to bylo již 163 ha (21,2 %).

Výměra ploch stoupá i u dalších kategorií, jako jsou např. pozemní komunikace, rozptýlená zeleň, průmyslové a komerční plochy aj. Stejně jako orná půda, i jiné kategorie vypovídají o klesajících výměrách.

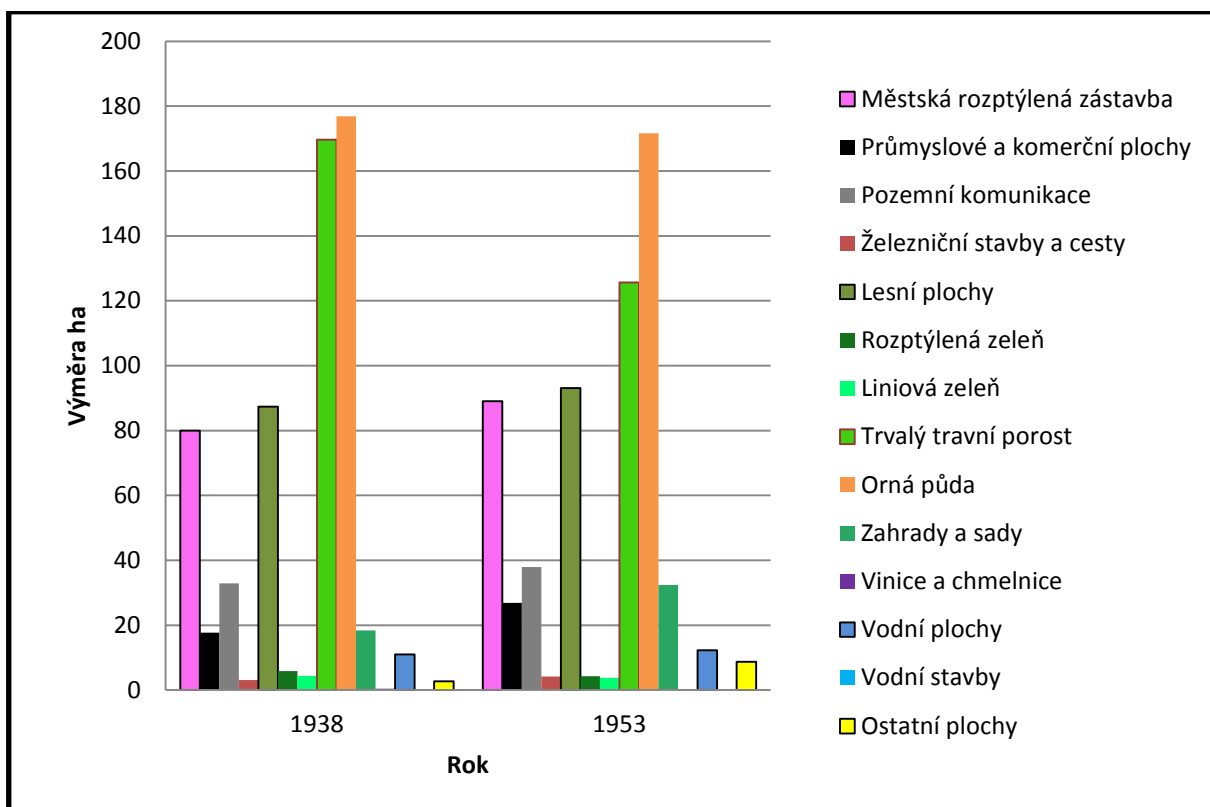
Graf 3: Využití ploch v letech 1938-2012 ve vztahu k nedostupným datům

Využití ploch v letech 1938-1953

Nejprve je třeba zmínit, že veškeré hodnoty uváděné v letech 1953, 1975 a 2012 jsou vztaheny pouze k dokumentované výměře z roku 1938 (viz tabulka č. 3). Cílem by měli být méně zkrácené informace ve vývoji jednotlivých ploch.

Graf 4: Využití ploch v letech 1938-1953

Z grafu č. 4 je patrné, že nejvýraznější změnou v území je rapidní pokles trvale travního porostu, a to ze 170 ha (27,23 %) na 126 ha (20,6 %). Výměra orné půdy také klesá, avšak ne v takové míře. V roce 1938 se jedná o 177 ha (29 %), roku 1953 je to 28,1 %.

Oproti tomu narůstá výměra městské rozptýlené zástavby, lesních ploch, zahrad a sadů, průmyslových a komerčních ploch, pozemních komunikací a ostatních ploch.

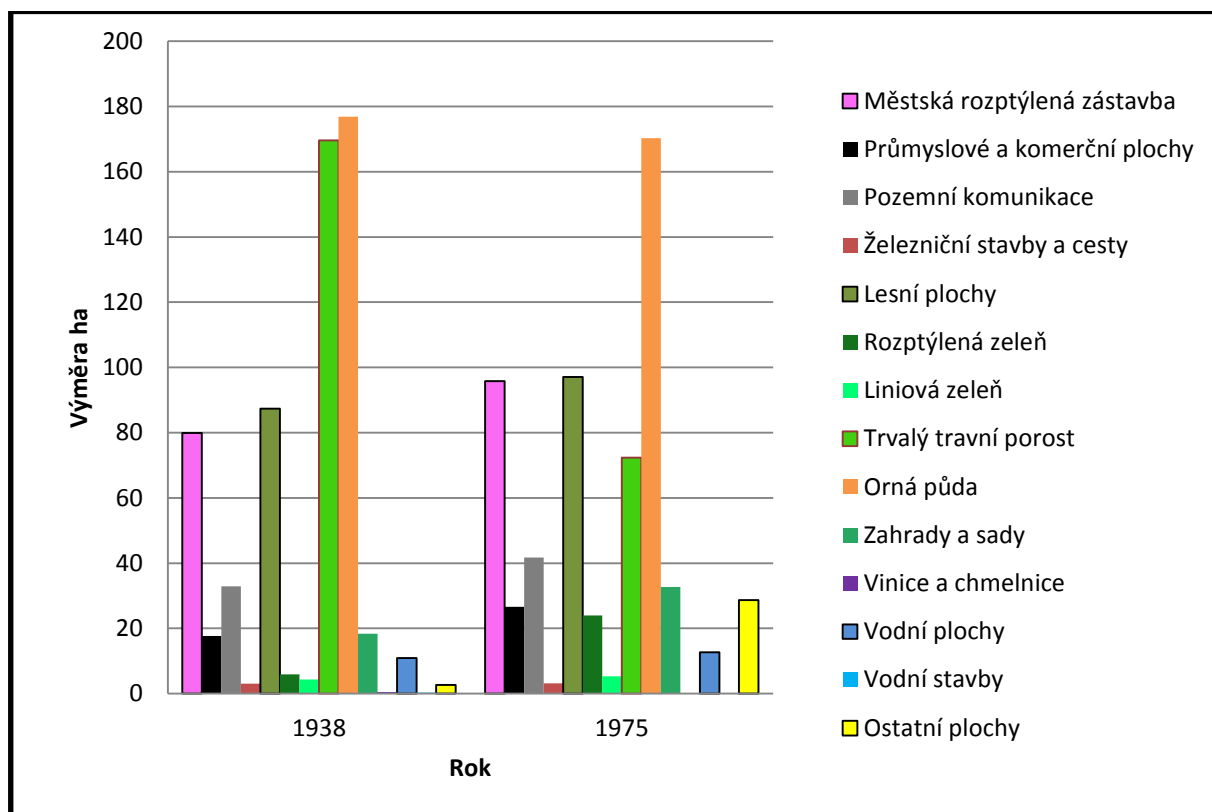
Městská rozptýlená zástavba stoupla z 80 ha (13,1 %) na 89 ha (14,6 %). Lesní plochy zaznamenaly proměnu z 88 ha (14,3 %) na 93 ha (15,3 %). Zahrady a sady z 18 ha (3 %) na 33 ha (5,3 %). Průmyslové a komerční plochy k roku 1938 činí 18 ha (3 %) a v 50. letech 27 ha (4,4 %). Ostatní plochy se také poměrně zvýšily, a to z 3 ha (0,4 %) na

9 ha (1,4 %). Tento vývoj si lze poměrně jednoduše vysvětlit v rozšíření průmyslu a s tím spojené výstavbě nových domů. Část orné půdy bylo zastavěno, stejně tak trvalý travní porost, zároveň s ním byly některé louky a pastviny v důsledku stále dostupnější mechanizace rozorány a převedeny na ornici. Zahrady a sady nabývají současně s obytnou zástavbou. Při dokumentaci území byly však během 50. let zaznamenány i nové výsadby rozsáhlých pěstitelských sadů na pozemcích, které byly v roce 1938 ještě pole s ornou půdou. Pozemní komunikace se zvýšily z 33 ha (5,4 %) na 38 ha (6,2 %). Vzhledem k tomu, že jako ostatní plochy byla označována i staveniště, lze si udělat představu o tom, že poměrně velká část ploch byla v té době ve fázi proměny.

Stoupající i klesající tendence jsou v nepatrných změnách zastoupeny i v jiných kategoriích.

Využití ploch v roce 1938 a 1975

Graf 5: Využití ploch v roce 1938 a 1975

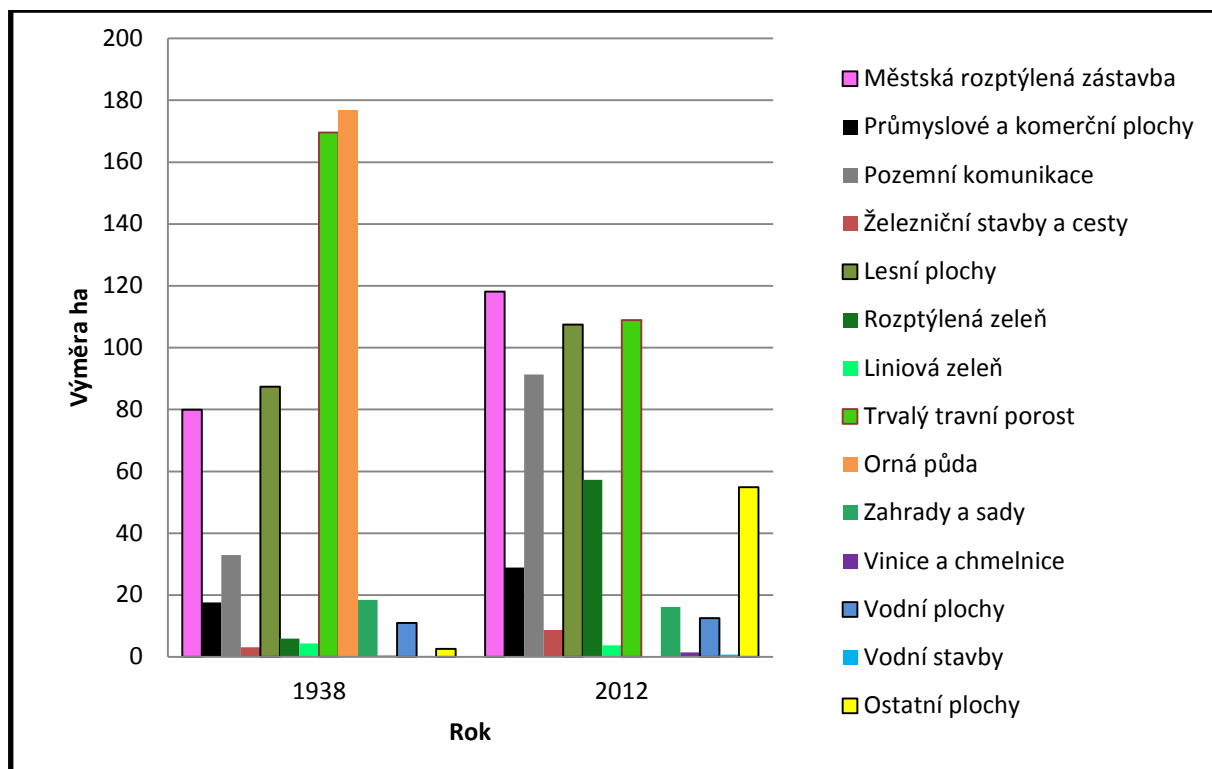

Proměny rozložení ploch katastru v roce 1938 a 1975 vykazují obdobné tendence jako těm mezi roky 1938 a 1953. Oproti 40. létům stále klesá výměra trvale travního porostu.

Graf č. 5 tuto změnu vyjadřuje zcela jasně. 170 ha (27,8 %) se v tomto případě zredukovalo na 72 ha (11,9 %), tzn., že pokles v této kategorii je ještě rapidnější, než tomu bylo v roce 1953. Nepatrně také klesá orná půda, zatímco lesní plochy, městská rozptýlená zástavba, pozemní komunikace, rozptýlená zeleň, zahrady a sady, průmyslové a komerční plochy a ostatní plochy zvyšují svoji výměru. Jak již bylo uvedeno výše, tyto dvě proměnné se vzájemně ovlivňují. Vysvětlení těchto proměn bylo taktéž řečeno výše, proto zde bude věnován malý prostor pro kategorii rozptýlené zeleně. Z 6 ha (0,1 %) se enormně zvýšila na 24 ha (4 %). Tato kategorie má v první řadě úzkou spojitost s lesními plochami. Řada okrajů lesa totiž postupně zarůstá. Při dodržení stanovené pokrývnosti uváděné v metodice se tyto plochy staly přechodnou fází, než se zcela proměnily v les. Krom tohoto faktu se rozptýlená zeleň stále více objevuje i uvnitř historického jádra Modřan, některé zahrady a sady, trvale travní porosty a liniová zeleň se tak postupně za 37 let přeformulovala do této kategorie. Významně se na tom podílely i Modřanské vinice, které postupně zarůstaly náletovými dřevinami.

Využití ploch v roce 1938 a 2012

Graf 6: Využití ploch v roce 1938 a 2012

Porovnání roku 1938 a 2012 je bezesporu zajímavým a atraktivním příspěvkem do diskuze, na jehož základě si lze dobře představit (podobně jako v grafu č. 2) největší zvraty v jednotlivých kategoriích.

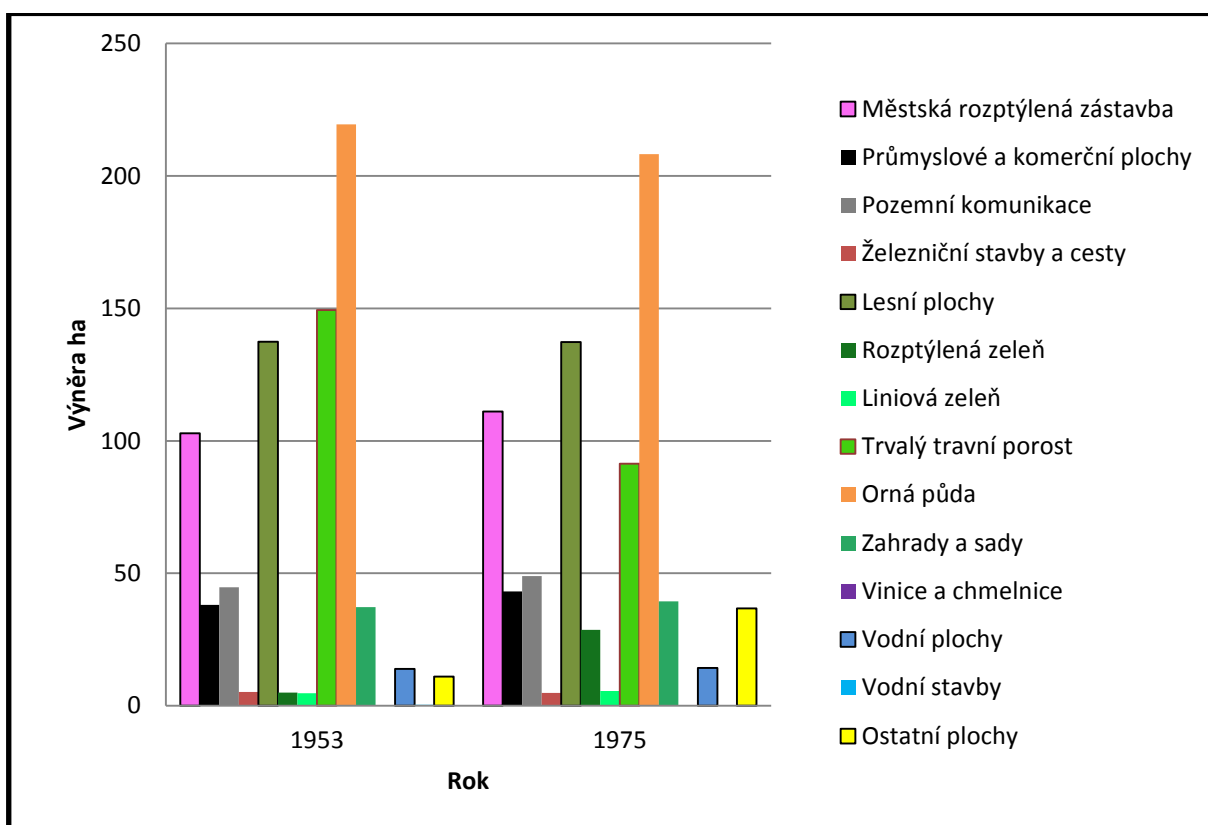
Prvořadou pozornost si zaslouhuje kategorie orné půdy, ostatně jak již bylo řečeno v úvodu diskuze, výměra z původních 177 ha (29 %) se nenávratně přiblížila nule. Další kategorie, které zaznamenaly proměnu v negativním smyslu, jsou trvale travní porosty, liniová zeleň, nepatrně též zahrady a sady. Trvale travní porosty ubyly ze 172 ha (27,8 %) na 109 ha (17,9 %). Liniová zeleň, stejně tak jako zahrady a sady se proměnily pouze v řádu pár desetin procent až půl procenta.

Za to veškeré ostatní kategorie představují v porovnání těchto dvou období stoupající tendenci. Nejzajímavější v tomto směru je určitě postupný proces urbanizace a suburbanizace území, který je dobře znázorněn kategorií městské rozptýlené zástavby. Zatímco v roce 1938 činila výměra obytné zástavby 80 ha (13,1 %), pak rok 2012 je reprezentován 118 ha (19,4 %). S výstavbou a osídlováním nových území souvisí i nutná potřeba pozemních komunikací, které se zvýšily z 33 ha (5,4 %) na 91 ha (15 %). Z tohoto čísla si lze dobře představit kolik procent území člověk dokáže zastavět pouze pro potřeby motorizované a pěší dopravy. Rozptýlená zeleň a důsledky její proměny jsou vysvětleny výše, oproti roku 1975 se charakter proměn totiž příliš nelišil. Lesní plochy vykazují přirozené tendence, pokud do nich člověk nezasahuje, postupně se samovolně rozšiřují. V případě Modřan je to z 87 ha (14,3 %) na 108 ha (17,6 %). Masivní navyšování ostatních ploch souvisí se zastoupením prvků do nich začleněných, tj. postupně se navyšuje počet dětských hřišť, výsypek, skládek (v roce 2012 je do této kategorie zahrnuta i bývalá skládka na Libuši), stavenišť, opuštěných ploch, rozvalin (např. zdemolovaný Modřanský cukrovar) a jiných, v metodice uváděných prvků. Tyto skutečnosti vypovídají o proměně z 3 ha (0,4 %) na 55 ha (9 %).

Využití ploch v roce 1953-1975

Výměry ploch vycházející od roku 1953 jsou reprezentovány již plnými daty. To s sebou samozřejmě nese i početní navýšení. Pro připomínku, souhrnná výměra zdokumentovaného katastrálního území z roku 1938 činí 610,40 ha, ostatní roky představují rozlohu ve výši 769,62 ha. Pro kontrolu si lze veškeré komentované výměry porovnat s výsledky tabulky č. 2.

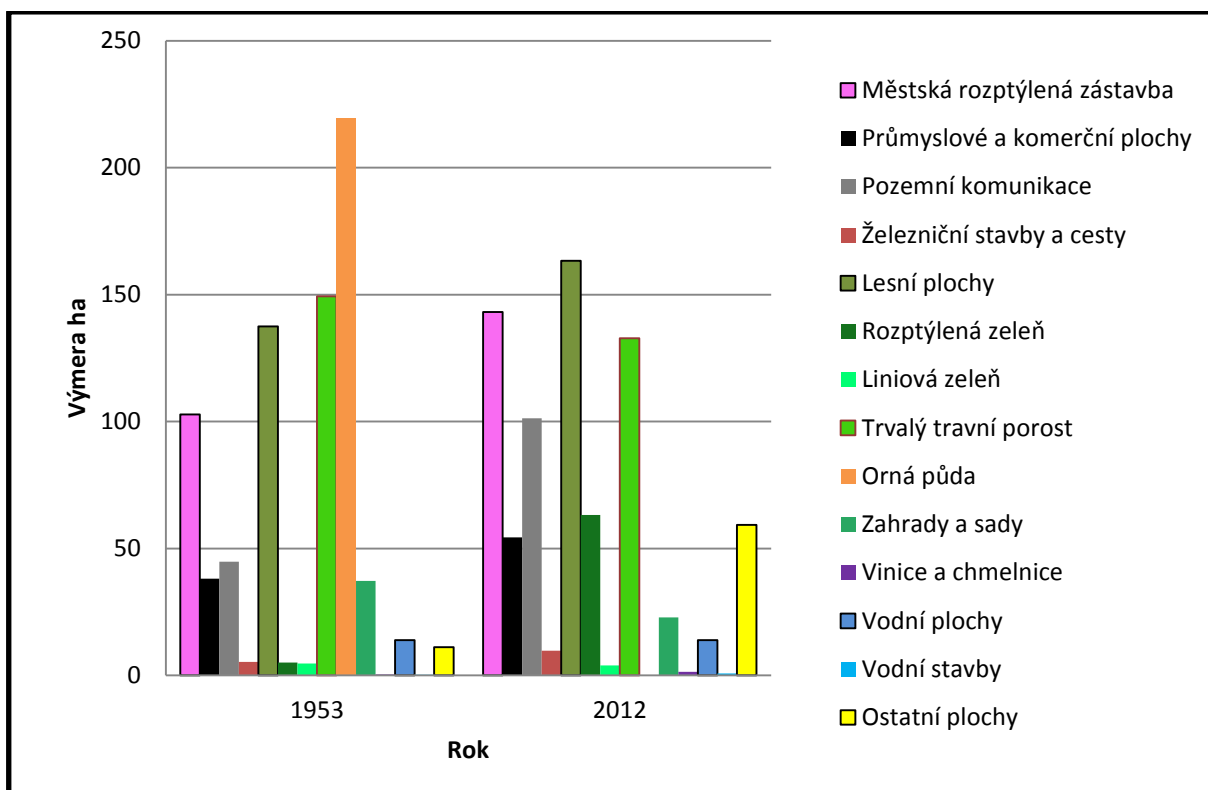
Graf 7: Využití ploch k.ú. Modřany v letech 1953-1975

Největší rozdíl využití ploch let 1938 a 1953 je v kategorii trvalý travní porost, který výrazně klesl ze 149 ha (19,4 %) na 91 ha (11,9 %). To si lze vysvětlit jednak zábořem půdy ke stavebním účelům a dále také rozoráním a převedení pozemků na ornici. Ačkoliv tento trend byl již v diskuzi zmíněn, je vhodné ho připomenout právě v období 50. - 70. let, kdy probíhaly nejrazantnější změny v reorganizaci zemědělské půdy a to na celorepublikové úrovni. Přestože zemědělská politika tehdejších let byla prioritní, ani zde se kategorie orné půdy neubráníla lehkému snížení, a to z 220 ha (28,5 %) na 208 ha (27 %). Horší bonitní třídy byly totiž postupně uvolňovány pro potřeby bytové výstavby. Koncem 60. let byly Modřany navíc připojeny k Praze, což s sebou neslo přípravy pro novou výstavbu. Tyto fakta zcela reálně korespondují s enormním nárůstem ostatních ploch. V roce 1953 činila výměra těchto ploch 11 ha (1,4 %), kdežto v roce 1975 už to bylo 37 ha (4,8 %). Největší podíl prvků v kategorii ostatní plochy 70. let byly právě různé staveniště. Krom výše zmíněných, lze pozorovat i nárůst rozptýlené zeleně, pozemních komunikací, průmyslových a komerčních ploch či zahrad a sadů. Ostatní kategorie zůstaly v těchto letech víceméně až na menší odchylky neměnné.

Využití ploch v roce 1953 a 2012

Graf 8: Využití ploch v roce 1953 a 2012

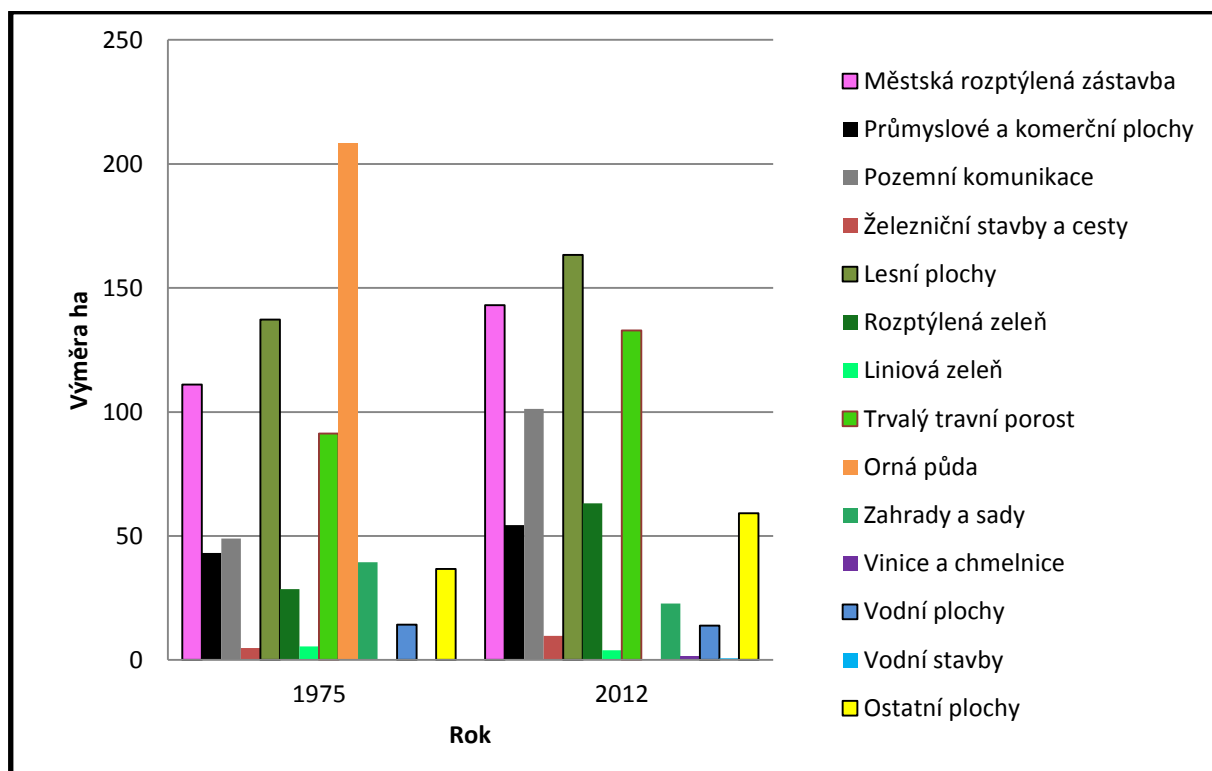

Jak již bylo několikrát řečeno, nejvýraznější změnou těchto dvou období je úbytek orné půdy z 220 ha (28,5 %) na 0 ha. Nicméně je vhodné tuto proměnu znovu připomenout a to z toho důvodu, že právě v roce 1953 dosahovala orná půda nejvyššího zastoupení v území. Výrazně se také změnila struktura zahrad a sadů. 37 ha (4,9 %) ubylo na 23 ha (3 %). Za to lesní plochy vykazují viditelný nárůst a to ze 137 ha (17,9 %) na 163 ha (21,2 %). Vysvětlení těchto změn bylo řečeno v dřívější části diskuze. Zajímavé je ovšem porovnání kategorie městské rozptýlené zástavby z grafů č. 7 a 8. Zatímco rok 1953 a 1975 byl v této kategorii poměrně neměnný, rok 2012 reprezentuje zcela odlišné hodnoty. To je dáno výstavbou sídlišť v průběhu 80. - 90 let. Podrobnější analýza těchto proměn bude uvedena až v následujícím srovnání. Za zmínku stojí také pozemní komunikace, rozptýlená zeleň, průmyslové a komerční areály či ostatní plochy. Nárůst kategorie průmyslových a komerčních areálů má dva úhly pohledu. Je sice pravda, že průmyslová činnost se v Modřanech po 90. letech téměř utlumila, nicméně oproti tomu zde na místě bývalých průmyslových podniků (čokoládovny Orion, Chirana, Mostro, Elektropřístroj aj.) začaly vznikat administrativní centra. Stejně tak

opětovná možnost podnikání hraje značnou roli ve využití ploch této kategorie. Pro představu lze uvést hodnoty z 50. let – 38 ha (5 %), současnost však reprezentuje 54 ha (7 %). Ostatní kategorie se sice také proměňovaly, ale ne tak výrazně.

Využití ploch v letech 1975-2012

Graf 9: Využití ploch v letech 1975-2012

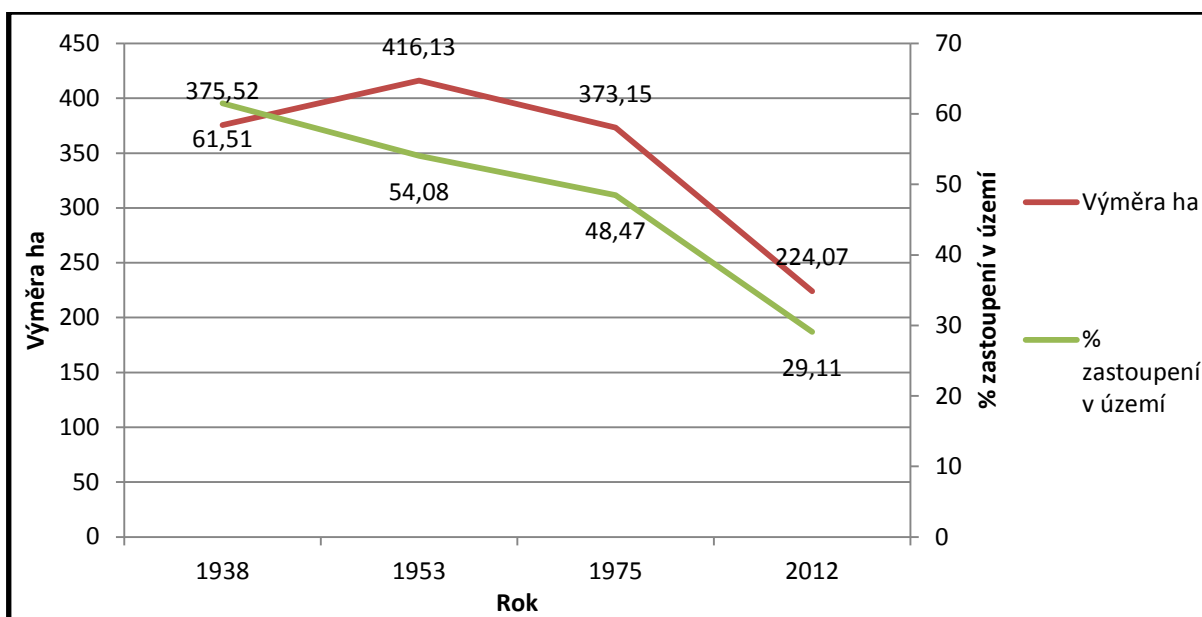
Graf č. 9 představuje poslední porovnání všech kategorií jednotlivých období. Jak již bylo zmíněno výše, rok 1975 představuje razantní změnu orné půdy z 208 ha (27 %) na nulu. Městská rozptýlená zástavba zase navýšila výměru o 30 ha. Polovina 70. let představovala pro tuto kategorii 111 ha (14,4 %), v současnosti je to 143 ha (18,6 %). V předchozím porovnání již bylo řečeno, že za tím stojí gigantická výstavba sídlišť, která se datuje především v průběhu 80. let. V návaznosti na nová sídliště stouply i hodnoty pozemních komunikací. V roce 1975 činily pouze 49 ha (6,4 %), kdežto roku 2012 je to 101 ha (13,2 %). Stále se také zvyšují lesní plochy, ale i rozptýlená zeleň, trvalé travní porosty, průmyslové a komerční plochy, vinice a chmelnice, vodní stavby, železniční stavby a cesty a ostatní plochy. Úbytek o pár desetin připadá k vodním plochám, dále je to liniová zeleň či zahrady a sady.

Následující část diskuze se bude pro ucelenější představu vývoje území snažit okomentovat katastr skrze souhrnné kategorie.

Zemědělská půda v letech 1938-2012

Sloučením kategorií orné půdy, trvalého travního porostu, rozptýlené a liniové zeleně, vinic a chmelnic a zahrad a sadů byla vytvořena souhrnná kategorie zemědělské půdy. Samozřejmě, že je zde třeba brát ohled na určité odchylky. Např. v kategorii zahrad a sadů jsou začleněny i rodinné zahrady či u trvalého travního porostu se berou v potaz i intenzivní trávníky či jiné atributy uváděné v metodice diplomové práce. Začlenění rozptýlené zeleně může vyvolávat také určité pochybnosti, nicméně pro potřeby diskuze tato přehledová kategorie zcela odpovídá obecným vývojovým trendům, které lze sledovat i u jiných sídel nacházející se na okraji Prahy. V rámci tohoto srovnání bude uváděn pouze graf nevztahující výměru k datům z roku 1938.

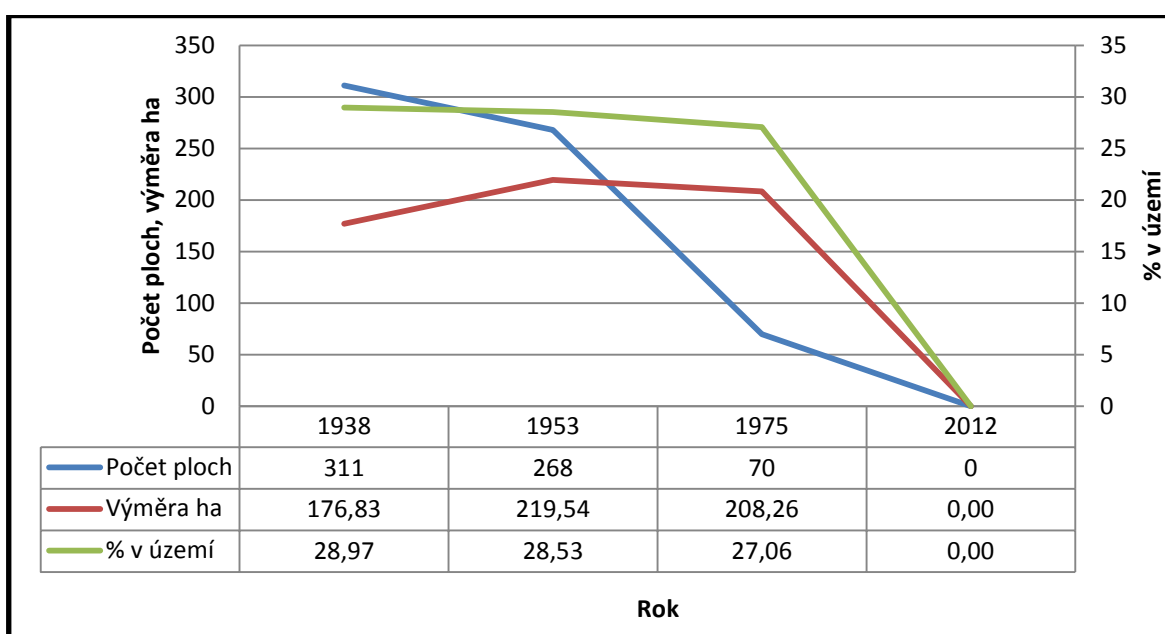
Graf 10: Zemědělská půda v letech 1938-2012

Orná půda v letech 1938-2012

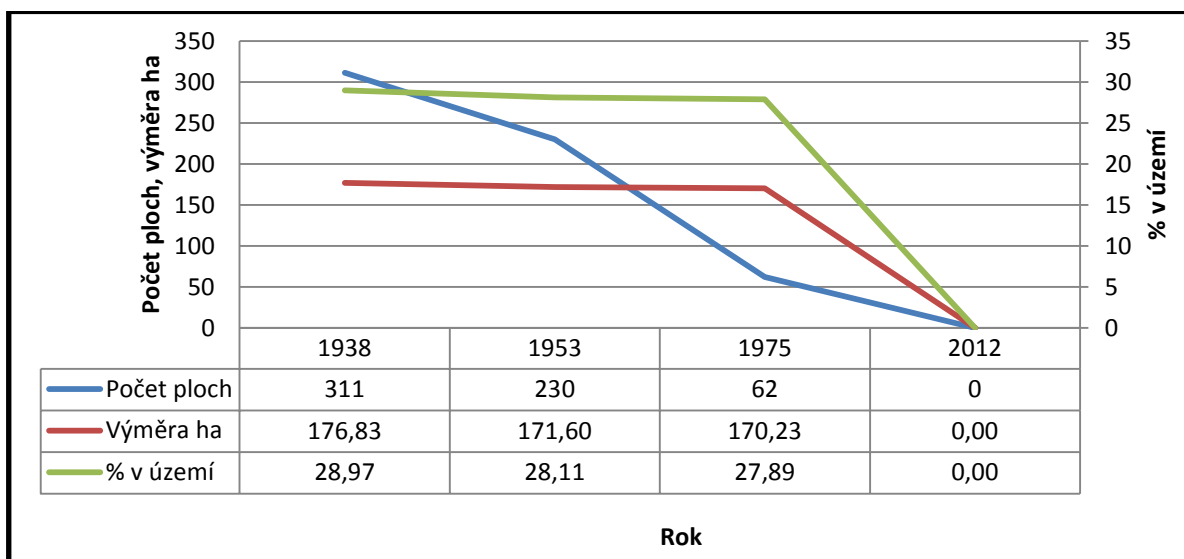
Samotné orné půdě se snažil autor věnovat značnou pozornost už od prvopočátku, proto bylo každé pole digitalizováno jako samostatná jednotka. Z leteckých snímků šlo totiž poměrně dobře rozpoznat jednotlivé plužiny. Na mapových výstupech to lze viditelně spatřit. Graf č. 11 reprezentuje hodnoty bez rozdílů nedostupných dat, graf č. 12 pak vztahuje data pouze ke zdokumentované výměře z roku 1938.

Graf 11: Orná půda v letech 1938-2012

Graf č. 11 zcela jasně ukazuje diferenciaci jednotlivých polí. Zatímco v roce 1938 se na území nacházelo 311 polí, v roce 1975 byly sceleny na pouhých 70 jednotek. Zajímavostí je rok 1953, kdy v těchto letech již probíhala celorepubliková kolektivizace a scelování. Počet ploch se sice snížil, avšak je stále zachována značná fragmentace polí. Modřan se scelování dotklo tedy až v pozdějších letech.

Graf 12: Orná půda v letech 1938-2012

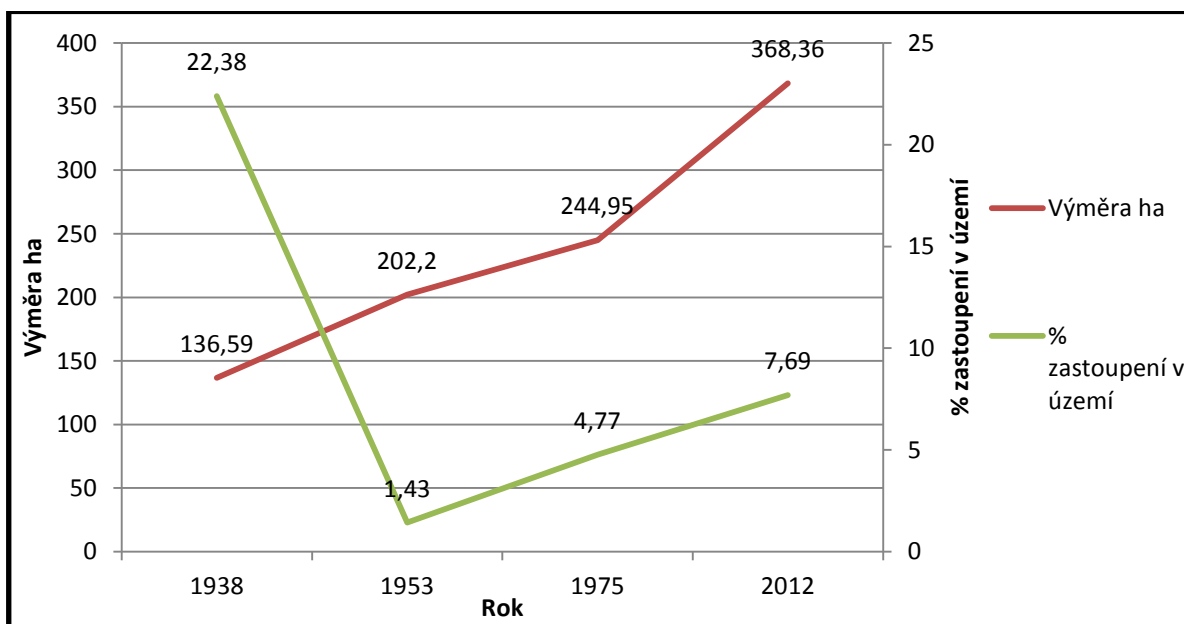
Graf č. 12 vypovídá přesnější informace o výměře ploch. Zde si lze udělat jasnou představu v tom, že při zachování podobné výměry a procentuálního zastoupení v území se počet ploch výrazně zredukoval.

Tyto změny ve struktuře zemědělského půdního fondu korespondují např. s konstatováním Maršíkové a Maršíka (2007) či Němce a kol. (2007).

Zastavěná a jinak využitá půda v letech 1938-2012

Stejně jako v případě zemědělské půdy byla sloučením kategorií městské rozptýlené zástavby, průmyslových a komerčních ploch, pozemních komunikací, železničních staveb a cest, vodních staveb a ostatních ploch pro potřeby diskuze vytvořena ucelená kategorie zastavěné a jinak využitá půdy. Vývoj takovéto půdy přirozeně oproti zemědělské půdě stoupá každým rokem na intenzitě. Níže uvedená srovnání neobsahují data vztahovaná k roku 1938.

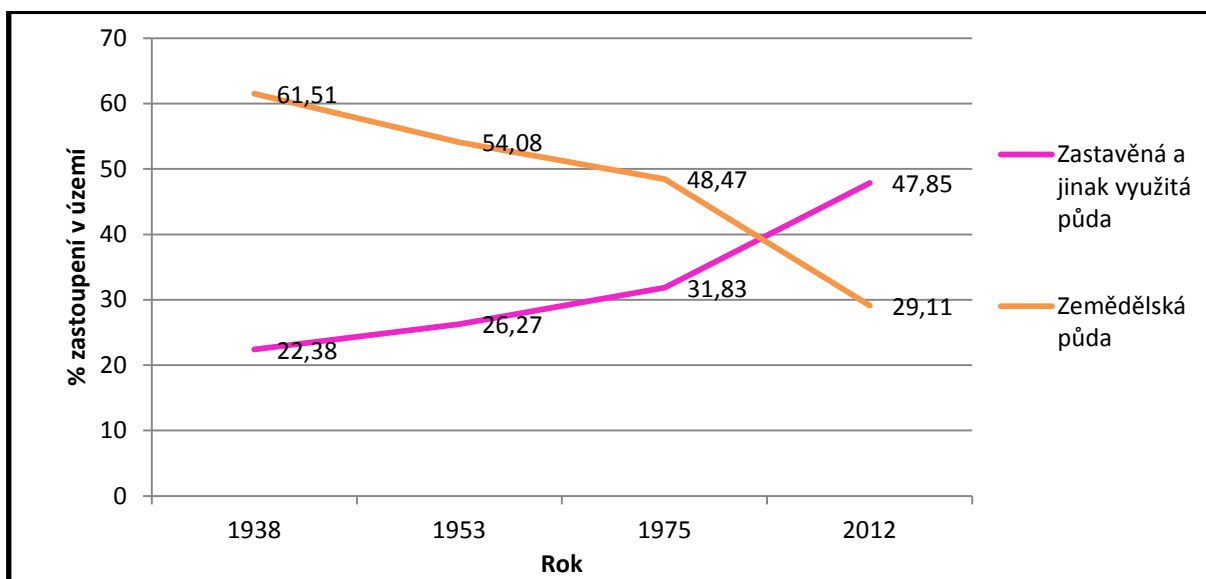
Graf 13: Vývoj zastavěné a jinak využité půdy v letech 1938-2012

Procentuální zastoupení zemědělské půdy vůči zastavěným a jiným půdám v letech 1938-2012

Grafickým srovnáním těchto dvou objemných kategorií dostaneme naprosto přesnou představu o tom, jak se vzájemně ovlivňují. Se zánosem půdy klesá procentické zastoupení zemědělské půdy.

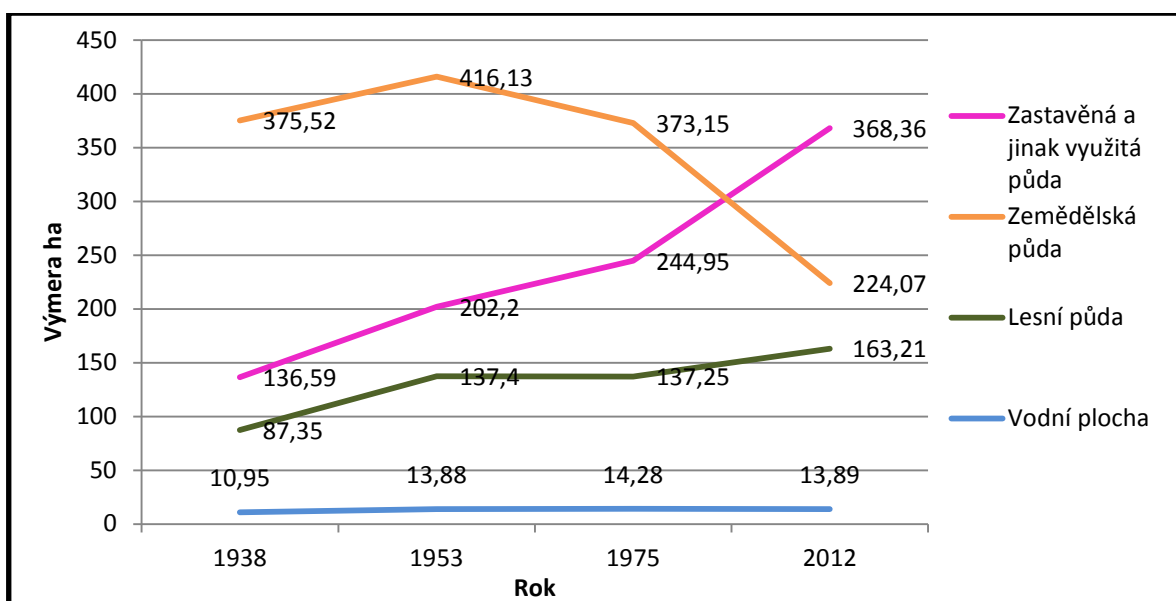
Graf 14: Procentuální zastoupení zemědělské půdy vůči zastavěným a jiným půdám v letech 1938-2012

Vývoj zastavěných, zemědělských, lesních půd a vodních ploch v letech 1938-2012

Poslední srovnání těchto kategorií (graf č. 15) má za cíl představit využití půd ve vztahu k celkové výměře katastrálního území. Pro tyto účely byly do kategorie zařazeny i vodní plochy, aby výměra činila 100% zkoumaného území.

Graf 15: Vývoj zastavěných, zemědělských, lesních půd a vodních ploch v letech 1938-2012

Vývoj krajiny Městské části Praha 12 v kontextu České republiky

Veškerá předchozí srovnání mohou dobře posloužit i jako určitá vodítka pro ostatní katastrální území, resp. celou městskou část Praha 12. Je jasné, že každý katastr je svým způsobem unikátní. Přírodní a antropogenní struktura každého území je totiž jedinečná. Nicméně obecné trendy vývoje, které lze vyzorovat na zájmovém území je možné kvantifikovat i s celorepublikovým vývojem mnohých obcí nacházejících se poblíž velkých měst.

Práce zachycuje viditelnou proměnu obce, která ještě do 70. let minulého století byla samostatnou jednotkou poblíž Prahy. Průmyslová revoluce 18. a 19. století odstartovala značné migrace obyvatelstva po celé naší zemi. V důsledku toho se začíná za průmyslovými

centry, kterým Praha bezesporu byla, stěhovat značné množství lidí. Tento okamžik znamená počátek vylidňování venkova a zároveň nebývalého růstu měst, jenž nemá v historii naší země obdoby, ostatně jak uvádí např. Hájek (2008) nebo Beranová (2008).

Během 20. století, obzvláště v období socialismu dochází kromě růstu Prahy, také k rozvoji menších měst nacházející se na okraji hl. města. Mezi těmito sídly jsou i Modřany. Urbanizační procesy zachycené ve vývoji katastru tohoto období souhlasí s konstatováním Ouředníčka (2003).

Změny ve struktuře zemědělského půdního fondu v období socialismu, zejména pak scelování pozemků koresponduje s Maršíkovou a Maršíkem (2007) a Němcem a kol., (2007). Oproti tomu se mírně s těmito autory, či Löwem a Míchalem (2003) rozchází v tvrzení plošné degradace mezí a remízků, které byly v 50. a 70. letech na území i přes výrazné změny zaznamenány.

Úbytek krajinného prostoru a zemědělské půdy zaznamenaný na území Modřan koresponduje např. s tezemi Němce a kol., (2007), Miko a Hoška (2009) či Cílka (2010).

Výstavba mnohých developerských projektů od počátku 90. let do současnosti v dotčeném katastru souhlasí se suburbanizací Prahy, jak ji zmiňuje Ouředníček (2003; N.d), Posová a Sýkora (2011). Zároveň je třeba zmínit značnou výstavbu i v jiných katastrálních územích městské části Praha 12.

Městská část Praha 12 a okolní krajina

Zvláštní pozorností by se ve výstavbě městské části Praha 12 mělo věnovat Cholupicím a Točné. Obzvláště pak v okolí Cholupic došlo během posledních dvou let k záboru téměř 5 ha orné půdy. Je jen otázkou, jak dlouho budou tlaku další výstavby vzdorovat ostatní zemědělské plochy. Cholupice a Točná jsou totiž stále hojně obklopené zemědělskou půdou, zároveň jsou posledními sídly městské části, kde je ještě alespoň částečně zachován ráz venkovské krajiny. Výstavba městského okruhu R1 v minulých letech sice výrazným způsobem narušila zdejší krajinný ráz, avšak stále je území svou strukturou značně hodnotné.

Zábor zdejší zemědělské půdy nejenomže nenávratně degraduje půdu, ale hlavně postupně pohltí zdejší krajinu. Pokud se bude výstavba Cholupic a okolních sídel (Točná, Písnice, Dolní Břežany) dále rozšiřovat, ztratí zdejší krajina své poslední fragmenty venkovského rázu. Nutno podotknout, že určitým mantinelem oproti těmto skutečnostem by měl být přírodní park Modřanská rokle-Cholupice, jenž spadá do dotčeného území. Nicméně zkušenosti s politickými, mocenskými a osobními zájmy, které jsou v naší republice značně propojené, dávají najevo, že ochrana území i přes výše zmíněný park nemusí být žádnou překážkou.

Budoucí zastoupení městské části Praha 12 a její možné postoje

Proměna Modřan, tak jak ji zachycuje diplomová práce a výše zmíněné aspekty okolních sídel mohou napomoci v prognózách budoucího vývoje socioekonomických prvků městské části Prahy 12.

Švec (2014) ve svém článku Praha hlásí stop, uvádí komentář urbánního antropologa Martina Veselého: *„Praha si již prošla vlnou divoké suburbanizace, tedy stěhování lidí z města na jeho okraj, a to se všemi problémy, které přináší jak obyvatelům, tak samotným příměstským obcím“*. Dále k tomu Martin Veselý dodává *„čím dál zřetelněji se navíc objevuje trend, že se lidé vracejí z předměstí zpátky do města. To se ale nikterak nevylučuje s růstem počtu obyvatel samostatných měst v rámci pražské aglomerace. V Říčanech, Roztokách, ale i třeba i ve vzdálenějším Kladně“*.

Další výrazné osidlování okolních katastrů by tedy znamenalo nejen ztrátu zdejšího krajinného rázu, ale také by enormně zatížilo Modřany a další navazující městské části automobilovou dopravou. V návaznosti na to by se zvýšily hlukové parametry a klesla kvalita ovzduší. Většina občanů, kteří volí život v předměstí a satelitech, totiž používá právě osobní automobilovou dopravu. Dojíždění za prací, převážení dětí do škol a školek a jiných potřeb, které jsou spojené s použitím automobilu, se na okraji Prahy dennodenně projevují. Komunikace č. 603 na Vídeňské ulici je toho typickým příkladem. Na příkladu Modřan se tato situace začíná také mnohem více projevovat. Obrovský rozmach Dolních Břežan během posledních deseti let se promítl i v hustotě automobilové dopravy v městské části Prahy 12. Dolní Břežany, jenž jsou součástí středočeského kraje, sousedí totiž v přímé návaznosti na zdejší městskou část.

Výstavba dalších obytných domů na okraji městské části by tyto skutečnosti měla reflektovat, stejně jako fakt, že by tím v podstatě přispěla ke zhoršení výše zmíněné situace. Řešením by tedy mělo být zahušťování středu města. Prostor na to je, uvádí Švec (2014). V jeho článku, vedoucí pracoviště pro Pražské stavební předpisy Pavel Hnilička konstatuje *„Máme mnoho opuštěných areálů a rozbitých míst, v jejichž okolí je hotová infrastruktura a často funguje i veřejná doprava. Praha musí hledat úspory ve využití těchto ploch. Jenom kompaktní město uchrání volnou krajinu a dovolí výsadbu parků.“*

Kromě samotné otázky výstavby na okraji Prahy, by i lidé měli zvažovat své možnosti při osidlování takovýchto území. Cílek a kol. (2011) uvádí, že *„lidé by se měli stěhovat do suburbii, jenom pokud během dalších deseti let unesou zdražení mandatorních výdajů na domácnost nejméně o 30-40%, dvojnásobné ceny paliv, a to při nerostoucích platech.“*

Klíma (2010) navíc upozorňuje na značnou závislost lidí z měst ve vztahu k moderním technologiím, kdy jsou jejich nároky mnohem vyšší, než je tomu v případě vesnických lidí. Největší podíl obyvatel města je zaměstnán v terciálním sektoru a velmi sofistikovaných oborech. Lze tedy očekávat, že v případě rozpadu fungující civilizace by pro městské obyvatele znamenala katastrofu, před níž by většina neměla kam uniknout.

Tato konstatování podtrhují důležitost volné, nezastavěné krajiny, která může na okraji Prahy během krize poskytnout značný produkční a pracovní potenciál. Cílek a kol. (2011) zdůrazňuje, že zemědělství poblíž velkých měst a řady dalších míst tvořilo v historii naší země ekonomický základ krajiny. V posledních dvaceti letech jako by to přestávalo platit, přičemž stoupají tendence neuvážlivého hospodaření s půdou.

Významnou roli zde hraje i otázka trvale udržitelného života, který předpokládá mnohem větší úctu k přírodě.

Keller (1995) však k této problematice zcela pragmaticky konstatuje, že *„žít podle hodnot slučitelných s ideou trvale udržitelné společnosti předpokládá odklon od materiálního konzumu a o to větší místo přiznává duchovnějším aktivitám, než na jaké se specializují i ty nejlépe zásobené supermarkety“*. V návaznosti na současné uspořádání společnosti jsou podle Kellera ideály dobrovolné skromnosti vůbec tím nejhorším, co by mohlo dnešní model ekonomického života potkat. Zvláště pak, pokud by začaly být sdíleny dostatečně početnými

skupinami. Dnešní ekonomický model života je totiž založen na předpokladu blahodárnosti každého dalšího zvýšení poptávky i nabídky po stále novém zboží a stále nových službách.

Závěrem diskuze je vhodné konstatovat, že historickou analýzou Modřan se autoru práce otevřely nové souvislosti spojené s městskou částí Praha 12 a jejího okolí. Zhodnocení historického vývoje napomohlo k lepší představě o současném uspořádání celé městské části a k zamyšlení, jaký postoj ve vztahu k okolní krajině v budoucnu zaujme.

Budoucí vývoj městské části Praha 12 lze sice na základě této práce v hrubých rysech odhadovat, avšak detailním porovnáním změn posledních dvaceti let by prognózy dostaly zcela nový směr. Vzhledem k tomu, že dané území sumarizuje výsledky z let 1938, 1953, 1975 a 2002, objevuje se zde prostor pro další analýzu. Navazující práce by tak mohla vyplnit proměny z let 1988-99, 1996 a od roku 2000 až do současnosti zaznamenat jednorocní změny ve využití území. Tím by se zároveň i upřesnila data mezi roky 1975-2012.

„Budeme-li mít všichni osobní automobil, ztratíme v nekonečných dopravních zácpách výhodu z rychlosti, kterou skýtá osobní automobil.

Budeme-li mít všichni chatu v neposkvrněné přírodě, zaplníme zbytky volné přírody svými chatovými koloniemi.

Čím více prestižních věcí si všichni opatříme, abychom imponovali druhým, tím méně zbude dosažitelných věcí, jimiž bychom mohli druhým ještě vůbec zaimponovat.“.

Václav Cílek

7 Závěr

Z výsledků využití ploch modelového území Modřany v letech 1938, 1953, 1975 a 2002 vyplývá, že městská část Praha 12 prošla v průběhu 20. a počátku 21. století proměnou, jenž nemá v dané krajině obdoby.

Průmyslová revoluce znamenala stále větší potřebu obytné zástavby pro zdejší pracující lid na úkor zemědělské půdy. Rozvoj sídel pomalu, ale jistě pohlcoval okolní krajinu. 50. léta minulého století jsou navíc symbolem kolektivizace, kdy byla změněna struktura zemědělského půdního fondu se všemi aspekty a důsledky, které s sebou přinášela. Na zájmovém území se tyto změny projevují velmi zvolna, avšak v polovině 70. let je již proměna krajiny zcela viditelná.

Důležitým mezníkem ve vývoji území je rok 1968, který znamená konec zdejšího, po staletí utvářeného krajinného rázu. Tento moment značí připojení městyse Modřany k hlavnímu městu. Začíná tím zcela nová epocha gigantické sídlištní výstavby, která se v dotčeném katastru začíná převážně projevovat až v průběhu 80. let. Proměna krajiny mezi roky 1975 a 2012 patří bezesporu k nejzajímavějším vizuálním výstupům diplomové práce.

Porovnáním kategorií využití ploch si lze udělat poměrně dobrou představu o tom, čím jsou jednotlivá období charakteristická a na základě toho určit jednoznačné trendy v daných letech.

Souhrnně lze uvést, že zemědělská půda se z původních 62 % zredukovala na necelých 30 %. Nutno podotknout, že tato kategorie v sobě zahrnuje trvale travní porosty a další atributy uváděné v metodice a diskuzi. Pokud by se zemědělská půda orientovala pouze na ornici, došlo by se k závěru, že z necelých 29 % klesla na nulu.

Oproti tomu zastavěné plochy nabyly na značném významu. Zastoupení v území se zvýšilo z 22 % na téměř 48 %.

Lesní plochy vykazují taktéž trvale zvyšující tendence, 14 % plochy v katastru se postupně navýšilo až k 22 %.

Zachycené proměny městské části Prahy 12, resp. katastrálního území Modřany korespondují s vývojem řady obcí, které byly v minulém století připojeny k Praze.

Výše uvedená fakta souhlasí se stanovenou hypotézou a tj., že na základě historických mapových podkladů (ortofotosnímků) lze v daném území provést detailní analýzu vývoje krajiny.

Historická analýza původně zemědělské krajiny v kontextu urbanizace městské části Praha 12 napomůže k porozumění současné struktury území, na jejímž základě lze v hrubých rysech odhadovat budoucí vývoj městské části a okolní krajiny.

8 Seznam použité literatury

- Anon. [online]. 2014a. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z <
http://www.mzp.cz/cz/obecna_ochrana_prirody_krajiny >.
- Anon. [online]. 2014b. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z <
http://www.mzp.cz/cz/zvlaste_chranena_uzemi >.
- Anon. [online]. 2014c. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z <
<http://www.ochranaprirody.cz/uzemni-ochrana/natura-2000/> >.
- Antrop, M. 2004. Landscape change and the urbanization proces in Europe. In: Landscape and Urban Planning 67. 9–26.
- Antrop, M. 2005. Why landscapes of the past are important for the future?. In: Landscape and Urban Planning 70. 21–34.
- Balcar, V., Čtrnáct, P., Halásek, J., Radolfová, M., Souček, J., Šanda, R., Udržalová, Z., Vejrych, J., Müller, J., Rys, R. 2013. Statistický lexikon obcí České republiky 2013: podle správního rozdělení k 1. 1. 2013 a výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 26. březnu 2011. Český statistický úřad. Praha. s. 68. ISBN: 978-80-250-2394-5. Dostupné také z <
[http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/0D0030CBD5/\\$File/4116-13_e.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/0D0030CBD5/$File/4116-13_e.pdf) >.
- Beranová, D. 2008. Malá kronika Prahy 12. Díl I., Kam sahá paměť generací. Městská část Praha 12 ve spolupráci s nakl. Public History. Praha. 202 s. ISBN: 80-86445-24-0.
- Beranová, D. 2009. Malá kronika Prahy 12. Díl II., Historie od A do Z. Městská část Praha 12 ve spolupráci s nakl. Public History. Praha. 234 s. ISBN: 978-80-86445-298.
- Beranová, D., Kňap, J. 2014. Praha 12 – Proměny v čase. Městská část Praha 12 ve spolupráci s nakladatelstvím Kňap Jaroslav – Karpana. 206 s. ISBN: 978-80-904720-3-7.
- Beranová, M. 1980. Zemědělství starých Slovanů. Academia. Praha. s 18.
- Beranová, M., Kubačák. 2010. Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě. Libri. Praha. s. 202. ISBN: 978-80-7277-113-4.

- Bumba, J. 2007. České katastry od 11. do 21. století. Grada Publishing, a. s. Praha. 190 s. ISBN: 978-80-247-2318-1.
- Březina, V., Pernes, J (eds.). 2009. Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960. Stilus. Brno. 231 s. ISBN: 978-80-87122-04-4.
- Brůna, V., Křováková, K. 2005. Interpretace map stabilního katastru pro potřeby krajinné ekologie. Kartografické listy 13. 1-10.
- Cílek, V. 2008. Dýchat s ptáky. Dokořán, s.r.o. Praha. 246 s. ISBN:978-80-7363-202-1.
- Cílek, V. 2010. Krajiny vnitřní a vnější. Dokořán, s.r.o. Praha. 269 s. ISBN: 80-7363-042-7.
- Cílek, V., Ložek, V., Mudra, P., Kubíková, J., Špryňar, P., Čtverák, V., Schmelzová, R., Oberjmajer, J., Žák V., Kubík, M., Gremlica, T., Daněček, V. 2011. Obraz krajiny: pohled ze středních Čech. Dokořán. Praha. 310. s. ISBN: 978-80-7363-205-2.
- Culek, M. (ed.). 1996. Biogeografické členění České republiky. Enigma, s.r.o. Praha. 347 s. ISBN: 80-85368-80-3.
- Culek, M. (ed.). 2005. Biogeografické členění České republiky, II. díl. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Praha. 589 s. ISBN: 80-86064-82-4.
- Day, Ch. 2002. Spirit & Place. Architectural Press. Oxford. 273 p. ISBN: 0-7506-5359-0.
- Dumbrovský, M. 2004. Pozemkové úpravy. CERM. Brno. 263 s. ISBN: 80-214-2668-3.
- Europe: A Natural History - Taming The Wild. 2005. [online]. [cit. 2013-12-10]. BBC. Režie: Pertwee. S. Dostupné z < <https://www.youtube.com/watch?v=XyFsrWgoYyk> >.
- Forman, R. T. T., Gordon, M. Landscape Ecology. John Wiley & Sons, New York. 619 p. ISBN: 0-471-87031-4.
- Fiala Z., Karas, Z. 2008. Vývoj a nová dimenze státního a vojenského topografického mapování. In: Semotanová, E., Kykal T., Munzar, Z., Fiala, Z., Karas, Z. České země na starých mapách. Ministerstvo obrany ČR. Praha. s. 111.

- Gallo, P., Kaulich, K. 2007. Oborová příručka projektování pozemkových úprav. Hospodářská komora ČR. 29 s.
- Gojda, M. 2000. Archeologie krajiny. Academia. Praha. 238 s. ISBN: 80-200-0780-6.
- Hájek, P. 2008. Jde pevně kupředu naše zem: Krajina českých zemí v období socialismu 1948-1989. Malá skála. Praha. s. 34. ISBN: 978-80-86776-07-1.
- Hampl, M., Gardavský, V., Kühnl, K. 1989. Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova. Praha. s. 25-26.
- Havlíček, M. 2008. Změny ve využití krajiny v Brně a okolí. GIS Ostrava. 8 s.
- Chlupáč, I., Brzobohatý, R., Kovanda, J., Stráník, Z. 2011. Geologická minulost České republiky. Academia. Praha. 436 s. ISBN: 978-80-200-1961-5.
- Keller, J. 1995. Přemýšlení s Josefem Vavrouškem. G plus G. Praha. s 22. ISBN 80-901896-1-X.
- Kholová, H., Červený, J. 2010. Vývoj naší krajiny. In: Červený, J., Kamler, J., Kholová, H., Koubek, P., Martínková, N (eds.). Ottova encyklopedie myslivost. Ottovo nakladatelství, s. r. o. Praha. s. 84–85. ISBN: 978-80-7360-895-8.
- Klíma, I. 2010. Jsme ochotni hájit naši planetu?. In: Šmajš, J., Klíma, I., Cílek, V. Tři hlasy: úvahy o povaze konfliktu kultury s přírodou. Doplněk. Brno. s. 85-86. ISBN: 978-80-7239-252-0.
- Klvač, P. (ed.). 2009. Člověk, krajina, krajinný ráz. Muni Press. Brno. 91 s. ISBN: 978-80-210-5090-7.
- Kolařík, J. (ed.). 2003. Péče o dřeviny rostoucí mimo les – I. ČSOP. Vlašim. s. 23. ISBN: 80-86327-36-1.
- Kostelánský, F. 2004. Obecná produkce rostlinná. MZLU. Brno. 212 s. ISBN: 80-85850-83-4.

- Kubíková, J., Ložek, V., Špryňar, P. a kol. 2005. In: Mackovčín, P., Sedláček, M. (eds.). Chráněná území ČR, svazek XII. AOPK ČR a EkoCentrum Brno. Praha. 304 s. ISBN: 80-86064-69-7 (AOPK ČR), 80-86305-00-7 (EkoCentrum Brno).
- Kříž, J. 1999. Geologické památky Prahy. Český geologický ústav. Praha. s. 114. ISBN: 80-7075-345-5.
- Květ, R. 2003. Duše krajiny: staré stezky v proměnách věků. Academia. Praha. 195 s. ISBN: 80-200-1012-2.
- Lapka, M., Gottlieb, M. 2000. Rolník a krajina. Sociologické nakladatelství. Praha. 166 s. ISBN: 80-85850-83-4.
- Lokoč, R., Ulčák, Z. 2009. Percepce krajinných prvků zemědělci – důležitý předpoklad péče o krajinný ráz. In: Klvač, P (ed). Člověk, krajina a krajinný ráz. Muni Press. Brno. s 61. ISBN: 978-80-210-5090-7.
- Löw, J., Míchal, I. 2003. Krajinný ráz. Lesnická práce, s.r.o. Kostelec nad Černými lesy. 552 s. ISBN: 80-86386-27-9.
- Lipský, Z. 2007. Metody sledování a hodnocení změn ve využívání krajiny v krajinné struktuře. In: Ekologie krajiny V ČR – výsledky, aplikace, perspektivy- sborník abstraktů. CZ – IALE Brno, s. 22. ISBN: 978-80-7375-025-1.
- Marcucci, D. J. 2000. Landscape history as a planning tool. In: Landscape and Urban Planning 49. 67-81.
- Maršíková, M., Maršík, Z. 2007. Dějiny zeměměřictví a pozemkových úprav v Čechách a na Moravě v kontextu světového vývoje. Libri, s. r. o. Praha. 182 s. ISBN: 978-80-7277-318-3.
- Martínez, S., Ramil, P., Chuiveco, E. 2010. Monitoring loss of biodiversity in cultural landscapes. New methodology based on satellite data. In: Landscape and Urban Planning 94. 127-140.
- Matoušek, V. 2010. Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální. Krigl. Praha. s. 220-224. ISBN: 978-80-86912-36-3.

- Mezera, A. (ed.). 1979. Tvorba a ochrana krajiny. Státní zemědělské nakladatelství. Praha. s. 18.
- Němec, J., Pojer, F. (eds.). 2007. Krajina v České republice. Consult. Praha. 632 s. ISBN: 80-903482-3-8.
- Němec, J. (ed.) 2003. Památné stromy v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Olympia, a.s. Praha. s 44. ISBN: 80-7033-781-8.
- Neuhäuslová, Z., Moravec, J. (eds). 1998. Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Akademie věd České republiky. Praha. s 77-191. ISBN: 80-200-0687-7.
- Petráň, J., Petráňová, L. 2000. Rolník v evropské tradiční kultuře. Set Out. Praha. 212 s. ISBN: 80-86277-08-9.
- Ouředníček, M. 2003. Suburbanizace Prahy. In: Sociologický časopis/ Czech Sociological Review, Vol. 39, No. 2. 235-253.
- Ouředníček, M., Bičík, I., Vágner, J. N.d. Suburbanizace v zázemí Prahy. 9 s.
- Pleiner, R., Rybová, A. 1978. Pravěké dějiny Čech. Academia. Praha. s. 772-773.
- Posová, D., Sýkora, L. 2011. Urbanizace a suburbanizace v městských regionech Prahy a Vídně: Strukturální rozdíly v podmínkách odlišných politicko-ekonomických režimů. In: Geografie, 116, č. 3. s 276-299.
- Quitt, E. 1971. Klimatické oblasti Československa. Academia. Praha. 73 s.
- Rázková, D. 1997. Praha 12 zahrnuje. In: Augusta, P., Rázková, D. (eds.). Kniha o Praze 12: Modřany a okolí: Cholutice, Kamýk, Komořany Točná. MILPO. Praha. s. 9. ISBN: 80-86098-02-8.
- Renetzeder, Ch., Schindler, S., Peterseil, J., Prinz, M. A., Mücher, S., Wrbka, T. 2010. Can we measure ecological sustainability? Landscape pattern as an indicator for naturalness and land use intensity at regional, national and European level. In: Ecological Indicators 10. 39-48.

- Růžková J., Škrábal, J., Balcar, V., Havel, R., Křídlo, J., Pavlíková, M., Šanda, R. 2006. Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005: Díl I. Český statistický úřad. Praha. s. 62-63. ISBN: 80-250-1277-8. Dostupné také z <
[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/\\$File/13n106cd1.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/9200404384/$File/13n106cd1.pdf)>.
- Sádlo, J., Pokorný, P., Hájek, P., Dreslerová, D., Cílek, V. Krajina a revoluce. Malá skála. Praha. 321 s. ISBN: 978-80-86776-06-4.
- Sametanová, E. 2008. S mapami, o mapách, mapových sbírkách a kartografii. In: Semotanová, E., Kykal T., Munzar, Z., Fiala, Z., Karas, Z. České země na starých mapách. Ministerstvo obrany ČR. Praha. s. 9.
- Skáloš, J., Molnarová, K., Kottová, P. 2012. Land reforms reflected in the farming landscape in East Bohemia and in Southern Sweden – Two faces of modernisation. In: Applied Geography 35. 114-123.
- Sklenička, P. 2003. Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková. Praha. 321 s. ISBN: 80-903206-1-9.
- Schama, S. 1995. Landscape and memory, Knopf. New York. p. 61. ISBN: 0-679-40255-1.
- Švec, P. 2014. Praha hlásí stop. MF DNES. č. 4. března 2014. s. 6A.
- Tomášek, M. 1995. Atlas půd České republiky. Český geologický ústav. Praha. s. 16-17. ISBN: 80-7075-195-3.
- Urfus, V., Vít, J., Wieser, S. 2001. Kamenné kříže Čech a Moravy. Argo. Praha. s 16-33. ISBN: 80-7203-370-0.
- Váňa, Z. 1990. Svět slovanských bohů a démonů. Panorama. Praha. s. 9-142. ISBN: 80-7038-187-6.
- Váchal, J., Němec, J., Hladík, J. (eds). 2011. Pozemkové úpravy. Consult. Praha. 207 s. ISBN: 80-903482-8-9.

- Veverka, B., Čechurová, M. 2003. Georeferencování map II. a III. vojenského mapování. Kartografické listy 11. 103-113.
- Žák, L. 1947. Obytná krajina. S.V.Ú. Mánes-Svoboda. Praha. 213 s.

8.1 Zákony

- Česko. Zákon ČNR č. 114 ze dne 19. února 1992 o ochraně přírody a krajiny. In: Sbíрка zákonů České a Slovenské federativní republika. 1992. Částka 28. s. 666-696. Dostupné také z < http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=114/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy >.
- Česko. Zákon č. 289 ze dne 3. listopadu 1995 o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon). In: Sbíрка zákonů České republika. 1995. Částka 79. S 3946 – 3947. Dostupné také z < http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=289/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy >.
- Česko. Zákon č. 254 ze dne 28. června 2001 o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon). In: Sbíрка zákonů Česká republika. 2001. Částka 98. s. 5617. Dostupné také z < http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=254/2001&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy >.
- Česko. Zákon ČNR č. 334 ze dne 12. května 1992 o ochraně zemědělského půdního fondu. In: Sbíрка zákonů České a Slovenské federativní republika. 1992. Částka 68. s. 1882 -1896. Dostupné také z < http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=334/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy >.

9 Seznam použitých obrázků

- **Obr. 1:** Jihočeská vesnice Urbaneč (autor, 2013).
- **Obr. 2:** Krajina v okolí Kralického sněžníku (autor, 2013).
- **Obr. 3:** Tradiční lidová architektura - rodný dům F. Palackého v Hodslavicích (autor, 2012).
- **Obr. 4:** Kulturní krajina Českého středohoří (autor, 2012).
- **Obr. 5:** Kombinace přírodních procesů a lidské činnosti projevující se v paměti krajiny. Na snímku Čertovy hlavy V. Levého vytesané do Mělnických pískovců (autor, 2012).
- **Obr. 6:** Svatováclavský dub zachycuje svou paměť stovky let. [online] [cit. 2014-01-23]. Dostupné z < http://im.foto.mapy.cz//pub/big/000/000/000000177_eaee13 >.
- **Obr. 7:** Neolitické osídlení na území ČR. [online] [cit. 2014-02-05]. Dostupné z < http://www.scientica.cz/dvdpg/obr/big/4_11big.jpg >.
- **Obr. 8:** Germáni, Keltové a příchod Slovanů. [online] [cit.2014-02-05]. Dostupné z < <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/DejinyCS03.JPG> >.
- **Obr. 9:** Rekonstrukce zemědělské osady Březno u Loun. [online] [cit. 2014-02-05]. Dostupné z < <http://www.louny.eu/img/299b.jpg> >.
- **Obr. 10:** Rotunda sv. Martina z 11. st. (autor, 2011).
- **Obr. 11:** Rybník Svět vybudován v 16 st. Jakubem Krčínem z Jelčan (autor, 2013).
- **Obr. 12:** Křížek v poli - typický prvek barokní krajiny (autor, 2011)
- **Obr. 13:** Vítkovické železárně z počátku 19. st. [online] [cit. 2013-12-18]. Dostupné z < <http://www.hornictvi.info/techpam/vitkov/02.jpg> >.
- **Obr. 14:** Rozorávání mezí zachycené v agitačním snímku "Cesta ke štěstí" Jiřího Sequense st. z roku 1951. [online]. [cit. 2013-12-18]. Dostupné z < <http://www.youtube.com/watch?v=G-cr234ajx8> >.
- **Obr. 15:** Rozsáhlé lány z dob kolektivizace jsou stále v současné krajině hojně zastoupeny. Na snímku orná půda v okrese Benešov (autor, 2013)
- **Obr. 16:** Ztráta krajinného prostoru v okolí Ondřejníku, kterou postupně pohlcuje stále více rozrůstající se Čeladná (vlevo) a Frýdlant n. Ostravicí (vpravo) (autor, 2012).

- **Obr. 17:** II. vojenské mapování – Modřany. [online] [cit. 2014-03-20]. Dostupné z < <http://mapy.cz/#!x=14.419230&y=50.006941&z=13&l=5&c=H> >.
- **Obr. 18:** Císařské otisky Stablního katastru – Modřany. [online] [cit. 2014-03-20]. Dostupné z < http://wgp.urm.cz/app/tms/aplk/arcgis_api/ck_1842/index.html?view=4798-1 >.
- **Obr. 19:** Vývoj správního členění hl. m. Prahy. [online] [cit. 2014-03-10]. Dostupné z < http://www.ahmp.cz/page/docs/KATASTRY_1.jpg >.
- **Obr. 20:** Umístění katastru v rámci hl. města (autor, 2014; zdrojová data: geoportal.gov.cz, 2014).
- **Obr. 21:** Geologické zastoupení v území (autor, 2014; zdrojová data: geoportal.gov.cz, 2014).
- **Obr. 22-28:** Historické fotografie Modřan a okolí. [CD-ROM] [cit. 2014-03-22]. Beranová, D. 2009. Malá kronika Prahy 12. Díl II., Historie od A do Z. Městská část Praha 12 ve spolupráci s nakl. Public History. Praha. 234 s. ISBN: 978-80-86445-298.
- **Obr. 29:** Sídliště „Na Beránku“ (autor, 2014)

Přílohy

- I. Mapa velkoplošných chráněných území ČR. [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z < http://www.mzp.cz/www/dav.nsf/rocnka_06/img/b5_0101.gif >.
- II. Městská část Praha 12 a její katastrální struktura (autor; zdrojová data: geoportal.cuzk.cz, 2014).
- III. Letecké snímky zájmového území (autor; zdrojová data: Útvar rozvoje hl. m. Prahy, 2013).

Historické snímky

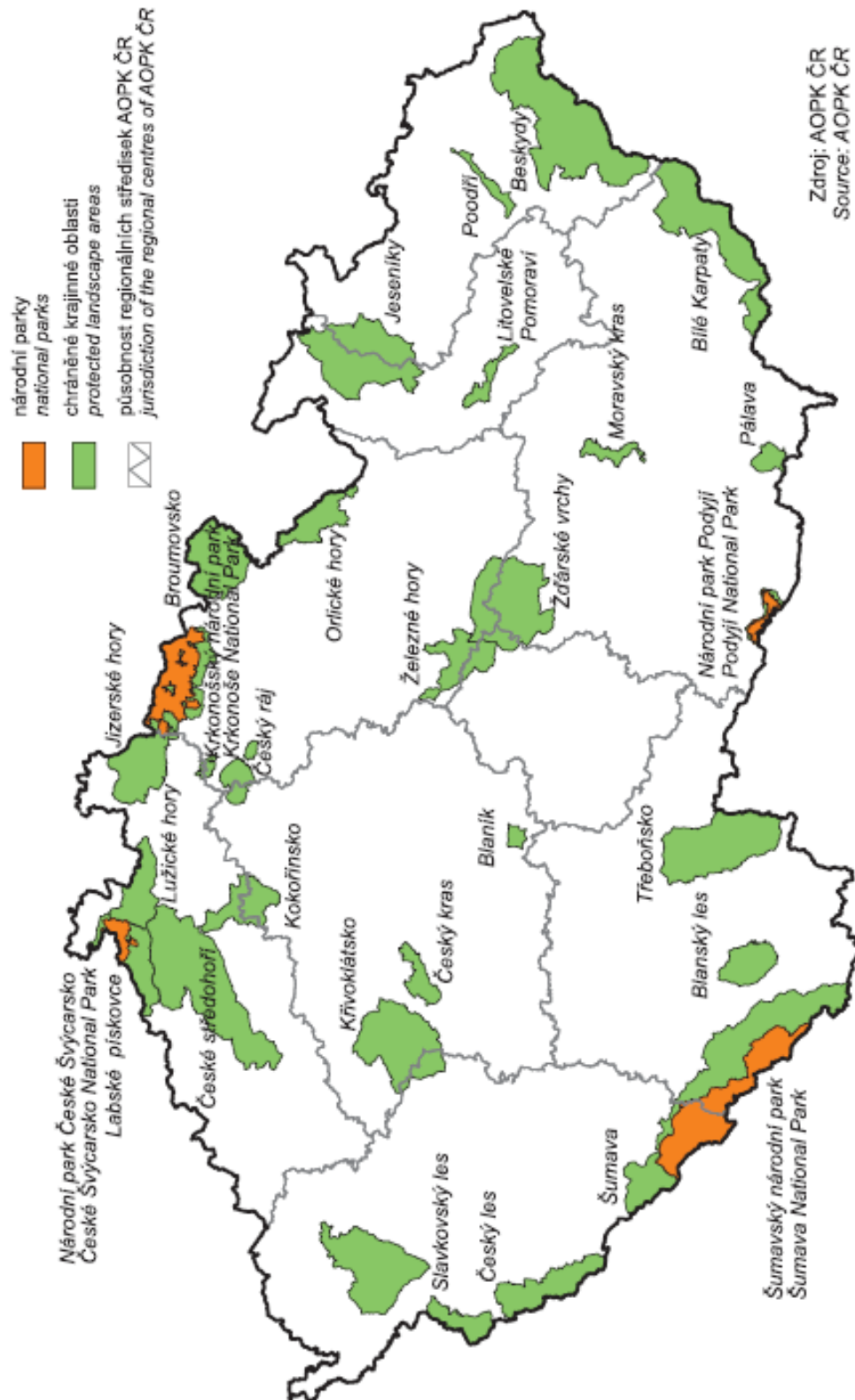
- **Obr. 30-43:** Historické fotografie Modřan a okolí. [CD-ROM] [cit. 2014-03-22]. Beranová, D. 2009. Malá kronika Prahy 12. Díl II., Historie od A do Z. Městská část Praha 12 ve spolupráci s nakl. Public History. Praha. 234 s. ISBN: 978-80-86445-298.

Proměny Modřan v čase

- **Obr. 44-73:** Historické snímky jsou uváděné na základě CD přílohy Beranové (2009) a publikace Beranové a Kňapa (2014). Současné snímky jsou buď pořízené autorem nebo použité z knihy Beranové a Kňapa (2014), která je uvedena v příložené bibliografii.

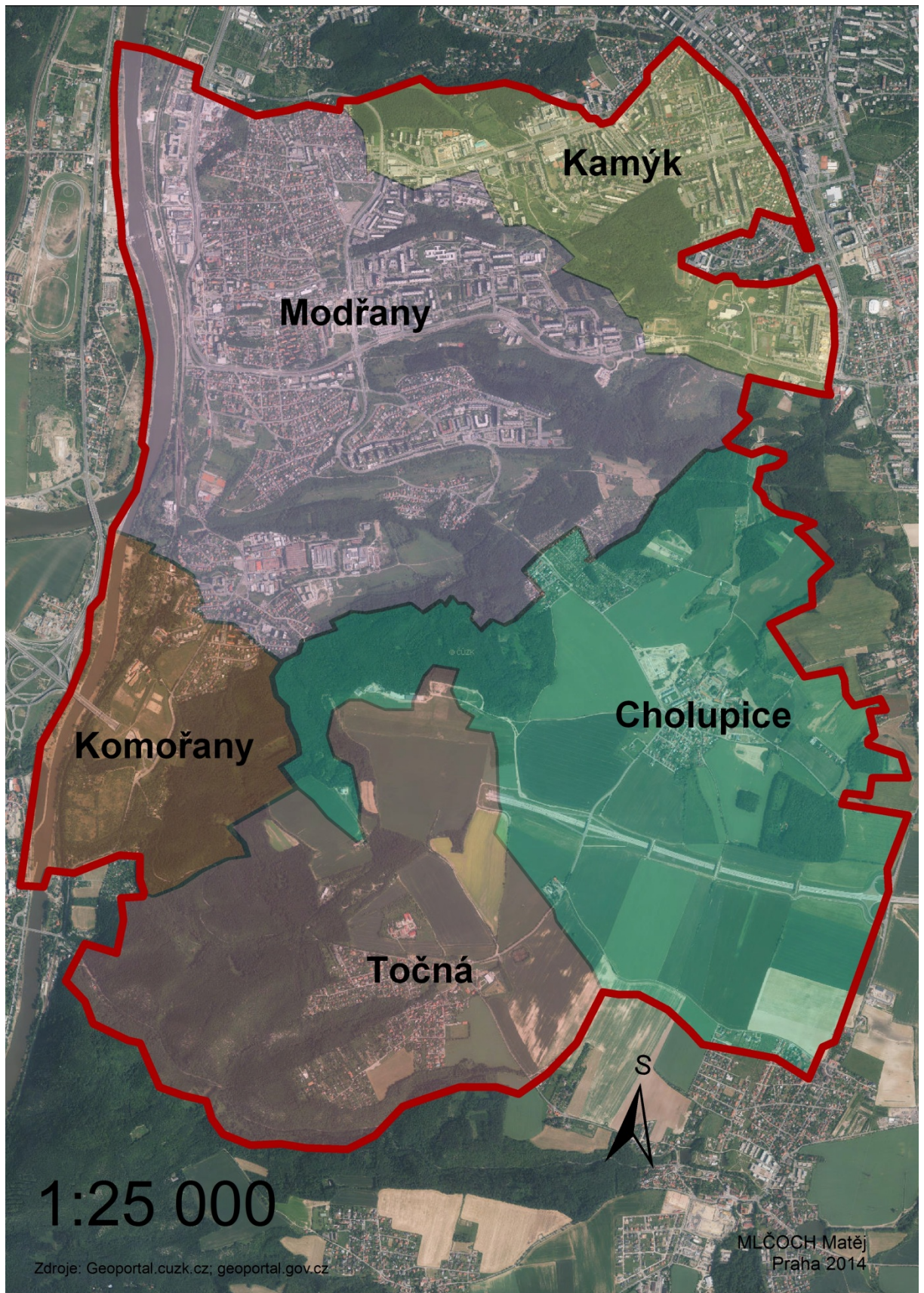
10 Přílohy

I. Mapa velkoplošných chráněných území ČR

Zdroj: www.mzp.cz, 2005

II. Městská část Praha 12 a její katastrální struktura

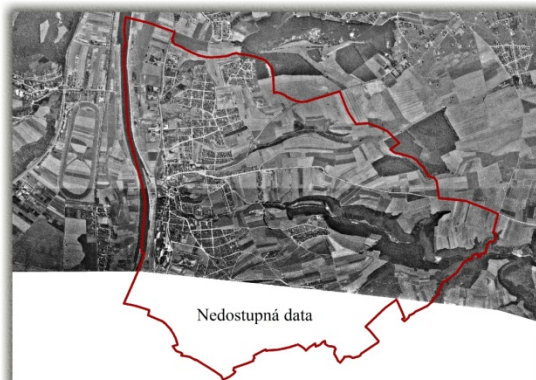

ORTOFOTOSNÍMKY

katastrálního území Modřany v letech 1938-2012

1 : 20 000

1938

1953

1975

2012

Zdroje: ÚRM Praha; Geoportal.gov.cz

MLČOCH Matěj
Praha 2014

10.1 Historické snímky

Obr. 30: Letecký snímek ze 70. let zachycující Modřany ze západu. V dále lze spatřit rozrůstající se pražská sídliště. Na fotografii je možné vidět krajinu ještě před výstavbou modřanských sídlišť (Beranová, 2009)

Obr. 31: Letecký snímek k.ú. Modřany a Komořany pořízený v 80. letech (Beranová, 2009)

Obr. 32: Pohled z Lysin na jihovýchod v roce 1917 (Beranová, 2009)

Obr. 33: Pohled na Modřany od kostela (Beranová, 2009)

Obr. 34: Ulice Československé armády (Nyní Komořanská) v roce 1930 (Beranová, 2009)

Obr. 35: Pohled na Lysin (Beranová, 2009)

Obr. 36: Válcovna rour Ing. Schulze v roce 1913. Na snímku lze dobře vidět, že v té době byla ještě samostatnou jednotkou za humny Modřan (Beranová, 2009)

Obr. 37: V 70. letech minulého století byl tento dům posledním s doškovou střechou (Beranová, 2009)

Obr. 38: Troníčkův hostinec (Beranová, 2009)

Obr. 39: Městská škola (nyní ZŠ K Dolům) v roce 1918 (Beranová, 2009)

Obr. 40: Modřany v okolí kostela roku 1870 (Beranová, 2009)

Obr. 41: Koňská tůň, v pozadí Modřanský cukrovar (Beranová, 2009)

Obr. 42: Východní část Podskalí v roce 1962 (Beranová, 2009)

Obr. 43: Bruslení na Vltavě pod cukrovarem v roce 1940 (Beranová, 2009)

10.2 Proměny Modřan v čase

Historické jádro Modřan

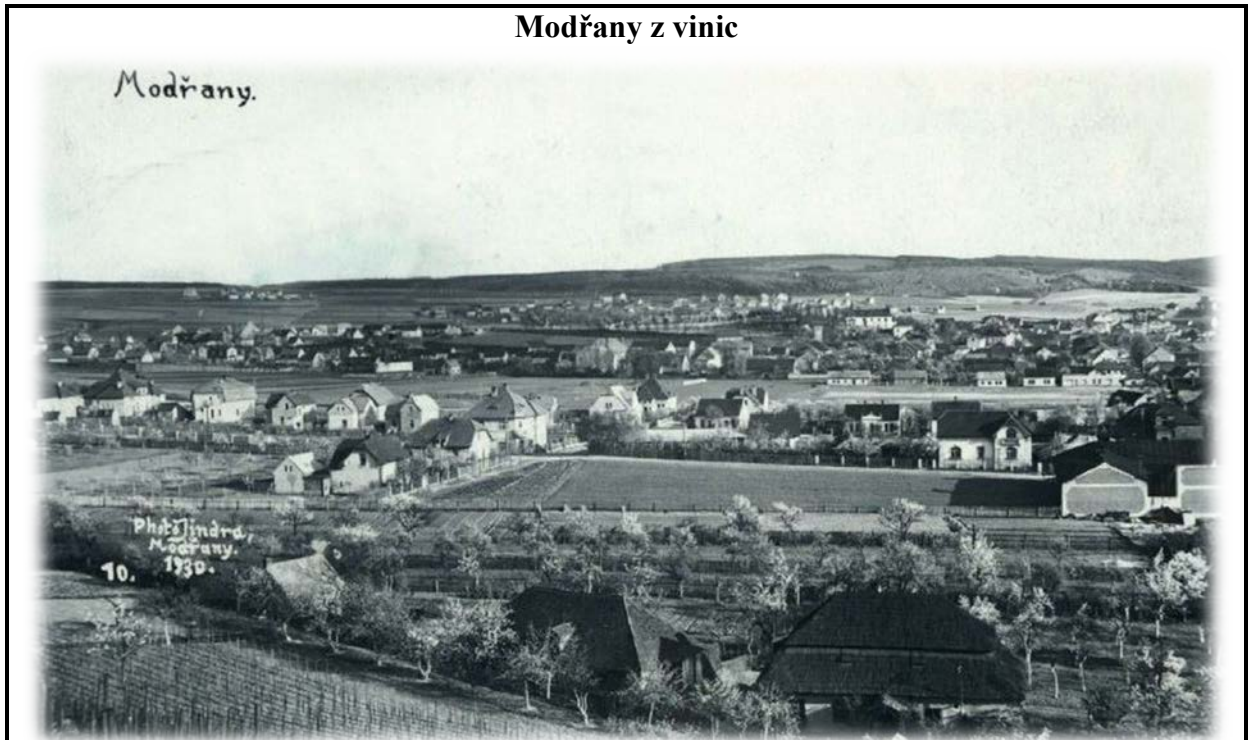

Obr. 44: Jeden z nejpoužívanějších snímků zachycující historické centrum Modřan. Fotografie byla pořízena roku 1905 (Beranová, 2009).

Obr. 45: Veškeré dominanty Modřan jsou již nenávratně zakryté. Na snímku je možné vidět pouze špičku střechy kostela vyčnívající mezi dvěma obytnými domy (Autor, 2014).

Modřany z vinic

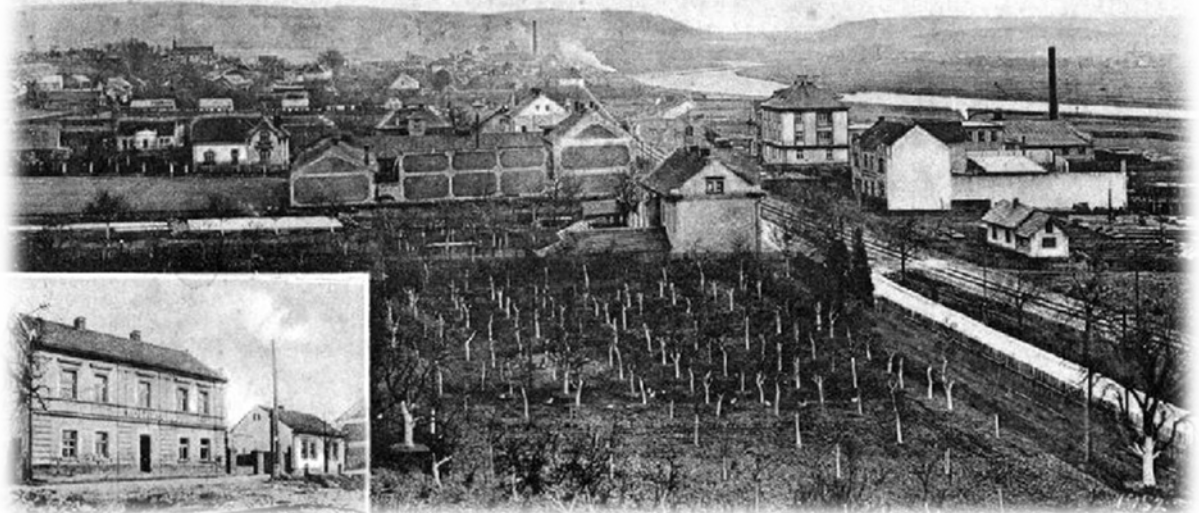
Obr. 46: Pohled jihovýchodním směrem v roce 1930 (Beranová, 2014)

Obr. 47: Louky a pole vystřídala souvislá zástavba (Autor, 2014)

Modřany z vinic

MODŘANY. - Pohled z vinice.

Obr. 48: Fotografie z roku 1952 zachycuje západní část katastru (Beranová, 2009)

Obr. 49: Dnes jsou již patrné pouze dva komíny z tehdejší průmyslové části a cukrovaru (Autor, 2014)

Pohled na Modřany

Obr. 50: Fotografie zaujme především nádhernou topolovou alejí, která vedla podél cesty z Modřan na Libuš (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 51: Oproti předchozímu snímku lze jasně vidět, že v Modřanech je zastavěný téměř veškerý možný prostor (Beranová a Kňap, 2014)

Tylovo/Obchodní náměstí

Obr. 52: Obchodní, dříve Tylovo náměstí byla původní modřanská náves, kde stávaly největší statky a dvě hospody - U Nováků a U Vošáhlíků (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 53: V 50. letech minulého století byla náves díky budování nové infrastruktury zničena (Autor, 2014)

Tylovo/Obchodní náměstí a okolí

Obr. 54: Snímek z roku 1975 zachycuje ještě mnohé původní statky (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 55: Fotografie z roku 2013 ukazuje mj. velmi diskutovaný developerský projekt, který zakryl dvě původní dominanty Modřan - ZŠ K Dolům a kostel Nanebevzetí P. Marie (Beranová a Kňap, 2014)

Obecní domy

Obr. 56: Fotografie z roku 1969 zachycuje stále ještě zemědělský charakter krajiny (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 57: Lze jen těžko uvěřit, že snímek je pořízen z přibližně stejného místa. Obecní domy zachycené na předchozí fotografii jdou vidět jen obtížně. Patrný je pouze kousek červené střechy mezi neomýtnutým panelákem a neolistěným stromem (Autor, 2014)

Pohled na obecní domy a dnešní Sofijské náměstí

Obr. 58: Fotografie z 50 let zachycující ještě původní zástavbu a okolní krajinu (Beranová, 2014)

Obr. 59: Z původní zástavby se dnes v místě zachovaly pouze Obecní domy (Beranová a Kňap, 2014)

Výstavba Sofijského náměstí

Obr. 60: Fotografie z 80 let zachycuje výstavbu Sofijského náměstí a teplárny (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 61: Sofijské náměstí v pravé části fotografie s dominantou budov České pošty a tehdejšího obchodního domu Prior. Teplárna se nachází v levé části snímku (Beranová a Kňap, 2014)

Samota „Na Křemeláku“

Obr. 62: Půvabná krajina ve východní části katastru. V pozadí je možné spatřit Kamýcký les (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 63: Krásná ukázka toho, jak antropogenní činnost dokáže nenávratně zničit po staletí utvářený krajinný ráz (Beranová a Kňap, 2014)

Samota „U Koptánů“

Obr. 64: Cestou do Lipin se mohli kolemjdoucí poutníci poklonit u kapličky (Beranová 2009)

Obr. 65: V současné době je na místě postavená ZŠ Na Beránku. Staré časy připomíná už jen kaplička (Autor, 2014)

Kaplička „Boží muka“

Obr. 66: Kaplička se říká "Boží muka". Obec je postavila nad hrobem vojáků padlých v boji o pontonový most v Modřanech v roce 1757 (Beranová, 2009)

Obr. 67: Boží muka jsou v současnosti uprostřed zahrady rodinného domu v samotném centru Modřan. Oproti krásné krajině předchozího snímku je to velice kontrastní srovnání. Kaplička je zapsaná v seznamu kulturních památek (Autor, 2014)

Železniční trať

Obr. 68: Původní železniční trať, kde byla zříčená zastávka "Modřany-Městys" (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 69: V současné době vede na místě tramvajová doprava (Autor, 2014)

Nádraží a cukrovar

MODŘANY. Cukrovar u stanice dráhy.

Obr. 70: Cukrovar a nádraží v roce 1900 (Beranová, 2009)

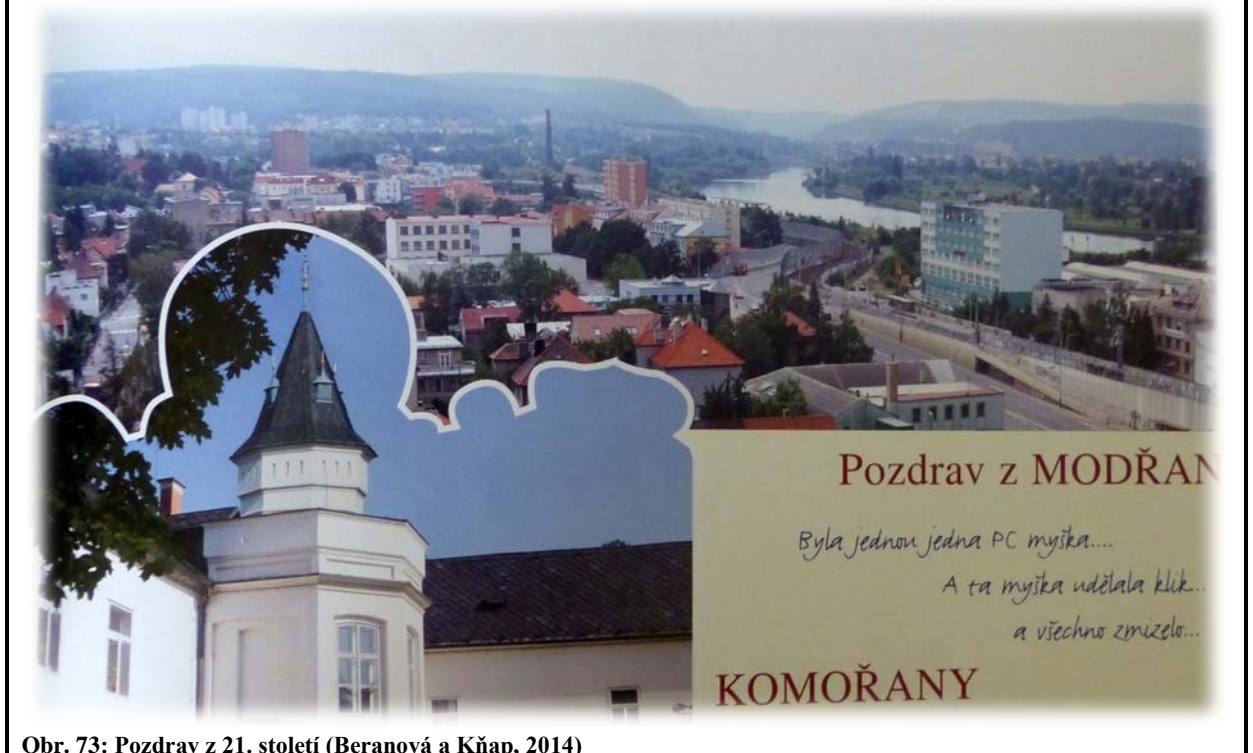

Obr. 71: V současnosti se již nádraží nepoužívá a chátrá. Z kdysi tak slavného cukrovaru zbyl už jen komín (Autor, 2014)

Pozdrav z Modřan

Obr. 72: Pohled na Modřany z vrchu Lysin (Beranová a Kňap, 2014)

Obr. 73: Pozdrav z 21. století (Beranová a Kňap, 2014)